

Kina

Et land i omstilling

**Åpning av økonomien, reformprosess og utfordringer i
fremtiden**

En utredning innenfor økonomisk analyse.

Norges Handelshøyskole, vårsemesteret 2006.

Forfatter: Per Arne Nygaard Lium

Veileder: Stig Tenold.

Denne utredningen er gjennomført som ledd i siviløkonomutdanningen ved Norges Handelshøyskole og godkjent som sådan. Godkjenningen innebærer ikke at Høyskolen innestår for de metoder som er anvendt, de resultater som er fremkommet eller de konklusjoner som er trukket i arbeidet.

Sammendrag

Kina har i snart 30 år hatt imponerende vekstrater og har beveget seg fra å være et lukket kommunistisk autarki, til å bli en av verdenslederne i eksport og en kommende hendelsstormakt. Denne utviklingen har kommet ved at Kina gradvis har liberalisert sin innenlandske økonomi, og åpnet seg mot verden. Kina har utviklet seg til en sosialistisk markedsøkonomi gjennom en gradvis og unik reformprosess. Utredningen analyserer Kinas gradvise interne og eksterne reformer, og samspillet mellom dem. Utviklingstrekk og økonomiske resultater vil forsøkes forklart med et teoretisk rammeverk og empirisk materiale. Kina har delvis reformert økonomien sin og bærer preg både av å være en markedsøkonomi og en totalitær kommunistøkonomi. Det ligger både muligheter og utfordringer i Kinas fremtid.

Jeg vil rette en takk min veileder, Stig Tenold, for gode råd, og et godt samarbeid mellom kontinentene.

Innholdsfortegnelse

<i>Innledning</i>	2
<i>Innholdsfortegnelse</i>	3
Figurer	5
Diagrammer	6
Tabeller	6
Historikk	6
Før 1949	8
1949-	9
<i>Fakta</i>	10
Harde tall	10
Landet	10
Folket:	11
Produksjon	11
Myndighetene	11
Utenrikshandel	11
Valuta	12
Geografi	12
Politikk	12
<i>Teori internt</i>	12
Hvordan en markedsøkonomi fungerer internt	13
Etterspørselssiden	13
Tilbudssiden	13
Markedsklarering	13
Aggregerte størrelser	14
Frikonkurranselikevekt	15
Monopollikevekt	16
Hvordan plan økonomi fungerer internt	17
Etterspørselssiden	17
Tilbudssiden	17
Markedsklarering	18
Mangel på insentiver i planøkonomiske bedrifter	20
Forvokste bedrifter	21
Krav til omstillingsevne hos bedriftene	21
Privatisering av småbedrifter	22
Privatisering av store bedrifter	22
Miljø	23
Arbeidsmarkedet	23
Likevekt i arbeidsmarkedet	23
Endret arbeidskrafts tilgang	26
Kunstige lønnsforskjeller	26
<i>Teori eksternt</i>	27
Generell likevekt	28
Generell likevekt i åpen økonomi	29
Generell likevekt i en lukket økonomi	30
Handel og komparative fortrinn	31
Komparative fortrinn	31
Kapitalbevegelser	32

Omstilling fra autarkilikevekt til frihandel	33
Gevinster fra frikobling fra innenlands produksjon	34
Gevinster fra utnyttelse av komparative fortrinn	34
Innenlandsk marked som ikke i likevekt	34
Solow-modellen	34
Den aggregerte produksjonsfunksjonen	34
Sparing og investeringer	35
Befolkningsvekst	36
Tekniske fremskritt	36
<i>Hvordan økonomien var organisert før reformene internt</i>	37
Jordbrukssektoren	38
Industrisektor SOE	38
Industrisektor TVE (Town and Village Enterprises)	39
Hukou:	40
Demografisk utvikling	41
Politisk situasjon	41
<i>Interne reformer: (reform-teori-resultat)</i>	42
Jordbruksreformer fra 1978	42
Kort om reformene	42
Velferdsgevinster ved omlegging	42
Fra vekst til stagnasjon	44
Intern industriell reform i statlig sektor SOE	45
Kort om reformene	45
Produktivitetsvekst i teorien	46
Produktivitetsvekst i empirien	47
Fallende profitt tross produktivitetsvekst	47
Forbedringer fra slutten av 90-tallet	49
Veien videre	50
Intern industriell reform i statlig sektor TVE	50
Kort om reformene	50
Imponerende vekst hos TVE	51
Reformene i jordbrukssektoren hadde stor innvirkning på TVE	51
Det var sterke insentiver til innsats for TVE	51
TVE har hatt bedre betingelser enn SOE	52
TVE står likevel ovenfor problemer i fremtiden	53
Privatisering, privat eiendomsrett og konkurranse	53
Kort om reformene	53
Det private næringsliv er i sterk vekst i Kina	54
Private bedrifter er mer effektive	56
Friere konkurranse og vareflyt mellom provinsene	57
Hvorfor har staten trukket seg ut?	57
Men mye gjenstår	58
Faktormarkeder	58
Reformer Hukou:	58
Reformer kapitalprising	61
Hukou har skapt kunstige lønnsforskjeller	59
Kapitalallokering	61
<i>Hvordan økonomien var organisert før reformene eksternt</i>	62
Autarkistisk tilpasning	63

Eksterne reformer	63
Utenrikshandel, åpning mot utlandet	63
Reformer	63
Fra autarki til frihandelslikevekt	64
Fristillingsgevinster ved handel	64
Komparative fortrinn	65
Frihandelsgevinster ved nedbygging av tollmurer	66
Special Economic Zones (SEZ)	67
Reformer	67
SEZ ikke unikt	68
De regionale forskjellene i Kina har økt	68
Clusterdannelse	69
Foreign Direct Investments (FDI)	69
Reformer	69
Det har vært en enorm vekst i FDI	70
Hvor kommer Kinas FDI fra?	71
Vil FDI tørke inn pga. harmonisering av betingelser?	72
Samspill mellom eksterne og interne mekanismer	73
Fristilling av arbeidskraft fra jordbruk, SOE og oppløsningen av hokou	76
Leder til at arbeidskraft søker mot arbeid med høyere marginalprodukt	76
Leder til komparative fortrinn i arbeidsintensiv industri og eksportsuksess	77
FDI leder til konvergens og komparative fortrinn i forhold til andre u-land	73
FDI og økende produktivitet hos arbeiderne fører til konvergens mot vest	73
FDI leder til komparative fortrinn i kapitalintensiv (relativt til andre u-land) industri og eksportsuksess	74
SEZ og oppløsning av hokou fører til befolkningspress mot de rike områdene	79
Folkevandring til rike områder	79
Forskjellene fortsetter på grunn av FDI-strømmen	79
Politisk kontroll i Kina i forhold til uregulert kapitalisme	80
Veien videre/Utfordringer	81
Opprettholdbar vekst basert på kvalitet og effektivitet	85
Innenlandske markeder	82
Miljø, helse og velferd	82
Store miljøproblemer tross økende bevissthet	82
Energieffektivitet	83
Styrke helsetilbudet	83
Velferd	83
Jordbruk	84
Eldrebølge	84
Politisk Utvikling	85
Oppsummering og avslutning	86
Ord og uttrykk	<i>Error! Bookmark not defined.</i>

Figurer

Figur1: Likevekt i vare og tjeneste markedet	14
Figur2: Frikonkurranselikevekt med konsument- og produsentoverskudd	15

Figur3: Monopollikevekt med effektivitetstap.	16
Figur4: Tilbud i planøkonomi og for høy pris.	18
Figur5: Tilbud i planøkonomi og for lav pris.	19
Figur6: Tilbud i planøkonomi og riktig pris.	19
Figur7: Etterspørselen etter arbeidskraft.	24
Figur8: Likevekt i arbeidsmarkedet.	25
Figur9: Virkninger av økt tilgang på arbeidskraft.	26
Figur10: Virkninger av kunstige lønnsforskjeller.	27
Figur 11: Produksjonstilpasning i generell likevekt.	28
Figur12: Likevekt i en åpen økonomi.	30
Figur13: Likevekt i lukket økonomi.	31
Figur14: Tilpasning ved frihandel.	33
Figur15: Produksjonsfunksjonen på intensiv form med "steady state".	35
Figur16: Produksjonsfunksjonen på intensiv form med "steady state", med kapital slit, befolkningsvekst og tekniske fremskritt.	37
Figur17: Effektivitetstap pga. kunstige lønnsforskjeller mellom urbane- og ruraleområder i Kina.	60
Figur18: Illustrasjon av Kinas åpning av økonomien. Tilpasning 1978 og 2006.	66
Figur19: Solow-modellen med kinesisk konvergens mot vesten.	73
Figur20: Økende urban arbeidstokk, og effektene på likevektslønnen.	78

Diagrammer

Diagram1: Sektorvise vekstrater i perioden 1979 til 1999.	44
Diagram2: Skatteinntekter fra SOE som andel av BNP og statens totale inntekter i perioden 1979-97.	48
Diagram3: Subsidier gitt til SOE i forhold til statens totale inntekter i perioden 1979-97.	48
Diagram4: Vekstrater i faktorproduktivitet i perioden i prosent 1998 til 2003.	49
Diagram5: Ulike grader av total faktorproduktivitet for firma under ulike former for eierskap. Sett relativt til bedrifter under direkte statlig kontroll.	56
Diagram6: Netto årlig FDI i millioner USD fra 1980 til 2003.	70
Diagram7: Andel av Kinas eksport foretatt av utenlandske selskaper i forhold til totalen.	72
Diagram8: Kinas vekstrater i forhold til verdens totale. I prosent 1996-2004.	74

Tabeller

Tabell1: Andel av priser som ble sluppet fri, i prosent mellom 1978 og 2003.	43
Tabell2: Vekstrater i faktorproduktivitet i perioden 1998 til 2003.	48
Tabell3: Andeler i brutto industriell produksjon fordelt på selskaper med forskjellig eierskapsstruktur i perioden 1985-97.	48
Tabell4: Andeler av total verdiskapning i privat og offentlig sektor.	49
Tabell5: Varer produsert for eksport etter kategori som prosentandeler av totalen.	56
Tabell6: Geografisk opprinnelse av Kinas FDI gitt i milliarder USD, og bedriftsbeskatning i opprinnelseslandet i prosent.	70
Tabell7: De ti u-land som mottok mest FDI kumulativt i perioden 1982-99.	72
Tabell8: Prosentvis mulig økning i verdiskapning pr. arbeider ved å øke størrelse på en by som er under optimal størrelse, opp til den optimale størrelsen, avhengig av hvor mange prosent den var mindre i utgangspunktet.	74

Innledning

Avhandlingens fokus

Denne avhandlingen fokuserer på Kinas omstilling fra en kommunistisk planøkonomi til en markedsøkonomi. Formålet er å forsøke å forklare den økonomiske utviklingen i lys av de reformer gjennomført i økonomien internt, og reformer i Kinas eksterne økonomiske relasjoner med omverdenen, samt samspillet mellom reformenes effekter. Oppgavens nedslagsfelt er perioden fra reformene startet i 1978 og frem til i dag. I tillegg vil fremtidens muligheter og problemer basert på utviklingen, bli drøftet.

Kina har gjennom gradvise reformer latt markedsmekanismene få fotfeste i den kinesiske innlandsøkonomien. Reformene foretatt i Kinas interne økonomi, og hvilke økonomiske og samfunnsmessige konsekvenser de har fått, vil bli analysert.

Kina har åpnet seg for verden, og lagt om fra å være en autarkistisk planøkonomi til en økonomi som vokser på eksport og handel med omverdenen. De gradvise reformene som er gjort i åpningen av den kinesiske økonomien, og de økonomiske og samfunnsmessige implikasjoner de har hatt for Kina, vil bli gjenstand for analyse.

Avhandlingen vil drøfte samspillet mellom den eksterne og interne reformprosessen, og hvordan de økonomiske effektene virker inn på hverandre. Hvordan reformprosessen gjennom eksterne og interne reformer har bidratt til Kinas enorme velstandsøkning de siste 30 år vil bli undersøkt.

Avhandlingens teoretiske fundament

Den anvendte teorien vil være teori jeg har stiftet kjennskap til gjennom mine studier på NHH. I tillegg vil annen relevant teori bli anvendt. Teorien vil i hovedsak være handelsteori, mikroøkonomisk teori, makroøkonomisk teori, teori om omstilling fra plan- til markedsøkonomi og analyser foretatt av viktige økonomiske institusjoner.

Teori jeg lærte som student ved Tsinghua University i Beijing vil også være en del av fundamentet. I tillegg ønsker jeg å bruke mine erfaringer fra å ha levd i Kina som utvekslingsstudent det semesteret jeg skrev utledningen til å bidra med en forståelse av Kinas situasjon, og problemstillinger.

Jeg ønsker gjennom teorien å belyse Kinas økonomiske utvikling, og situasjon gjennom perioden.

Analysen vil bli gjennomført basert på empiri fra pålitelige internasjonale økonomiske kilder. Empirien vil bli brukt til å bekrefte teorien, og for å kvantifisere viktige utviklingstrekk i den kinesiske økonomien.

Avhandlingens mål

Jeg mener angrepsvinklingen ved å bruke teori jeg behersker og dokumentert empiri i kombinasjon med førstehånds erfaringer av det kinesiske samfunnet, som et godt utgangspunkt for å foreta en analyse av Kinas økonomiske utvikling. Ved utredningen ønsker

jeg å samle informasjon om utvikling av den kinesiske økonomien siden 1978 i en oppgave, som også bærer preg av at forfatteren var i begivenhetenes sentrum under arbeidet.

Målet er at leseren av utledningen etter gjennomlesning føler en økt forståelse for de utfordringer den Kinesiske økonomien står ovenfor i omstillingen, og hvordan reformprosessen gradvis utviklet den situasjonen Kina er i nå. I tillegg ønsker jeg at leseren skal få grunnlag til å forstå Kinas utfordringer i fremtiden.

Historikk

Før 1949

Kina har en lang historie som går mange tusen år tilbake i tid. Imidlertid var det først under Chin (221-206 f.Kr.) og Han (206 f.Kr. til 220 e.Kr.)-dynastiene at Kina ble samlet til et keiserrike. I perioden 220 til 589 e.Kr. førte indre splid i Kina, folkevandringer og fremmedinvasjoner til at riksenheten gikk tapt i nesten 400 år. Mot slutten av 500-årene var fremmeddynastiene rolle i Nord-Kina utspilt. Dette førte til opprettelsen av et nytt kinesisk herskerhus, Sui(589- 618), kort etter avløst av Tang dynastiet(618-907) som gjenopprettet den kinesiske riksenheten. Etter Tang dynastiets fall fulgte en brytningstid med uoversiktlige forhold inntil dynastiet Sung(960-1279) innledet en periode med rik kulturutfoldelse. Årene 1280 til 1368 var en periode med fremmedherredømme under mongolene. Fra 1368 fikk Kina på nytt et ekte kinesiske dynasti i Ming som varte til 1644. Da ble dynastiet veltet og etterfulgt av Qing dynastiet som satt helt frem til 1911.

Kina har i århundrer hatt en dominerende stilling i verden. De hadde så sent som i 1830 30 % av verdens samlede produksjon, og var faktisk også helt frem til omkring 1850 verdens største økonomi. De ble da forbigått av Storbritannia, og senere av en rekke andre nasjoner. Likevel var stagnasjonen relativt til resten av verden tydelig allerede fra starten av 1800 tallet.

Kina ble i økende grad en hjelpeløs tilskuer til maktkampen mellom de europeiske stormaktene USA, Russland og Japans kamp om sine interesser i Kina. Etter Opiums Krigen, 1839-42, ble de kinesiske havner tvunget åpne, og Kina måtte avstå Hong Kong til Storbritannia. Kinas relative stagnasjon i forhold til de industrialiserte maktene i Europa, USA og Japan økonomi var formidabel i de neste 100 år.

Det svekkede Qing-dynastiet ble veltet i 1911 til fordel for en republikk ledet av nasjonalistpartiet Kuomintang. Det ledet til en viss suksess for Kina. I årene 1928-29 gikk så og si alle de utenlandske maktene i Kina, unntatt Japan, med på å gi avkall på sine konsesjoner, og avstå fra territoriale krav ovenfor Kina.

Fra 1930-tallet ble Kina offer for japansk imperialisme. Republikken under ledelse av Chiang Kai-shek sloss i tillegg mot kommunistene ledet av Mao Zedong. De var derfor ikke i stand til å yte særlig motstand mot den japanske aggresjonen. I 1931 opprettet Mao en kommunistisk republikk i Juikin, sørøst i Kina. Her hersket han med sin hær og erklærte Japan krig i 1932. I 1934 ble Maos hær fullstendig omringet av nasjonalistregjeringens styrke. Han brøt ut med 100 000 mann, og startet den lange marsjen til provinsen Shensi i nordvest.

Kommunistene og nasjonalistene kjempet sammen mot japansk okkupasjon. Kina sloss på de alliertes side under 2. verdenskrig og mottok økt anseelse i verdensopinionen. Kina ble belønnet med fast plass i sikkerhetsrådet, lovnader om at de skulle få tilbake alle japanskokkuperte kinesiske områder og de at de vestlige makter skulle trekke sine territoriale krav ovenfor Kina ved krigsslutt.

Fra 1945 brøt det ut full borgerkrig mellom kommunistene og nasjonalistene og alle forsøk på samtaler strandet. I januar 1949 falt Beijing til kommunistene, og i tur og orden inntok de også alle de andre viktige byene. Det nasjonalistiske partiet Kuomintang som hadde regjert Republikken Kina siden Qing dynastiets fall i 1911, evakuerte da til øya Taiwan med to millioner tilhengere.

1949-

Folkerepublikken Kina ble opprettet 1. oktober 1949 av kommunistpartiet etter at partiet hadde gått seirende ut av den kinesiske borgerkrigen. Under ledelse av partiets eneveldige leder Mao Zedong ble det igangsatt et program for å oppnå et klasseløst kommunistisk samfunn etter sovjetisk modell. Til forskjell fra det nylig industrialiserte Sovjet, ønsket partileder Mao å bygge sin makt på basis av et bondeproletariat, ikke industriarbeiderproletariat. Landets offisielle ideologi ble maoismen, en variant av marxistleninismen som la vekt på folkelig mobilisering, oppvurdering av jordbruket, anti-tradisjonalisme og en fiendtlig innstilling til vestlig innflytelse. Regimet igangsatte omfordeling av landbruksjorda, fjerning av jordeierklassen og utdanningsreformer.

Troen på industrialisering gjennom massemobilisering førte til at Mao lanserte "det store spranget" i et stortiltet forsøk på å ta igjen USA og Sovjet i stålproduksjon ved å bygge små smelteverk over hele landet. Planen var fullstendig mislykket og førte til en av verdenshistoriens største hungerkatastrofer. Antall ofre er ukjent, men anslagsvis mellom 20 til 30 millioner mennesker "mangler" i følge landets befolkningsstatistikk. Etter det feilslåtte store spranget begynte Mao å føle at hans posisjon i partiet var truet. I 1966 ble derfor Kulturrevolusjonen lansert som en reaksjon mot illojalitet og byråkratisering av partiapparatet. I realiteten innebar den at kommunistenes ungdomsbevegelse, millioner av rødegardister, fikk politimyndighet og nærmest ubegrensede fullmakter til å arrestere, forhøre og straffe personer som ble oppfattet som klassefiender. Millioner av mennesker, fremfor alt partifunksjonærer og intellektuelle ble tvunget til omskolering ved straffearbeid i jordbruket. Blant annet ble kommende leder Deng Xiaoping sendt ut på landet for å passe griser. Skoler og universiteter ble stengt for at elevene og studentene skulle kunne benytte tiden til politiske massemøter og dugnadsarbeid. Tusenvis av kulturminnesmerker ble ødelagt for å fjerne symboler for landets kultur før kommunismen. "Maos lille røde", sitatboken med politiske aforismer av formann Mao, ble på kort tid den boka i hele verden med største opplag. Kulturrevolusjonen kastet landet ut i flere år med lovløshet, vilkårlig vold og økonomisk resesjon.

Fra slutten av 50-tallet ble forholdet mellom Kina og Sovjetunionen gradvis forverret. Kina aksepterte ikke lenger Sovjets rolle som den ubestridte lederen for verdens kommunistiske land. Ideologisk disputt, Kinas aspirasjoner om å selv være det ledende kommunistiske land og motstand mot sovjetunionens forhandlingspolitikk ovenfor vesten, var noen av konfliktene som til slutt førte til fullt brudd mellom de to landene i 1963. USA og vesten så nå at den kommunistiske monolitten hadde sprekker.

I 1971 gjorde USAs president Nixon et uventet skifte i utenrikspolitikken, og normaliserte forbindelsene til Folkerepublikken Kina. Begge anså nå Sovjetunionen som en større trussel enn hverandre. Folkerepublikken ble i 1972 anerkjent som Kinas legitime regjering av FN. Inntil da hadde republikken på Taiwan hatt Kinas plass i FN og sikkerhetsrådet.

I 1976 døde Mao Zedong. Etter et kort interregnum der Maos enke og tidligere lederkrets kontrollerte partiet, gikk makten i 1978 over til Deng Xiaoping. Han igangsatte reformer for å gradvis innføre markedsøkonomi og tone ned persondyrkingen som hadde preget Kulturrevolusjonen. Deng og hans støttespillere var imidlertid nøye med ikke å svekke kommunistpartiets maktmonopol, og å unngå at ulønnsom statsindustri ble nedlagt så raskt at det kunne føre til massearbeidsledighet. 1979 er kjent som det første år med reform som var starten på Kinas økonomiske forvandling.

Deng Xiaoping innførte reformene som la grunnlaget for Kinas sosialistiske markedsøkonomi. Han startet også i 1980 ett-barns kampanjen for å hindre at befolkningen skulle stige ytterligere. Dette var i sterk kontrast til Maos politikk som gikk ut på å øke befolkningen mest mulig. Det var også Xiaoping som fattet beslutningen om å sette inn hæren mot demonstranter på Den Himmelske Fredsplass 4. juni 1989. Deng gikk av som president i 1993, men var likevel en av Kinas sterke menn helt frem til han døde i 1997, 92 år gammel.

Jiang Zemin, 1926-, tok over som Folkerepublikken Kinas president i 1993, og satt frem til 2003 da han frivillig trakk seg. Under Zemin fortsatte reformene og åpningen av Kinas økonomi. Under han opplevde Kina en formidabel økonomisk vekst, ble medlem av WTO og gikk fra å være en perifert til å bli en betydningsfull aktør i verdensøkonomien.

Hu Jintao, 1942-, ble generalsekretær i det kinesiske kommunistpartiet den 15. november 2002, og etterfulgte Jiang Zemin som landets president den 15. mars 2003. Politisk er han ansett som moderat og forsiktig. Han tilbrakte mesteparten av sin tidligere karriere i de fattigere provinsene, og var derfor ukjent for vestlige analytikere før han uventet ble president. Under ham har Kina hatt tre år med svært sterk økonomisk vekst og åpning mot vesten. Likevel har presse og ytringsfriheten i Kina blitt svekket under Hu Jintaos stryre.

(Kilder: Wikipedia.no, Institute for International economics 1996, CIA.org, Aschehaug og Gyldendals store norske leksikon 1985, Kissinger1994, samt forelesninger ved Tsinghua University, Beijing, Kina.)

Fakta

Harde tall

Landet

Areal (i tusen km ²)	9597
Jordbruks areal (i tusen km ²)(2003)	1300
Skog (i tusen km ²)	2633

Folket:

Folketall, 2004 (i millioner)	1300
Årlig vekstrate, 2004	0,59
Forventet levealder, (CIA.org)	
Menn	70,89
Kvinner (2006 estimat)	74,46
Viktige byer, 2002 (i millioner)	
Shanghai	10,0
Beijing	7,9
Tianjin	5,1
Guangzhou	4,7
Wuhan	4,6
Chongqing	4,2
Sivil arbeidsstyrke, 2004 (i millioner)	763
Sivilt sysselsatte (i millioner)	752
Sysselsatte fordelt på sektor, 2003 (i prosent av total)	
Jordbruk, skogbruk og fiske	49,1
Industri, konstruksjon, gruvedrift	21,6
Tjenesteproduksjon	29,3

Produksjon

BNP, 2004 (i milliarder CNY)	13688
BNP pr. innbygger, 2004 (i USD)	1272
BNP PPP-korrigert, 2005 (i milliarder USD)(CIA.org)	8859
BNP pr. innbygger PPP-korrigert, 2005 (i USD)(CIA.org)	6800
BNP fordelt på sektor, 2004 (i prosent av total)	
Jordbruk, skogbruk og fiske	15,2
Industri, konstruksjon, gruvedrift	52,9
Tjenesteproduksjon	31,9

Myndighetene

Offentlig konsum, 2004 (i prosent av BNP)	12,0
Offentlige utgifter, 2004 (i prosent av BNP)	27,9
Offentlige inntekter, 2004 (i prosent av BNP)	27,3

Utenrikshandel

Eksport av varer og tjenester, 2004 (i prosent av BNP)	36,0
Viktigste eksportartikler, (i prosent av total eksport)	
Datamaskiner	14,7
Telekommunikasjonsutstyr	11,5
Teko	10,4

Elektronisk utstyr og halvledere	10,0
Import av varer og tjenester, 2004 (i prosent av BNP)	34,0
Viktigste eksportartikler, (i prosent av total eksport)	
Elektronisk utstyr og halvledere	19,7
Råolje og oljeprodukter	7,9
Datamaskiner	5,3
Jern og stål	4,2

Valuta

Monetær enhet

CNY

Geografi

Kina grenser til Tadsjikistan, Kirgisistan, Kasakhstan, Russland, Mongolia, Nord-Korea, Vietnam, Laos, Burma, Bhutan, Nepal, India og Pakistan.

Folkerepublikken Kina er inndelt i 23 provinser (medregnet Taiwan), fem autonome regioner, fire bykommuner på provinsnivå, og to spesielle administrative regioner. Dessuten består Folkerepublikken av 56 forskjellige offisielle nasjonaliteter.

Kina er verdens mest folkerike land, og det fjerde største i utstrekning.

Politikk

Folkerepublikken Kina er en kommunistisk ettpartistat, hvor Det Kinesiske Kommunistparti er eneste tillatte parti.

President:	Hu Jintao
Statsminister:	Wen Jiabao
Allmenn stemmerett fra fylte	18

(Kilder: OECD: China economic survey 2005, CIA.org)

Teori internt

Hvordan en markedsøkonomi fungerer internt

Etterspørselssiden

Som kunder står vi hver dag ovenfor beslutninger om hva vi skal bruke penger på. Et hvert innkjøp vil begrense andelen av midler vi har til rådighet til andre innkjøp, og det er derfor en avveining mellom ulike alternative kombinasjoner av varer og tjenester. Etterspørselskurven for en vare hos en konsument kan uttrykkes gjennom hvor mye av varen han vil ha for ulike prisnivåer. Prisen konsumenten er villig til å betale for varen gjenspeiler ikke bare den absolutte nytte han får av varen, men også den marginale nytten gjennom fortrekningseffekten ethvert innkjøp innebærer. Det er rimelig å anta at marginalproduktet for hver enkelt vare som er et *normalt gode* vil være stigende, men avtagende. Dette fordi når vi har et tilfredsstillende antall av varen, det kan være biler, sko eller hårklipp for den saks skyld, vil konsumenten få større nytte av en annen vare som han ikke har fra før.

Denne modellen kan fint brukes til å uttrykke den aggregerte etterspørselen til alle konsumentene etter en vare. Også som uttrykk for alle konsumentenes samlede etterspørsel etter alle varer og tjenester i markedet, altså på aggregert form.

(Kilder: Icsachsen, Gylfason, Hamilton kap. 3-1. Pindyck and Rubinfeld kap. 2.1)

Tilbudssiden

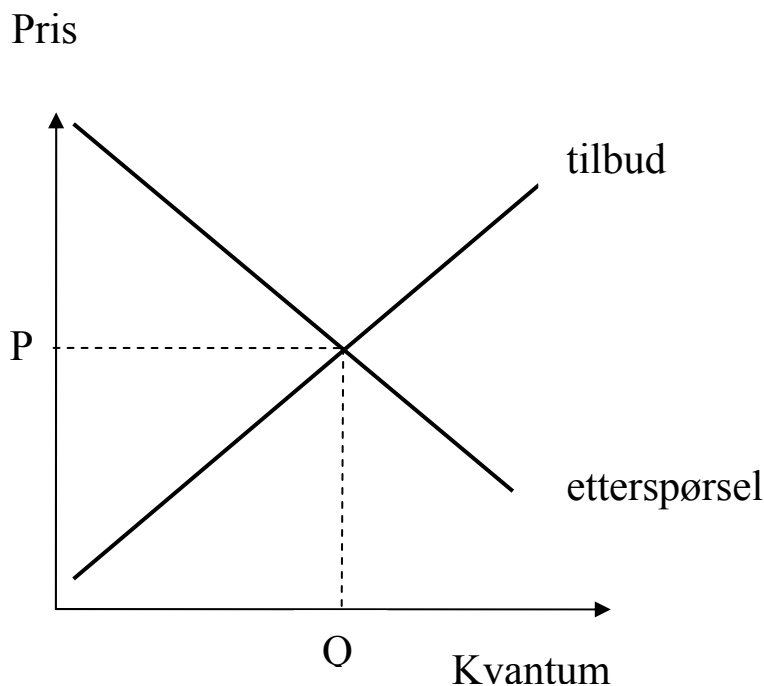
Tilbudskurven viser hvilket kvantum produsentene ønsker å selge til en gitt pris. Produsentene av varer og tjenester må rette seg etter kundenes behov, og andre konkurrenters pris og kvantumstilpassninger. Det kan nevnes at det finnes modeller som gir ulike likevekter for ulike beslutningsvariable. Men her forutsettes frikonkurranselikevekt mellom alle aktører. Alle produsenter setter priser og kvantum i henhold til sin oppfatning av markedet og kostnadsstruktur i produksjonen. Varer som prises høyt i markedet vil det være insentiver til å øke produksjonen av. Kort sagt kan du si at en produsent vil øke produksjonen av varen sin hvis prisene øker på vedkommende vare.

(Kilder: Icsachsen, Gylfason, Hamilton kap. 3-2. Pindyck and Rubinfeld kap. 2.1)

Markedsklarering

Hvis vi setter tilbud og etterspørselskurven i samme diagram, vil vi se at de krysser hverandre for et gitt pris og produksjonsnivå. Dette er det punktet hvor markedet klareres, det vil si at alle konsumentene får kjøpe det de vil til det gitt prisnivå, og alle produsentene får solgt sine til den samme pris. Alle aktører i økonomien maksimerer sine valg gitt budsjettskrankene deres. Det er også kjent som det generelle likevektspunktet i økonomien. Prisen er en bærer av informasjon fra markedet til produsentene. Hvis produsenten er en pristager, kan han endre

kvantum, eller hvis han har markedsmakt kan både pris og kvantum endres i forhold til de signaler markedet gir ham.

Figur1: Likevekt i vare og tjeneste markedet. (Pindyck and Rubinfeld, kap. 9.1, figur s. 289)

I eventuelle andre likevekter for ulike pris og kvantums tilpasninger vil likevekten kun være midlertidig og økonomien vil gradvis bevege seg mot den generelle likevekten. Grunnen til dette er at ved for høye priser vil et overskudd av varer folk ikke etterspør bygge seg opp gi produsentene insentiv til å senke prisene for å bli kvitt de. Likeledes vil for lave priser føre til underskudd av varer og konsumentene vil sette et prispress på de få varene som er tilgjengelig. Markedets tendens til å bevege seg mot generell likevekt er kjent som markedsmekanismene, og er en svært viktig del av virkemåten til en markedsøkonomi. (Pindyck and Rubinfeld, kap. 2.2)

Aggregerte størrelser

Hvis alle aktører i økonomien ter seg som utredet over, vil summen av produsentenes handlinger utgjøre den aggregerte tilbudssiden i økonomien. Deres samlede preferanser for produsentene vil være å øke produksjonen når det generelle prisnivået stiger. Forårsaket av eksempelvis økt økonomisk aktivitet og økt pengemengde. Vel og merke kan effekten bli motsvart av økende priser på innsatsfaktorene som gjør at realprisen er lik.

På samme måte vil den aggregerte etterspørselen være den samlede etterspørselen av alle konsumentene. Den aggregerte etterspørselen øker når antallet konsumenter øker, eller når en stor andel av konsumentene blir affektet av en eller annen effekt.

Markedet klareres både for enkeltprodukter, bransjer og på aggregert nivå. Selv om det eksisterer markedsrett og asymmetri innenfor ulike bransjer og produktgrupper, vil dette ikke nødvendigvis ha stor effekt på de aggregerte størrelsene i økonomien, med mindre det er et utbredt problem eller forekommer i viktige bransjer.

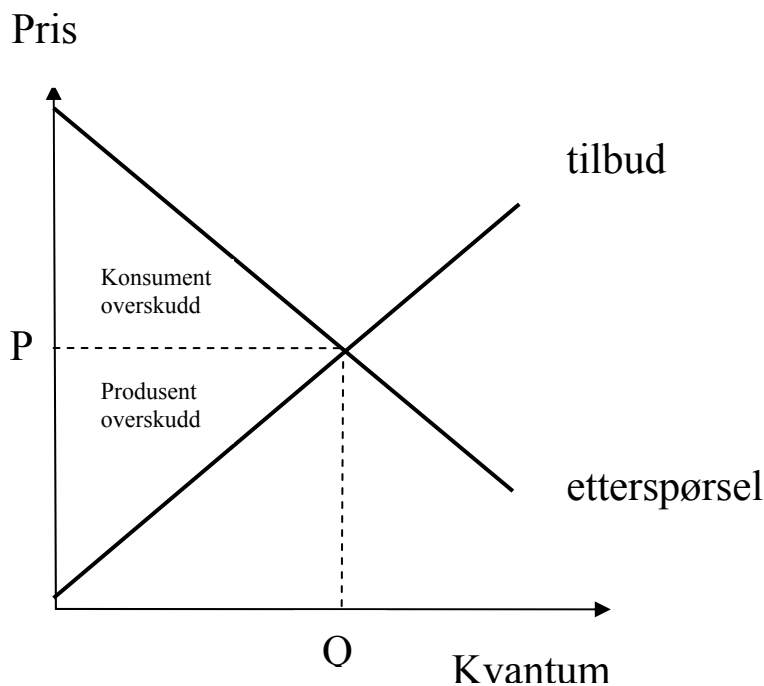
Frikonkurranseliikevekt

I en frikonkurranseliikevekt er det ingen eksternaliteter, ingen informasjonsasymmetri, ingen markedsrett og ingen inn- og utgangsbarrierer. Alle produsentene er pristagere siden de individuelt har innflytelse på markedsprisene. De vil tilpasse seg slik at den marginale kostnaden er lik den marginale inntekten, som i en frikonkurranseliikevekt er ensbetydende med prisen.

$$MR = MC = P$$

Alle aktørene i en frikonkurranseliikevekt mottar avkastning på kapitalen som er lik det som tenderer å være gjennomsnittet for alle bransjer i økonomien. Grunnen er at ved uvanlig høy avkastning i en bransje vil flere etablere seg helt til det igjen er normal avkastning, og ved lav avkastning vil aktører trekke seg ut helt til likevekten er gjenopprettet. Normal avkastning er i modellen at den økonomiske (mer)profitten er lik 0. Konsumentoverskuddet er gitt ved arealet mellom prislinjen og etterspørselskurven, mens produsentoverskuddet er gitt ved arealet mellom prislinjen og tilbudskurven.

Markedet vil klareres i den generelle likevekten der tilbud og etterspørselskurvene krysser. Andre tilpasninger enn denne vil gi effektivitetstap.

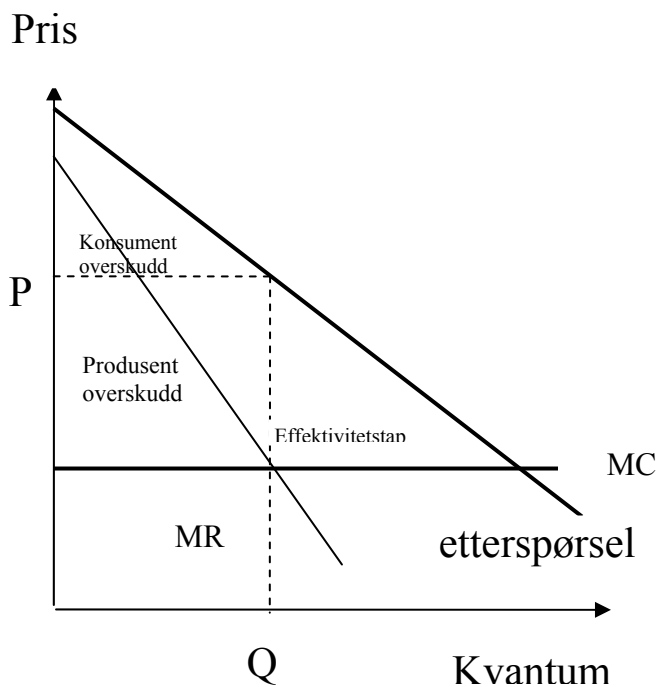
Figur2: Frikonkurranseliikevekt med konsument- og produsentoverskudd.
(Pindyck and Rubinfeld, 9.1, figur s 289)

Monopollikevekt

Monopolistens gjennomsnittlige inntekt vil være gitt av produktprisen. Imidlertid vil monopolistens beslutning om å øke produksjonen gi utslag i lavere pris da hans beslutninger gir bestemmer antallet varer tilbudt på markedet. Hans marginale inntekt er derfor gitt ved endringen i inntekt som kommer av en endring i kvantum. Den marginale inntekten er derfor gitt ved prisen og priseffekten av endret kvantum.

$$MR = P + Q * \Delta P / \Delta Q = MC$$

Monopolisten vil maksimere sin profitt i det punktet der den marginale kostnaden tilsvarer marginal inntekt, som ikke er lik prisen som i en frikonkurranselikevekt. Resultatet blir at monopolisten tilbyr lavere kvantum til en høyere pris enn det som ville vært tilfellet i en frikonkurranselikevekt. Monopolistens tilbud er markedets tilbud. Monopolisten tjener ekstra profitt som konsumentene må betale for, i tillegg til at det oppstår et effektivitetstap for samfunnet på grunn av feil tilpasning i markedet.

Figur3: Monopollikevekt med effektivitetstap.
(Pindyck and Rubinfeld, 10.4, figur s. 347)

I en situasjon der det eksisterer en monopolmakt, eller en aktør med betydelig markedsmakt, vil det oppstå tilpasninger som gir effektivitetstap. Som vi ser av figuren så øker monopolisten produsentoverskudd på bekostning av konsumentene, og skaper et effektivitetstap.

Hvordan planøkonomi fungerer internt

Etterspørselssiden

Figuren som den framkommer i avsnittet under markedsøkonomi har gyldighet også under planøkonomi. Konsumentene vil tilpasse sine innkjøp av varer og tjenester etter gjeldende priser og budsjettskranke uavhengig av hvilket system som tilbyr varene.

Tilbudssiden

I en planøkonomi er det planleggingssenteret som bestemmer hvor stort kvantum det skal produseres, og dermed tilbys til kundene, samt fordelingen av produksjon mellom bedriftene. Senteret må også sørge for at produsentene mottar riktige mengder råvarer og halvfabrikata. Den overordnede planen må være så detaljert at hver enkelt bedrift mottar i rett tid, i riktig kvantum og i riktig kvalitet av de innsatsfaktorer som er nødvendig. Senteret må også planlegge eventuelle innkjøp av nye maskiner og hva slags investeringer som skal finne sted. Når alt dette er på plass, kan bedriften produsere i henhold til planen. Overordnede planer har gjerne en tidshorison på ett år, så det er vanskelig å endre planen underveis. En slik endring ville medføre endringer i hele kjeden av leveringer. Det er vanskelig å øke produksjonen på kort sikt da de nødvendige innsatsfaktorene ikke er tilstede. Det må i så fall komme en tilbakemelding til senteret som igjen gir alle involverte aktører beskjed om å øke leveransene. Vi kan derfor se for oss at tilbudskurven på kort sikt vil være tilnærmet loddrett. (*Kilder: Icsachsen, Gylfason, Hamilton kap. 3-3*)

Det er imidlertid noen faktorer som kan gi en viss fleksibilitet i systemet. For firma som står ovenfor faste plantall om leveranser, som må overholdes, kan det være sterke insentiver til å holde lager av råvarer og halvfabrikata når de står ovenfor usikre leveranser. Siden leveransene er bestemt i henhold til planen, finnes det ikke alternative leverandører for bedriftene. Dette fører til insentiver til både å prøve å få tak i så mye innsatsfaktorer som mulig, og bygge opp lagre. Selv om dette gir bedriftene litt mer fleksibilitet i produksjonen ved en forespørsel fra senteret om å øke produksjonen, fører det til sløsing av ressurser. Lagerhold har en kostnad som kommer av bla. vedlikehold, bemanning og kapitalslit. (*Kilde: Icsachsen, Gylfason, Hamilton kap. 6-2*). Studier viser at Sovjet brukte 6 % av nasjonalinntekten på lagerhold på 80-tallet, mot tilsvarende 1 % i USA. (*Kilde: Icsachsen, Gylfason, Hamilton kap. 6-1, s. 83*)

I en planøkonomi er full utnyttelse av ressursene et viktig prinsipp i økonomien, dette gjelder også arbeidskraft. Det vil derfor sørges for at alle er i jobb. Prisene, og dermed også den nominelle prisstigningen, settes av myndighetene og det eksisterer tilnærmet full sysselsetting. Ved full ressursutnyttelse vil myndighetene sette produksjonen av varer og tjenester etter sine preferanser. Det har i Kina, Øst-Europa samt Sovjet vært et kraftig bias mot tungindustri på bekostning av konsument produkter og tjenesteproduksjon.

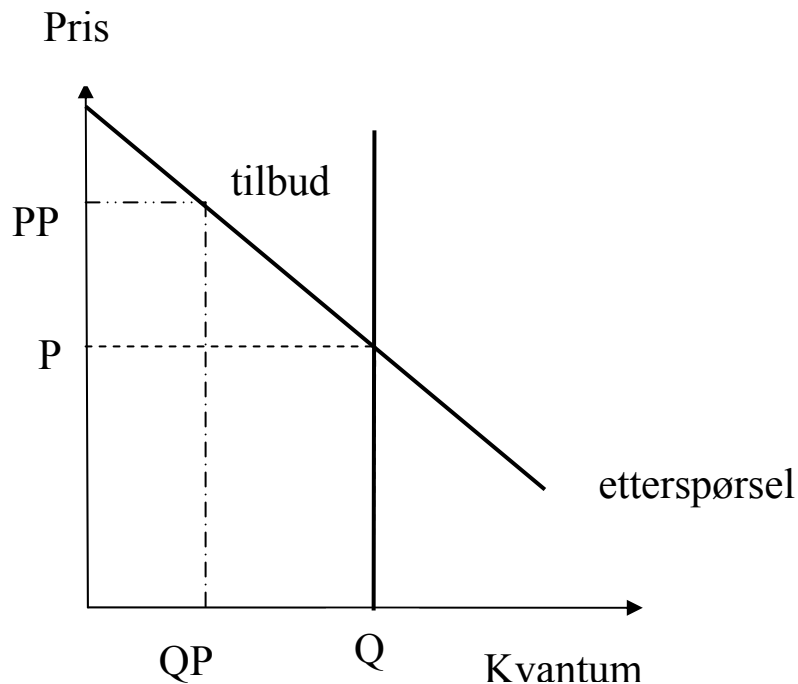
Markedsklarering

Prisproblemet for gitt tilbud

I en planøkonomi er det opp til myndighetene å klarere markedet. Når myndighetene har satt et kvantum de mener er passende for en vare skal prisen settes. Etterspørselskurven er gitt av konsumentenes preferanser og tilbudskurven er loddrett gitt av myndighetene.

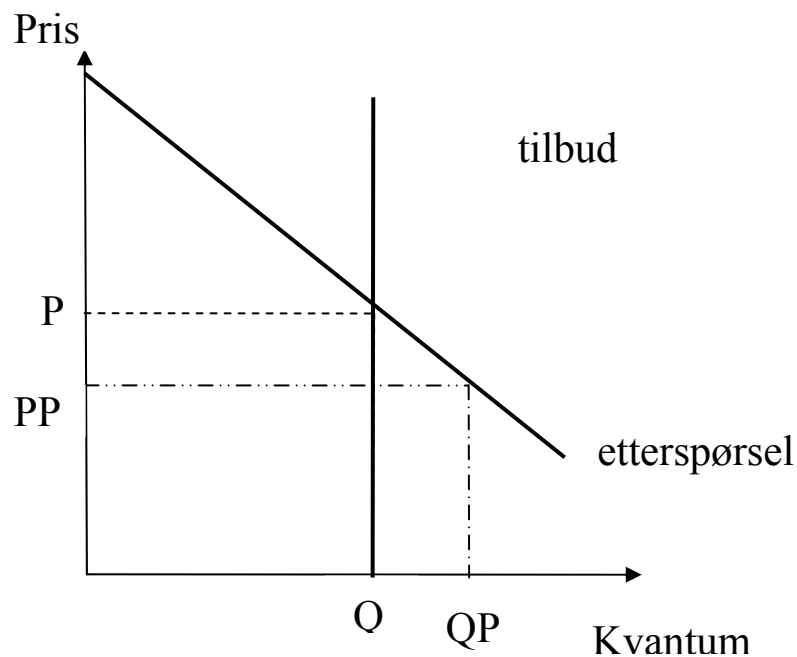
La P og Q være den prisen som ville klarert markedet i en markedsøkonomi. PP er planøkonomienes pris, og QP er kvantumet som tilpasser seg prisen. Tilbudet er gitt av myndighetene. Vi kan tenke oss tre mulige scenarioer:

a) Her blir prisen som er satt av myndighetene for høy i forhold til etterspørselen i markedet. Resultatet blir at kun QP blir solgt og et overskuddslager vil bygge seg opp.

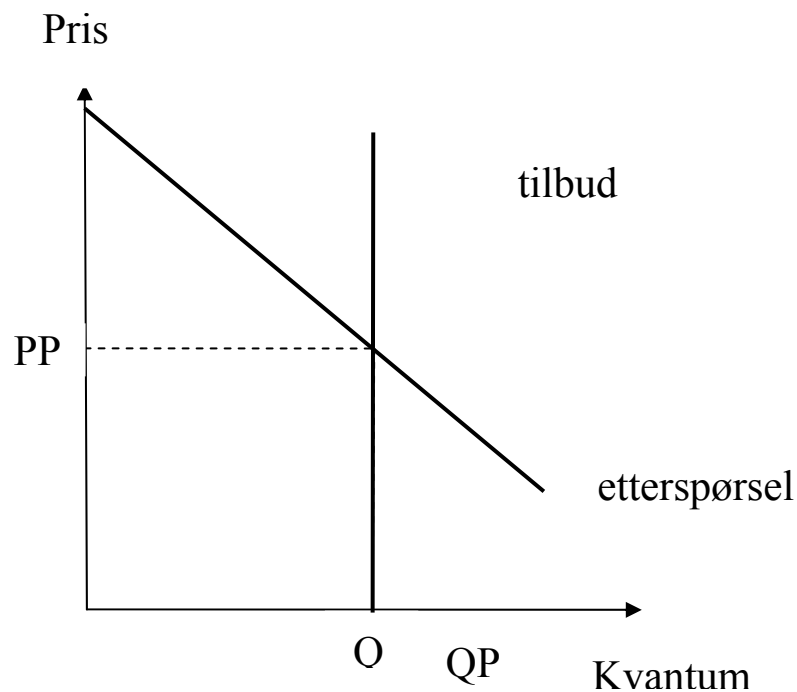
Figur4: Tilbud i planøkonomi og for høy pris.

b) Her er prisen for lav, og en overskuddsetterspørsel gjør seg gjeldende. Dette fører til køer utenfor butikkene, og tiden i kø vil da være en del av prisen sett fra kundens perspektiv.

Figur5: Tilbud i planøkonomi og for lav pris.

c) Her treffer myndighetene riktig pris og markedet klareres. PP er lik P , og QP er lik P .

Figur6: Tilbud i planøkonomi og riktig pris.

Det store spørsmålet er da hvordan myndighetene skal få til tilpassningen i c). Teoretisk og matematisk lar det seg gjøre, ved en tilbakemeldingsmekanisme. Når varene hopper seg opp på hyllene, eller det er lange køer utenfor butikkene, kan senteret informeres og de kan gi tilbakemelding om å endre prisen. Dette gir klarering ved endring i pris. Alternativt kan produksjonsplanene endres, slik at markedet klareres ved hjelp av kvantum. Det siste alternativet fører med seg en kjede av endringer bakover i systemet siden alle leveranser i hele kjeden i må endres. I begge tilfellene er mengden av informasjon som må behandles i økonomien sett under ett, enorm. Myndighetene vil ha store problemer med å samle, tolke og implementere informasjonen, økonomisk og praktisk. Resultatet er at full markedsklarering hører med til sjeldenhetene. (Kilde: Icsachsen, Gylfason, Hamilton kap. 4-2, 4-3).

Bias mot enkelte varer

Et annet problem er at når myndigheten bestemmer kvantumet for alle varer og tjenester som tilbys i økonomien, er det myndighetenes preferanser som styrer produksjonen, ikke konsumentene.

En rekke planøkonomier favoriserte tungindustri på bekostning av forbrukervarer og tjenesteproduksjon. Tungindustrien var viktig for militæret, i tillegg til at det var essensielt for regimene å kunne vise vesten en imponerende sement, kull og stålproduksjon. Slik ble tilbudet av forbruksvarer for lite, samtidig med at myndighetene satte kunstige lave priser. Dette førte til køer utenfor butikkene. Myndighetene derimot fikk dekket sine behov av tungindustrielle varer.

Mangel på insentiver i planøkonomiske bedrifter

I en planøkonomi er det et grunnleggende kriterium at bedriftene må forholde seg til et fysisk måltall for produksjonen. Når målvariabelen er kvantum produsert, er det fare for at mindre målbare størrelser som for eksempel kvalitet blir neglisjert. Fastsettelsen av produksjonsmålet skjer gjennom tilnærmede forhandlinger mellom bedriftsledelsen og planleggerne på sentralt hold. Bedriften ønsker lavest mulig tall da de blir lettere å innfri, og planleggerne, som ofte er hardt presset av politikerne, ønsker høye plantall. Ofte blir plantallene urealistisk høye og må nedjusteres i løpet av året. Uansett er det lett for å ikke ta hensyn til kvaliteten når høyest mulig produksjonskvantum premieres. Bedriften vil også ha lite insentiv til å overoppfylle plantallene. Selv om de vil få en god bonus i denne perioden, vil det kun føre til høyere plantall neste periode.

Uavhengig av hvordan bedriften økonomisk sett gjør det i løpet av året, vil bedriften overleve. Kunnskapen om at finansielle midler vil bli tilført bedriften hvis situasjonen skulle kreve det, fører til passivitet hos ledelsen og ansatte. Bedriften opererer under en såkalt "soft budget constraint". Det er ingen konkurskonsekvens av ineffektiv drift og dårlig resultat.

Med få insentiver til betydelig produksjonsøkning blir også interessen for oppfinnsomhet og innovasjon dempet. Forandringer til den tilvante produksjonsprosessen innebærer et element av risiko for bedriften. Er forandringene vellykket og produktiviteten viser solid fremgang vil de motta en engangsbonus, men tilsvarende høye plantall fremover vil bli resultatet. Hvis forsøkene mislykkes vil bonusen utebli, og ledelsen kan få problemer med myndighetene. I

alle tilfelle er det ikke noen risiko for nedleggelse. (Kilde: Icsachsen, Gylfason, Hamilton kap. 6-1)

Forvokste bedrifter

I planøkonomier har det vist seg at bedrifter er gjennomgående mye større enn i markedsøkonomier. Det er på grunn av stordriftsfordeler mulig å senke enhetskostnadene ved å øke produksjonsvolumet/bedriftsstørrelsen, men kun opp til visst nivå. Når bedriftene vokser over optimal størrelse, vil enhetskostnadene stige. (Optimal størrelse er et litt vagt begrep som ikke alltid er lett å måle i praksis). Det medfører effektivitetstap når de planøkonomiske gigantene vokser over optimal størrelse. Jeg vil peke på tre årsaker.

For planleggerne på sentralt nivå kan det være lettere å holde styr på et mindre antall store bedrifter enn et mylder av små. Dette er også noe av argumentasjonen for kollektiviseringen av jordbruket inn i store kollektivbruk. Meningen var å høste stordriftsfordeler og at de blir enklere å holde styr på. Likevel tyder kollektive jordbruk å virke imot sin hensikt siden bøndene mister den stimulansen som kommer av å selv eie jorden, og kan motta avkastningen av høy innsats.

I tillegg kan noe av forklaringen til at bedriftene vokser så mye være ønsket om størst mulig selvforsyning. Selvforsyning var et mål i Kina ikke bare på nasjonalt nivå, men også på provins, kommune- og landsbynivå. Når det ønskes selvforsyning av deler, maskiner osv. samtidig med at bedriften lever med en viten at dem ikke vil bli slått konkurs, blir det for ledelsen ingen sperrer for hvor mye bedriften kan vokse. Spesialisering og effektivitet blir ikke vektlagt når bedriftene utformes, og økonomien lider som helhet under av at ressursene ikke blir satt i sin beste anvendelse.

Ensidig satsing på volum i produksjonen har ført til diskriminering av tjenesteproduksjon som vanligvis foregår i mindre foretak. En annen årsak til at tjenesteproduksjonen ble nedprioritert er den voldsomme prioriteringen av tungindustri som gikk på bekostning av andre sektorer. I henhold til marxismen er ikke tjenesteproduksjon med på å skape verdier. Men i en velfungerende økonomi er et utviklet tilbud av ulike tjenester for eksempel transport, telefon, distribusjon, bank og forsikring av vital betydning for effektiv utnyttelse av de samlede ressursene i økonomien. I vestlige markedsøkonomier utgjør tjenestesektoren nær 60 % av samlet verdiskapning. Tjenesteytende næringer sørger for at de vareproduserende får gode betingelser. I de kommunistiske planøkonomiene var høye produksjonstall langt mer vektlagt. (Kilde: Icsachsen, Gylfason, Hamilton kap. 6-4)

Krav til omstillingsevne hos bedriftene

Markedsøkonomiens virkemåte skaper utfordringer både for kapitalistene og arbeidstakerne. Kampen om å klare seg og lykkes stiller krav til alle ansatte. Bedriftene står hver dag ovenfor problemstillinger som; kan produksjonen teknisk og organisatorisk legges opp på en annen måte, eller til lave kostnader? Hvilke bedrifter konkurrerer vi med, på hvilke områder, og hva er deres strategi? Hvilke produkter skal utvikles og satses, på og hvilke skal nedprioriteres? Veldrevne bedrifter må ta standpunkt til slike spørsmål, og ledere på alle nivåer har sine

ansvarsområder. Bedriftsledelsen må levere resultater, og toppledelsen må trekke alt sammen i en helhetlig strategi.

For bedrifter som er vant til å få beskjed fra en sentral planinstans om hva som skal produseres, vil en overgang til markedsøkonomi innebære store omstillinger. Nå må bedriftene selv ta initiativ, analysere og fatte egne beslutninger. Endringer i produksjon og markedsarenaen de befinner seg i, stiller krav om fleksibilitet og videreutdanning til de ansatte.

Både de ansatte og bedriftene må finne seg i at sikkerheten ved fast ansettelse og statssikring av bedrifter vil forsvinne. Dette fører til økt usikkerhet. På den andre side vil en vellykket overgang til markedsøkonomi gi en solid vekst i produksjonen for de som klarer å omstille seg, og bedriftenes evne til høyere lønnsutbetaling øker. *(Kilde: Icsachsen, Gylfason, Hamilton kap. 8-5)*

Privatisering av småbedrifter

Grunnen til at småbedrifter kan fremstå som en egen kategori, er at de relativt lett kan selges til en eier. Dette kan gjelde butikker, frisørsalonger, lastebiler, små fabrikker og lignende. Småbedrifter kan privatiseres enkelt ved å selge de på auksjon. Det er imidlertid visse problemer med denne formen for privatisering.

Ofte er det et problem å få tak i kapital til å investere i småbedrifter. I en markedsøkonomi vil en henvende seg til en bank som vil vurdere prosjektet, og akseptere eller avvise. I en planøkonomi i omstilling er ikke bank- og forsikringsmarkedene så godt utviklet, og det er mangel på kompetente finansanalytikere og bankfolk til å vurdere prosjektene. Resultatet kan bli dårlige investeringer.

Det må også tas stilling til i hvilken grad utlendinger skal få anledning til å kjøpe småbedriftene. Fra et effektivitetssynspunkt kan det være bra med utenlandske eiere. De vil tilføre erfaring og kunnskap med tanke på teknologi og kunnskap, og bringe utenlandsk kapital inn til landet. Delvis vil kapitalen komme som utstyr og maskiner, og delvis som utenlandsk valuta. *(Kilde: Icsachsen, Gylfason, Hamilton kap. 6-2)*

Privatisering av store bedrifter

Privatisering av store bedrifter innebærer andre problemstillinger. Fra et effektivitetssynspunkt er det ønskelig med hard konkurranse mellom mange bedrifter. Eksisterende monopoler må brytes opp og andre hindringer for konkurransen må fjernes. Der det er mulig bør storbedrifter stykkes opp og deretter privatiseres. Fri handel med utlandet er viktig både for å sikre riktige priser innenlands, og for at kundene skal ha alternative leverandører å velge mellom. Kundenes valgmuligheter er et uttrykk for reell konkurranse mellom produsentene.

Rent generelt er det viktig med en næringslovgivning som innebærer bl.a. regler som ivaretar åpne og ikke-diskriminerende offentlige innkjøp, en lovgivning som sikrer fri adgang for etablering av ny virksomhet og forbud mot pris og anbudskarteller.

Skal de store bedriftene bli aksjeselskap, vil markedsmekanismer sørge for mer effektive løsninger. Den aktive måten å utøve eierskap på innebærer at aksjonærene følger driften av bedriften nøye. Drives den dårlig, vil eierne fremtvinge forandringer som for eksempel å skifte ut ledelsen, og å velge nytt styre. Den passive måten vil være at misfornøyde aksjonærer selger seg ut av selskapet. Hvis mange gjør dette, fører det til synkende priser på aksjen og misnøye hos de gjenværende aksjonærene. Dette kan fremprovosere endringer i ledelsen. I begge tilfeller vil ledelsen ha egeninteresse i å levere gode resultater får å blidgjøre eierne.

En konsekvens av at ledelsen ønsker størst mulig overskudd, er at sløsingen med ressurser blir minst mulig. Ressursene blir satt i sin beste anvendelse, og effektiviteten bedres i forhold til sentralstyrte løsninger. (Kilde: *Icsachsen, Gylfason, Hamilton kap. 6-5*)

Miljø

En ren bedriftsøkonomisk kalkyle vil ikke ta hensyn til negative eksternaliteter som for eksempel forurensning. En slik eksternalitet har negativ effekt på andre og påfører samfunnet en kostnad. I fravær av avgifter eller reguleringer vil ikke bedriftene ta hensyn til disse kostnadene. Fri konkurranse uten hensyn tatt til forurensning vil gi uheldige, og gale produksjons- og konsumentkostnader. Det skyldes at den informasjonen prisen bærer ikke er fullstendig. Problemet i en markedsøkonomi kan være at bedriftene ikke tar hensyn til negative eksternaliteter påført andre.

En skulle tro at i planøkonomier lå mulighetene bedre til rette for å unngå store problemer med eksternaliteter. Planleggerne kunne ta positive og negative eksternaliteter med i kalkylene sine og satt opp produksjonen deretter. Nå har erfaringer fra Sovjet, Øst-Europa og Kina vist at miljøet er blitt nedprioritert, og enorme miljøødeleggelser har forekommet.

Arbeidsmarkedet

Likevekt i arbeidsmarkedet

Jeg skal utlede arbeidsmarkedet ved fullkommen konkurranse og perfekt informasjon. Den antas at arbeidstagere og arbeidsgivere har all relevant informasjon om produktivitet, priser og lønninger og at ingen aktør kan utøve markedsrett. Forutsetter også at all arbeidskraft er homogen, kan flyte fritt mellom arbeidsplasser og at alle arbeidsplasser er like attraktive. Disse forutsetningene er forenklinger, men de gjøres for å lettere illustrere likevekten.

Lønn og allokering av arbeidskraft vil bli bestemt av tilbud og etterspørsel. Lønnen vil bli lik over alt siden alle har perfekt informasjon, perfekt mobilitet og det ikke er forskjell på arbeidsplasser. Det antas at samlet tilbud av arbeidskraft er konstant og gitt eksogent.

Hva etterspørselen angår så kan vi anta at økonomien kan deles inn i et antall bransjer(sektorer) som består av et stort antall identiske bedrifter som er prisfast kvantumstilpasser i arbeids og produkt markedet. Produktprisen i bransjen er p og lønnsatsen

er w . Det produseres x enheter av produktet og brukes n enheter arbeidskraft. Sammenhengen mellom arbeidstimer og produksjon er gitt ved en produktfunksjon.

$$x = F(n) \quad (1)$$

Med positivt men avtagende marginalprodukt, slik at

$$F'(n) > 0 \quad F''(n) < 0 \quad (2)$$

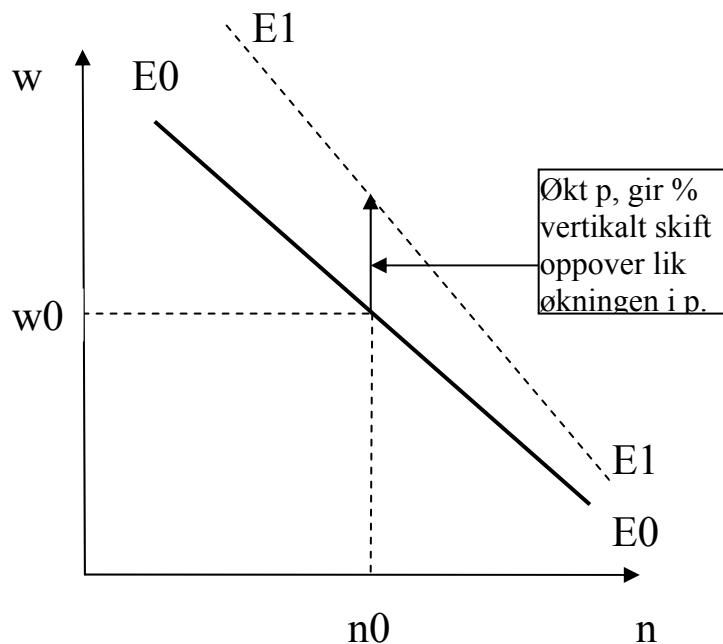
Bedriftens overskudd vil være forskjellen mellom verdien av produksjonen og lønnskostnadene.

$$\pi = px - wn = pF(n) - wn \quad (3)$$

Bedriftene velger den arbeidsinnsats som maksimerer profitten. Dvs. at de tilpasser seg slik at arbeidskraftens grenseprodukt er lik lønnen.

$$pF'(n) = w \quad (4)$$

Bedriftens etterspørsel etter arbeidskraft bestemmes av forholdet mellom lønn og produktpris. Om lønn og produktpris økes prosentvis like mye, vil etterspørselen etter arbeidskraft være den samme. En økning i produktprisen innebærer et prosentvis skift oppover i etterspørselskurven for arbeidskraft.

Figur7: Etterspørselen etter arbeidskraft. (Viktor Normann: s. 63)

Bedriftene tilpasser seg slik at verdien av arbeidskraftens grenseprodukt blir lik lønnsatsen. Ved produktpris p_0 blir etterspørselskurven **E0E0**, slik at bedriftene ved lønn w_0 vil etterspørre n_0 enheter av arbeidskraft. Stiger produktprisen til p_1 , skifter etterspørselskurven til **E1E1**. Målt i vertikalt skift vil skiftet være prosentvis lik produktprisøkningen.

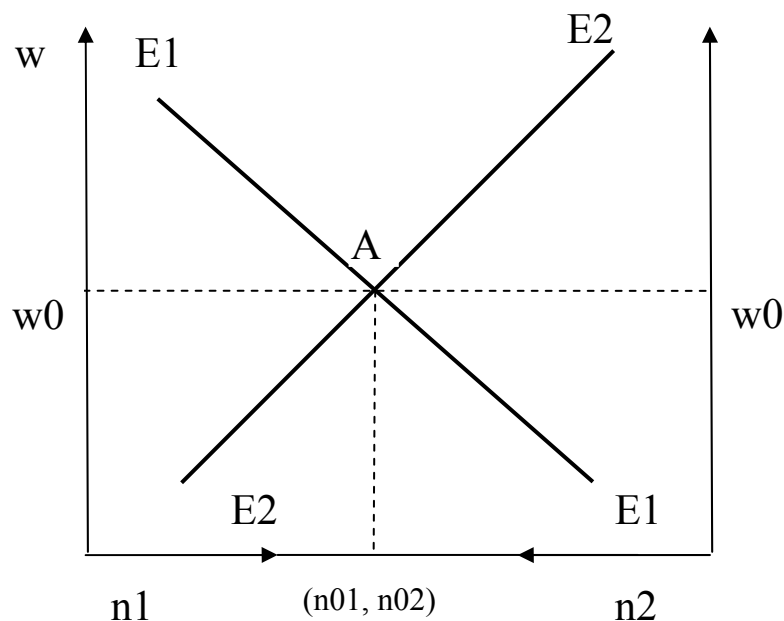
Jeg antar nå at den gitte mengden arbeidskraft, n , skal anvendes i to bransjer. Tilpassningen i bransje i har sammenheng; $x_i = F_i(n_i)$ mellom arbeidsinnsats n_i og produksjon x_i . Bedriftene tilpasser seg at arbeidskraftens grenseprodukt er lik lønnen. Hvor p_i er produktpris i bransje i .

$$p_i F_i(n_i) = w \quad i = 1, 2 \quad (5)$$

Det er likevekt i arbeidsmarkedet når summen av de to bransjenes etterspørsel er lik den gitte tilgang på arbeidskraft.

$$n_1 + n_2 = n \quad (6)$$

Ligningene (5) og (6) gir oss tre ligninger som kan brukes til å bestemme n_1 , n_2 og w som funksjoner av produktprisene og tilgang på arbeidskraft. Likevekten kan fremstilles i et diagram.

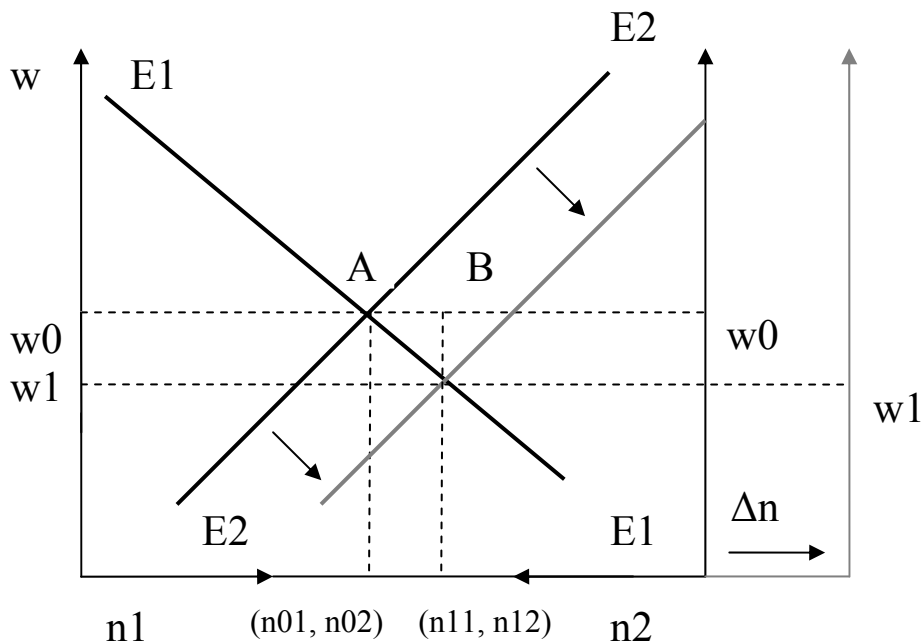

Figur8: Likevekt i arbeidsmarkedet. (Figur: Viktor Normann: s. 65)

Lengden på det horisontale linjestykket angir den samlede etterspørselen etter arbeidskraft. Fra venstre mot høyre måles etterspørselen etter arbeidskraft fra bransje 1, og fra høyre mot venstre fra bransje 2. Likevekt er gitt skjæringspunktet A mellom de to etterspørselskurvene, som i figuren gir lønnen w_0 og en fordeling av arbeidskraft mellom sektorene (n_{01}, n_{02}) .

Endret arbeidskrafts tilgang

Fra initial likevekten tenker vi oss at tilgangen på arbeidskraft øker fra n_0 til $(n_0 + \Delta n)$. Det betyr at det horisontale linjestykket som angir samlet arbeidskraft forlenges. Da må høyre del av aksestykket parallell forskyves mot høyre tilsvarende den økte tilgang på arbeidskraft. Da parallell forskyves også etterspørselskurven for arbeidskraft i bransje 2, slik at kurven for et hvert lønnsnivå blir liggende Δn enheter lengre mot høyre i diagrammet.

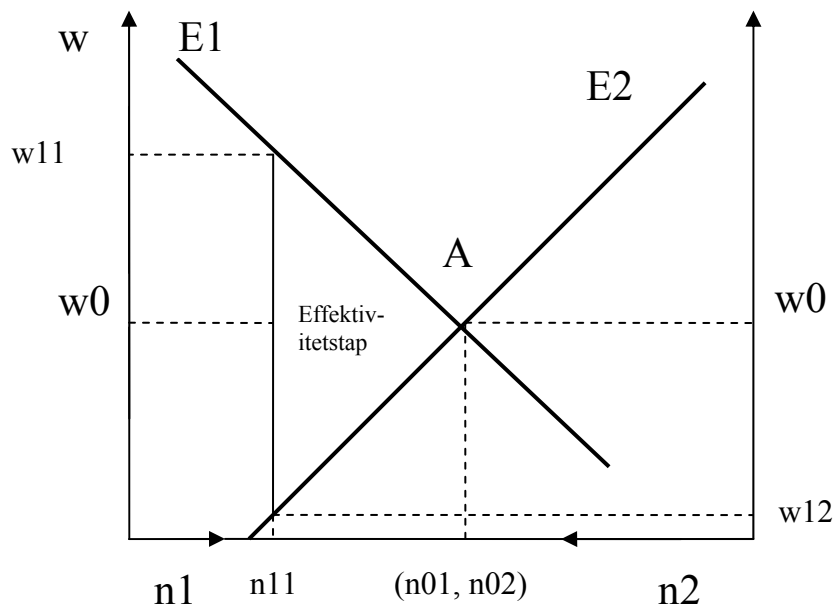

Figur9: Virkninger av økt tilgang på arbeidskraft. (Figur: Viktor Normann: s. 68)

Den nye likevekten gir lavere lønn enn før, w_1 mot w_2 . antall sysselsatte i bransje 1 øker med linjestykket A, mens økningen på arbeidskraft er lik linjestykket $(A + B)$, dvs. at sysselsettingen i bransje to øker med linjestykket B. Alt i alt kan en si at økt tilgang på arbeidskraft gi lavere likevektslønn, økt sysselsetting og produksjon i begge bransjer.

Kunstige lønnsforskjeller

Bransjemessige lønnsforskjeller kan være fullt forenelig med frikonkurranselikevekt i arbeidsmarkedet. Lønnsforskjeller som stammer fra ulik utdanning, kvalifikasjoner, arbeidsmiljøet, bedriftens beliggenhet, de ansattes alder eller overtid kan være eksempler på slike. Likevel finnes det også bransjemessige lønnsforskjeller som ikke kan forklares ut fra de overnevnte faktorer. Jeg skal vise et eksempel der lønnen stiger i bransje 1 og virkningene av dette i modellen som gitt over. Jeg vil komme tilbake til grunner for lønnsøkninger senere.

Figur10: Virkninger av kunstige lønnsforskjeller. (Figur: Viktor Normann: s. 72)

Den økte lønnen i bransje 1 vil redusere etterspørselen etter arbeidskraft til $n11$ og skape et behov for $(n - n11)$ arbeidsplasser i bransje 2 som kun blir ansatt hvis lønnsnivået i bransje 2 synker til $w12$. Kunstige lønnsforskjeller fører til et effektivitetstap fordi det fører til forskjeller i arbeidskraftens grenseprodukt som ikke motsvares av andre forhold. (Kilder: Fra plan til marked: kap. 14, Viktor Normann: kap. 3, 5.3)

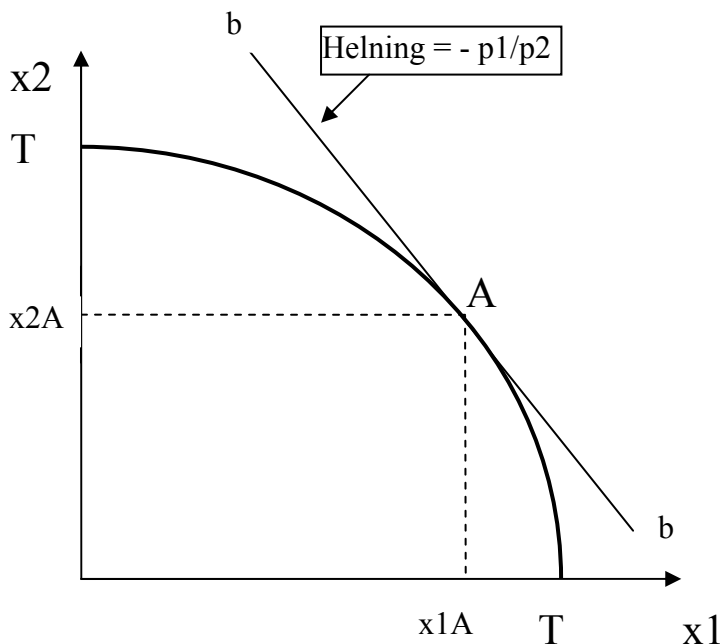
Teori eksternt

Generell likevekt

Teorien om generell likevekt legger alle de underliggende likevektene i enkeltmarkeder til grunn, og beskriver hvordan samtidig likevekt i markedene for alle varer, tjenester og innsatsfaktorer bestemmer priser, ressursallokering, produksjonen av varer og tjenester, samt fordelingen av inntekt og produksjon mellom forbrukerne.

Produksjonsmulighetene i økonomien er gitt ved tilgangen på ressurser, og evnen til å omforme ressursene til produkter. For å forenkle analysen vil modellen avgrense seg til to varer, men tolkningen av de kan være ulike. Det er dette som gjør teorien så anvendelig. Forenklingene gjør at modellen passer best til et høyt aggregeringsnivå siden en da slipper å ta hensyn til skalafordeler og problemene med delbarhet mellom produktene bli mindre.

Produksjonsmulighetene kan illustreres ved kurven TT . Den angir alle mulige produksjonskombinasjoner, og yttergrensen for produksjonsmulighetene. I figuren krummer kurven fra origo. Helningen på kurven er gitt ved den marginale transformasjonsrate, dvs. hvor mye du må oppgi av vare 1 for å kunne produsere vare 2. Det er naturlig at ved stor økning av produksjonen av den ene på bekostning av den andre, vil det bli vanskeligere å sette de frigitte ressursene direkte inn i ny produksjon. En stadig større andel av den andre varen må oppgis for å produsere en enhet av den første. Derfor endrer kurven helning når den nærmer seg aksene.

Figur 11: Produksjonstilpasning i generell likevekt: (Figur: Viktor Normann: s, 40)

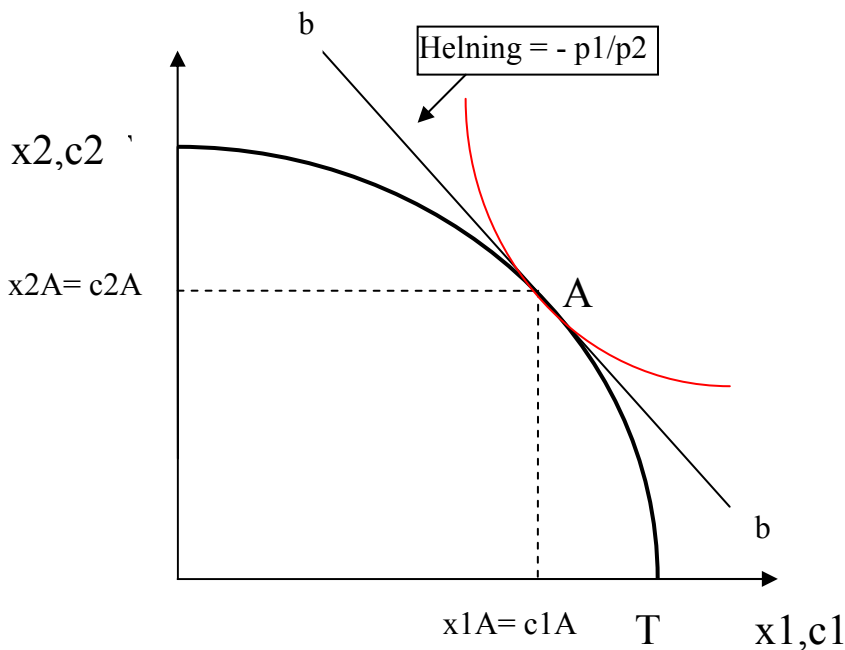
Den faktiske produksjonen må være gitt ved et punkt i produksjonsmulighetsområdet. Med perfekte markeder vil likevekten være i ett punkt på kurven, og det punktet vil være der kurven tangeres av kurven som angir prisforholdet mellom varene. Grunnen til dette er at i en markedsøkonomi vil prisen bli budt opp slik at til det nivå som tilsvarer dens beste anvendelse. Det at prisen på ressursen tilsvarer marginalverdien i beste anvendelse, fører til at alle ressurser vil bli fullt utnyttet. Produksjonen her representerer den allokering innenfor produksjonsmulighetene som gir maksimal produksjonsverdi.

Dette rammeverket kan brukes til å utlede produksjon og konsumtilpasninger i både en lukket og en åpen økonomi. (Kilde: *Viktor Normann kap: 2-1*)

Generell likevekt i åpen økonomi

I en åpen frikonkurransøkonomi vil produksjonstilpasning foregå som skissert under generell likevekt. Konsumentens marginale substitusjonsrate angir hvor mye han er villig til å gi opp av den ene varen for å motta en ekstra enhet av den andre. Konsumenten, og konsumentene kollektivt, ønsker å tilpasse seg til budsjettet sitt slik at den marginale substitusjonsraten blir lik prisforholdet mellom varene.

For en åpen økonomi vil prisforholdet være til dels gitt av verdensmarkedsprisen, i alle fall være påvirket av den. Denne økonomien vil legge dette prisforholdet mellom varene til grunn for konsum og produksjonstilpasninger. I figuren under er produksjonen bestemt av punktet A mens konsumet av C . Grunnen til det er at ved fri import og eksport vil konsumentene tilpasse seg uavhengig av de produksjonsrestriksjoner som finnes utenlands, og heller slik at de oppnår mest mulig nytte. Tilpasningen i en åpen økonomi illustrert ved import AB av vare 1, og eksport BC av vare 2.

Figur13: Likevekt i lukket økonomi. (Figur: Viktor Normann: s. 45)

Dette er en autarkilikevekt der all produksjon er skjermet og er lik innenlandsk forbruk. Prisforholdet tilpasses slik at produksjon blir lik forbruk med tilpasning i A , der produksjonsmulighetskurven tangerer indifferenskurven. Likevektsprisforholdet blir gitt ved den felles tangenten i bb i punktet A .

Handel og komparative fortrinn

Komparative fortrinn

Komparative fortrinn kan forstås som den relative evnen til å produsere varer og tjenester. Ved å se på forskjeller i antall enheter av et gode en må gi opp for å produsere en ekstra av et annet, kan en måle evnen til å produsere godet ved forskjeller i alternativkostnader i fremstillingen av det. En kan derfor si at et land har komparativt fortrinn i produksjonen av et en vare, hvis antall enheter av andre varer landet må gi opp for å produsere varen er lavere enn i det andre landet en sammenligner med. Det vil derfor ikke være mulig for et land å ha komparative fortrinn på alle områder selv om landet har absolutte fortrinn i produksjonen.

Teorien om komparative fortrinn sier at det er disse som bestemmer det internasjonale varebyttet, og at land vil eksportere de varer de har komparative fortrinn i. Slik kan de oppnå høyere velferd siden alternativkostnaden ved egen produksjon av varer de har komparativ ulempe i er høyere enn det de betaler for å importen de. Landet vil eksportere de produktene som det er relativt billigere for dem å produsere, og importere de som er relativt dyrere. Fra teorien om generell likevekt kan dette leses fra prisforholdskurven som angir prisnivået av varene relativt til hverandre.

Avtar på marginen

Som følge av at produksjonsmulighetskurven er krum vil utnyttelsen av komparative fortrinn, dvs. omlegging av produksjonen for å utnytte dem, føre til at de komparative fortrinnene avtar på marginen, og vil faktisk på sikt forsvinne. Økonomisk sett kan en si at økt produksjon av en vare på bekostning av en annen vil føre til økt etterspørsel etter de innsatsfaktorer som brukes intensivt i den varen som produksjonen økes av, og redusert etterspørsel etter innsatsfaktorer som brukes intensivt i den andre. Dette vil føre til at prisen på innsatsfaktorene brukt i den varen med økt produksjonen vil stige, og tilsvarende synke for den andre. Derfor stiger prisen på produksjonen relativt til de varene som ikke produseres i like stor grad, og de komparative fortrinnene avtar på marginen.

Komparative fortrinn fra teknologiforskjeller/produksjonsmuligheter

Forklaringer på varesammensettingen i internasjonal handel som bygger på teknologiforskjeller stammer fra David Ricardo opprinnelige eksempel der komparative fortrinn kan fortolkes som at ulike land har ulike produktfunksjoner. Ulik teknologi kan føre til at alternativkostnaden ved fremstilling av ulike varer kan bli forskjellig fra land til land.

Et eksempel på teori inspirert av Ricardos teorier er produksyklus-teorien. I følge den vil produksjonen av produkter starte i det landet hvor de er utviklet. Det kan være for eksempel USA, Japan eller Vest-Europa. Ettersom teknologien standardiseres, vil produksjonen flytte seg også til andre industrialiserte land. Når teknologien modnes og nye generasjoner av produkter har presset opp prisnivået på lønningene i de høyt industrialiserte landene, vil produksjonen flyttes til lavkostland.

Komparative fortrinn fra relativ faktortilgang

Forskjellig ressursgrunnlag kan gi opphav til komparative fortrinn. Et land som har relativt mye av en innsatsfaktor vil også ha relativt lavere priser på innsatsfaktoren sammenlignet med andre land. Landet vil derfor ha komparative fortrinn i produksjon av varer som bruker innsatsfaktoren intensivt. Et land kan derfor antas å ha komparative fortrinn av varer som er intensive i innsatsfaktorer landet er rikelig utstyrt med. Dette er essensen i Heckscher-Olin teorien om komparative fortrinn. (*Kilde: Viktor Normann: kap.6-2*)

Kapitalbevegelser

Et land som mottar mye finanskapital gjennom utenlandske direkte investeringer og kunnskapskapital og teknologi gjennom at utenlandske bedrifter opererer i landet, kan bli gitt mulighet til å utnytte sine komparative fortrinn bedre og kanskje utvikle nye.

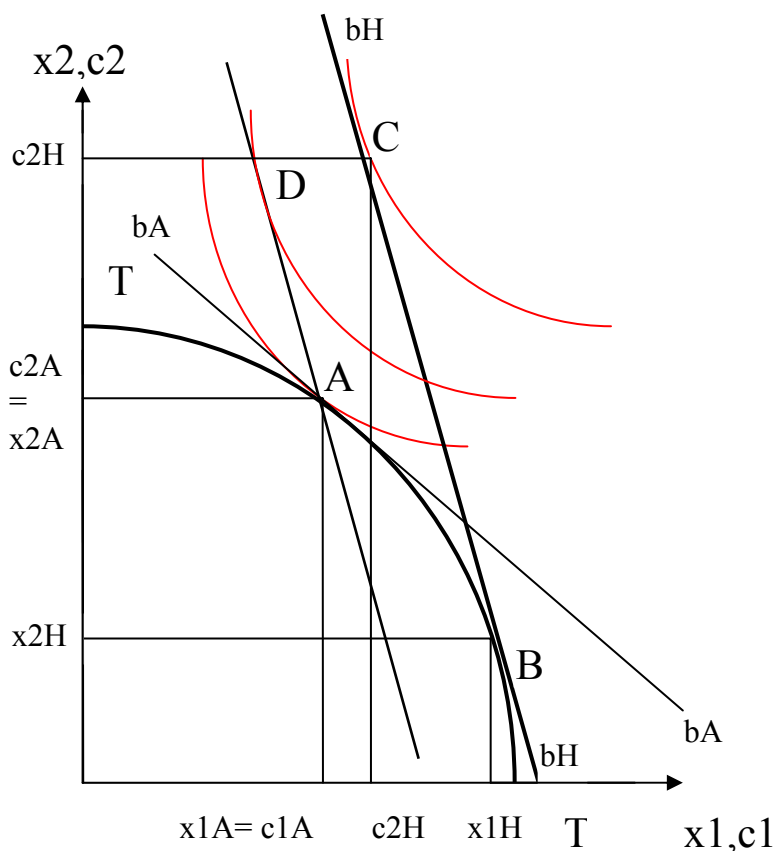
Et land som har rikelig tilgang på billig arbeidskraft, kan ved kapitalimport bruke sine fortrinn i arbeidsintensiv produksjon til å produsere industriprodukter som krever en høyere kapitalinnsats med sin billige arbeidskraft. Slik kan et fattig land oppnå komparative og absolutte fortrinn i produksjon av arbeidsintensive, typisk fabrikk produserte, varer som krever en middels til høy kapitalinnsats.

Kapitalimport kan bidra til komparative fortrinn fra teknologiforskjeller og relativ faktortilgang. For et fattig land kan kapitalimporten både gi mulighet til å utnytte fortrinn fra relativ faktortilgang ovenfor industrialiserte land, og fortrinn ovenfor andre fattige land både fra teknologiforskjeller og relativ faktortilgang.

Omstilling fra autarkilikevekt til frihandel

TT angir produksjonsmulighetene, og økonomien er organisert som en frikonkurransøkonomi. Hvis handel med utlandet ikke er mulig, vil produksjons og konsumtilpassningen finne sted i tangeringspunktet mellom produksjonsmulighetskurven og indifferenskurven iA i punktet A . Der forbruket lik produksjonen, $cA = xA$. Prisforholdet er gitt ved den felles tangenten til produksjonsmulighetskurven og indifferenskurven. Prisforholdet er lik $(p1 / p2)A$ og bbA er konsumentenes budsjettlinje. Som en forenkling oppfører konsumentene kollektivt i denne modellen som en konsument.

Hvis det så blir mulig å kjøpe og selge varer til det internasjonale prisnivået, ser bort fra transportkostnader, vil det bli mulig å få en annen produksjon og konsumtilpassning. Med $(p1 / p2)B$ vil vi få en tilpassning i B der den marginale transformasjonsrate er lik det internasjonale prisnivået. Til dette prisnivået vil budsjettlinjen blir lik bbB og konsumentene vil tilpasse seg i C der indifferenskurven tangerer budsjettlinjen. Landet får en eksport av $(c - x)1$ av vare 1, og import $(c - x)2$ av vare 2.

Figur14: Tilpassning ved frihandel. (Figur: Viktor Normann: s, 146)

Det er to kilder til gevinster ved frihandel. Den ene er at forbruket blir frikoblet fra innenlands produksjon, og det andre er utnyttelsen av komparative fortrinn.

Gevinster fra frikobling fra innenlands produksjon

Hvis vi tenker oss at produksjonen var låst til autarkipunktet A , men det likevel ble åpnet for frihandel ville konsumenten tilpasse seg i D . Der ville de komme på en høyere indifferenskurve. Nyttegevinsten fra A til D ved åpning kan derfor tolkes som fristillingsgevinsten ved åpning for handel.

Gevinster fra utnyttelse av komparative fortrinn

Det at produksjonen legges om fra A til B skifter konsumentenes budsjettlinje utover, noe som gir en konsumenttilpasning i C . Dette er gevinstene som kommer av de relative forskjellene i pris, altså utnyttelse av komparative fortrinn. Nyttegevinsten fra D til C kan derfor tolkes som gevinsten ved utnyttelse av komparative fortrinn. (Kilde: Viktor Normann: kap: 6-1)

Innenlandsk marked som ikke i likevekt

Figuren over forutsetter at markedet internt er organisert som en frikonkurransøkonomi og er i likevekt i autarkilikevektspunktet. I planøkonomier er dette ikke tilfellet. Prisenivået er regulert, noe som gir en annen helning på prisforholdskurven. I tillegg er ressursbruken ofte basert på andre kriterier enn beste anvendelse, med uproduktive prestisjeprosjekter, bias mot tungindustri og mindreverdige teknologi. Det kan medføre at produksjonen er lavere enn produksjonsmulighetene tilsier. Det er derfor en fristillingsgevinst ved å la prisene bli bestemt av markedskrefter internt i tillegg.

Solow-modellen

Den aggregerte produksjonsfunksjonen

Den aggregerte produksjonsfunksjonen beskriver hvordan et lands kapital og arbeidskraften til sammen utgjør den samlede produksjonen i landet. Der K er kapital og L er arbeidskraft tilgjengelig.

$$Y = F(K, L)$$

Det antas avtagende marginalprodukt for kapital, som er intuitivt siden mer og mer kapital til slutt vil gjøre det vanskelig for arbeiderne å utnytte det skikkelig. Arbeidsstyrken kan også antas å være konstant foreløpig. Det antas også konstant skalautbytte, slik at hvis begge innsatsfaktorene øker vil også produksjonen øke tilsvarende.

Det er mulig å gjøre en forenkling siden produksjon pr. arbeidstime, (Y/L) , kun avhenger av kapital pr. arbeidstime, (K/L) . Slik kan vi sette produksjonsfunksjonen på intensiv form.

$$y = f(k), \quad \text{der} \quad y = Y/L \text{ og } k = K/L$$

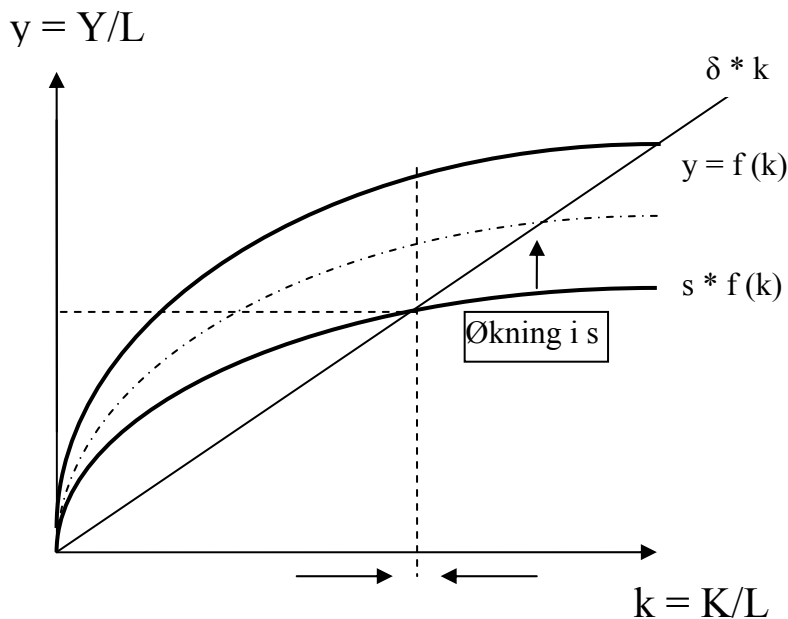
Den intensive produksjonsfunksjonen viser at produksjonen vokser med kapital–arbeidsratioen k . Helningen er den marginale produktiviteten til arbeidskraften. Avtagende marginalprodukt gjør at kurven flater ut for høyere kapitalmengder.

Sparing og investeringer

Ny kapital akkumuleres gjennom investeringer, men all kapital depresierer med en rate δ som kan forstås som en konstant. Der er slit på maskiner utstyr osv. Hvis investeringene overskrider depresieringen, vil kapitalmengden øke. Spareraten er gitt ved s , og kapitalakkumuleringen i økonomien vil være gitt ved:

$$\Delta k = s * y - \delta * k$$

I figuren under er kapitalslitet gitt ved depresieringslinjen $\delta * k$, investeringene er gitt ved $s * f(k)$ og produksjonen er gitt ved $y = f(k)$.

Figur15: Produksjonsfunksjonen på intensiv form med ”steady state”. *Figur: Burda and Wyplosz s. 50)*

Hvis investeringene overstiger δ , vil kapitalmengden pr. arbeider øke og ved lavere investering enn δ vil kapitalmengden minke. I begge tilfeller beveger økonomien seg mot en ”steady state” der likevekten er nådd og økonomien stabiliserer seg. Som vi ser av figuren bestemmer spareraten hvor ”steady state” ligger, men den bestemmer ikke hvilke vekstrater som landet har når det ligger stabilt i ”steady state”. Å øke spareraten vil gi høyere vekst i en

periode, men når den nye ”steady state” er nådd er det ikke mer å hente. Høyere sparerater vil gi avtagende gevinst siden det totale kapitalslitet øker med økt kapital, mens marginalproduktet er avtagende for investeringene.

Den høyeste samlede velferden nå og i fremtiden vil være gitt ved der helningen på produksjonsfunksjonskurven er lik helningen på kapitalslitkurven. Der er marginalproduktet til kapitalen lik depresieringsraten. Dette er kalt den gylne regelen, og der er økonomien dynamisk effisient.

$$MPK = \delta$$

Befolkningsvekst

Hvis vi introduserer befolkningsvekst, enten gjennom økt antall arbeidere eller at de jobber flere timer, må investeringene ikke bare dekke kapitalslitet, men også gi ny kapital til det økende antall arbeidere i ”steady state”. Vi kan derfor si at kapitalslitet summert med befolkningsveksten erstatter kapitalslitelinjen i figuren. Alt annet like vil kapital pr. arbeider synke ved økt arbeidsstyrke. Den gylne regelen blir nå at marginalproduktet til kapitalen skal være lik depresieringsraten og befolkningsveksten i ”steady state”.

$$MPK = \delta + n$$

Tekniske fremskritt

Hvis teknologiske fremskritt introduseres, vil produktfunksjonen avhenge av kapital og effektive arbeidsenheter.

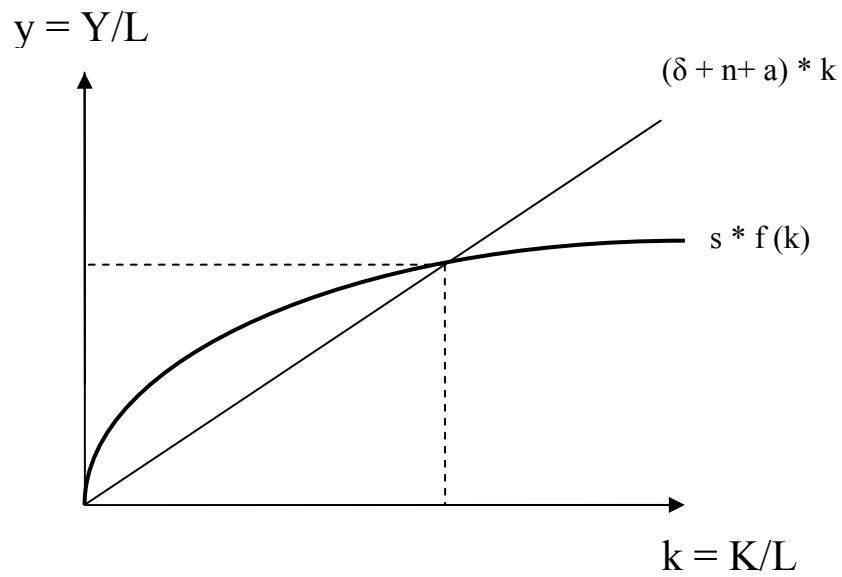
$$Y = F(K, AL)$$

Effektive arbeidsenheter øker ved økt tilgang på arbeidskraft og ved tekniske fremskritt, og vokser dermed med $a + n$. kapital vil akkumuleres ved

$$\Delta k = s * f(k) - (\delta + a + n)$$

”Steady state” er nå karakterisert ved konstant forhold mellom kapital og produksjon pr. effektiv arbeidsenhet. Et teknisk fremskritt vil derfor gjøre kapitalakkumulasjonskurven brattere og gi en høyere ”steady state”. Denne behøver en økning i spareraten som vil gi høyere kapitalslit siden arbeiderne har blitt mer effektive, men ikke flere. Derfor vil tekniske fremskritt gi varig økt økonomisk fremgang. Den nye gylne regel er at marginalproduktet til kapitalen skal være lik summen av a , n og δ .

$$MPK = \delta + n + a$$

Figur16: Produksjonsfunksjonen på intensiv form med ”steady state”, med kapitalslit, befolkningsvekst og tekniske fremskritt.

Slik blir ”steady state” med kapitaldepresiering, befolkningsvekst og tekniske fremskritt. Eneste kilde til varig vekst er i modellen tekniske fremskritt.

(Kilde: Burda and Wyplosz, kap. 3)

Hvordan økonomien var organisert før reformene internt

Jordbrukssektoren

Før reformperioden startet i 1978 var jordbrukslandet i all hovedsak i de offentliges hender. Den var enten eid av staten, lokale myndigheter eller under kollektiv administrasjon. Systemer var tredelt på den måten at husholdningene ble organisert inn i produksjonsteam som ble organisert inn i brigader, som igjen ble organisert inn i kommuner som bestod av 4-5000 husholdninger.

Hva som skulle produseres, hvordan og hvor mye ble bestemt i den overordnede planen. Bøndernes oppgave var å oppfylle produksjonsmålene, og deres lønninger var faste. Nyinvesteringer skjedde hvis lokale myndigheter mente det var nødvendig, noe som medførte at investeringsbeslutninger ble tatt utenfor bedriftene.

Mao var ingen tilhenger av spesialisering og ønsket å oppnå selvforsyning av jordbruksprodukter ned til de minste nivåene av samfunnet. Gjennom hele kulturrevolusjonen var selvforsyning av korn en nasjonal målsetting som ble prøvd oppnådd via tvungen omlegging til kornproduksjon. Denne politikken førte imidlertid til ineffektive produksjonsmetoder, minimale produksjonsinsentiver for individet, utradering av de komparative fortrinnene bønderne hadde mot annen produksjon og generell svekkelse av faktorproduktiviteten i jordbruket. (*Institute for International Economics, s. 3*)

Industri sektor SOE

Før reformperioden startet dominerte SOE den kinesiske økonomien. I 1980 stod de for tre fjerdedeler av nettoverdien i den industrielle produksjonen. (*OECD, 2005*)

Kinas industriforetak var i før reformprosessen produksjonseenheter i en sentraldirigert kommando økonomi. Det typiske for SOE var en relativt flat struktur internt i bedriften imens driftsbeslutningene ble tatt eksternt av myndighetene. Produksjonen og bruken av innsatsfaktorer var regulert i henhold til den overordnede planen, og ble implementert av det industrielle byrået. Lederne var ikke autonome i forhold til å ta beslutninger angående ansettelser, produksjonsvilkår og lignende, men deres jobb bestod i å sørge for at produksjonsmålene ble nådd. Siden alle lønninger var faste, fantes det få insentiver for initiativ til nye løsninger eller høy innsats på noe nivå i bedriften. Varene som ble produsert ble distribuert videre gjennom statlige distribusjonskanaler siden ett fritt marked var tilnærmet ikke-eksisterende.

I praksis var bedriftenes oppgaver å produsere de planlagte varene samt ta vare på de ansatte fra dagen ble ansatt til den dagen de døde. SOE hadde dermed en todelt oppgave som også innebar sosialt ansvar. Disse sosiale forpliktelsene gjorde ansettelser dyre og gav et bias mot kapitalintensive produksjonsformer. Et annet problem i arbeidsmarkedet var at ”rødhet” var

en vektlagt faktor ved ansettelser og forfremmelser, ofte i større grad enn ekspertise i forhold til selve jobben. (*World Bank, 2006, s.12*)

Statskontroll og ideologi var dominerende i de industrielle beslutningene. Med tanke på industrielle prioriteringer var det energi- og stål produksjon som ble vektlagt mest. Disse sektorene ble sett på som målene for, og begrensningene på, videre nasjonal utvikling. Spesialisering ble sett på som mindreverdige fremfor å være generalisert, og selvforsyning var målet ned til mikronivå i samfunnet. Fra 60-tallet ble det gjennomført en utbredt desentralisering av industrien og industrikapabiliteten ble spredd utover provinsene og regionene. En av grunnene for denne ekstreme formen for desentralisering av produksjon var å være best mulig forsynt i tilfelle krig (spesielt med tanke på krig med Sovjetunionen). Ineffektivitet og svekkelse av industriens komparative fortrinn ble resultatet. (*Institute for International Economics, s. 4*)

”Spesialisering er ingen god ide. Vi vil ikke engang foreslå det for våre egne provinser. Vi ønsker å fremme utvikling på alle områder, og vi mener ikke de enkelte provinser skal avstå fra å produsere noe kun fordi andre kan dekke etterspørselen. Vi ønsker at alle provinser skal utvikle variasjonen i produksjonen til det ytterste”.

Sitat: Mao TseTung. (Institute for International Economics, s. 4)

Et eventuelt overskudd fra en bedrift ble direkte overført til sentrale myndigheter, og bedriftene var kun tillatt å holde minimale pengebeholdninger. For å dekke et eventuelt underskudd eller foreta nyinvesteringer måtte de få overføringer via budsjettet, ikke fra sine egne pengebeholdninger. Bedriftene opererte under en ”soft budget constraint”. Med det menes at det ikke var noe alternativ at bedriften skulle slås konkurs, men eventuelle underskudd ble dekket ved overføringer fra myndighetene. Det var få, om noen gevinster for bedriften til å produsere et overskudd.

Det kan være verdt å merke seg at selv om SOE er eid av staten, har kontrollen av de bølget frem og tilbake mellom ulike nivåer i det kinesiske statshierarkiet. Eksempler er at det ble foretatt store overføringer av kontroll over SOE fra statsnivå til sub-nasjonale nivåer under både ”det store spranget 1958-60” og på slutten av 60-tallet, mens det i 1978 ble foretatt en større tilbakeføring av kontroll til staten. (*Hagen, 2002, s.30*)

Industri sektor TVE (Town and Village Enterprises)

TVE representerer en unik kinesisk institusjonell form i den forstand at den rurale industrien er eid, i alle fall formelt, av de lokale myndigheter eller kollektivt av medlemmene i landsbyen. De opererer utenfor den statlige produksjonsplanen og kan derfor ikke regnes som statlige selskaper, men de kan heller ikke klassifiseres som private selskaper siden de ikke har en klar privat eierskapsstruktur. TVE mottar svært lite subsidier og støtte fra staten og lokale myndigheter. De var i mye større grad ansvarlige for sine egne bunnlinjer, og kunne gå konkurs. (*Sachs og Woo, 1997, s. 33*)

Fundamentet for den kollektivt eide rurale industrien ble lagt under kulturrevolusjonen da det nasjonale målet om selvforsyning, og sammenbruddet i det nasjonale distribusjonssystemet førte til at de rurale kommunene utvidet sin produksjon av ikke-jordbruksprodukter. TVE stammer fra industrien som kommunene og brigadene tidligere drev. Ved oppløsningen av brigade og kommunesystemet fra 1979, ble aktiviteter som ikke tilhørte jordbruksproduksjon

gruppert inn i produksjonsenheter som nå kalles TVE. Det kan være verdt å merke seg at termen rural industri i stor grad var en administrativ betegnelse. Den ble brukt om industri som var lokalisert i områder der innbyggerne hadde rural hukou, selv om utviklingen i Kina har gjort at flere av disse områdene i dag er minst like urbane som de tradisjonelle byområdene. (*Hagen, 2002, s. 51*)

Det er tre ulike typer TVE. Den ene er de som er underlagt streng kontroll fra de lokale myndigheter. Med kontroll menes at myndighetene blander seg inn i produksjons og investeringsbeslutninger, regulerer lønninger og arbeidsmobilitet samt beskytter "sine" TVE ved å begrense antall nyetableringer. I den andre formen avstår myndighetene, selv om de stod for betydelige eierandeler, fra å blande seg inn i beslutninger som angår produksjon, ansettelse og utbytte. TVE i denne kategorien betaler et fast årlig bidrag til landsbyøkonomien og drives relativt selvstendig. Ledelsen kan imidlertid bli byttet ut av de lokale myndigheter. Den tredje formen er privateide bedrifter som maskerer seg som TVE. De betaler en avgift til lokale myndigheter for å få lov til å registrere seg som kollektive selskaper. Grunnene for å skjule den vikelige eierskapsstrukturen er at TVE står ovenfor lavere skatter, enklere godkjenningsprosedyrer, færre restriksjoner og er mer skjermet for endringer i myndighetens politikk ovenfor private bedrifter. (*Sachs og Woo, 1997, s. 34*)

Det kan være på sin plass her å påpeke at det eksisterer terminologiske uklarheter vedrørende begrepet TVE. Dette skyldes de ulike eierskapsstrukturen de kan ha og at formen på TVE har variert over tid. TVE vil herfra forstås som rural industri som eies av eiere på lokalt plan (privat, kollektivt eller offentlig).

Hukou:

I Kina er det enorme økonomiske og rettighetsmessige forskjeller mellom by og landsbybefolkningen. Den urbane arbeidsstyrken, som utgjorde en stor andel av industriarbeiderne, var en privilegert gruppe. Selv om de mottok nokså moderate lønninger hadde de livstidsansettelse, tilgang til opplæring, gode skoler for barna, helsetjenester og pensjonsordninger. Opprettholdelsen av disse privilegiene ble sikret ved å innføre et registreringssystem for husholdninger fra slutten av 50-tallet. Dette systemet er kjent som hukou. (*World Bank, s. 3*)

Ved fødsel blir kinesiske borgere tildelt en bostedsrettighet, en hukou, basert på morens bosted. Det er svært vanskelig å endre bostedsrettigheten fra rural til urban på annen måte enn ved høyere utdanning, arbeid i SOE (som sannsynligvis krever utdanning) eller ved tjeneste som offiser i militæret eller i kommunistpartiet. Lokale myndigheter står fritt til å diskriminere mellom registrerte innbyggere og immigranter både med tanke på offentlige tjenester og arbeidsrettigheter.

Ved å holde landsbybefolkningen stedbundet var det mulig å indirekte skatte de hardere ved å tilby kunstige lave priser på deres produkter, og på den måten subsidiere den politisk viktigere bybefolkningen. En 80 % lønnsforskjell mellom urbane og rurale lønninger er et resultat av denne politikken. Lønnsforskjellen er korrigert for erfaring, alder, kjønn og utdanning. (*OECD 2005, s. 112 og s. 48*)

Hukou-sytemet har gjort permanent migrasjon ikke bare mellom by og bygd, men også mellom byer svært vanskelig.

Demografisk utvikling

I Kina er også den demografiske utviklingen planlagt og forsøkt regulert. Mao ønsket et land med flest mulig arbeidere og oppfordret befolkningen til å få mange barn. Dette i tillegg til en nedgang i barnedødelighet, førte til en baby-boom i Kina fra 50-tallet og en svært raskt økende befolkning. Befolkningstallet økte fra i ca 550 millioner 1950 til ca. 900 millioner ved Maos død i 1976.

Deng Xiaoping innså at en enorm, og voksende befolkning kunne føre med seg en rekke problemer, og innførte ettbarns-politikken i 1980. Det innebar at hvert par kun er tillatt å unnfange ett barn. Dette er hovedreglen, men det finnes enkelte unntak. For eksempel er etniske kinesere i Tibet tillatt å få flere barn. Det har vært vanskeligere å regulere den rurale befolkningen enn den urbane, og på landsbygda fødes det ofte flere barn. (*Urix, NRK, 2006*)

Ett-barnpolitikken har vært vellykket i den forstand at den har bremset befolkningsveksten. Den estimerte vekstraten fra 2000-2015 er 0,6 % (www.leksikon.org). Likevel har den også ført til en rekke problemer. Det har vært status for familier og gir større økonomisk sikkerhet å få en sønn. Det har ført til grusomme hendelser, med drap av jentebarn, og til at det er et prekært overskudd av menn i det kinesiske samfunnet. For å komme dette til livs har det blitt eksperimentert med at kan være mulig å få godkjent et barn til hvis den førstefødte var en jente. Det ansees også som et problem at alle disse enebarna blir skjemt bort og vokser opp med asosiale egenskaper.

Et fremtidig problem vil være en eldrebølge av katastrofale dimensjoner de relativt få enebarna må brødfø hele baby-boom generasjonen når de blir eldre. Dette er en utfordring som det vies økende oppmerksomhet til i kinesisk politikk.

Politisk situasjon

Mao opprettet i 1949 en kommunistisk republikk med seg selv som tilnærmet enehersker. Han fungerte gjennom øverste leder i kommunistpartiet som statsoverhode, nasjonalt symbol og kultleder. Kommunistpartiet med Mao i spissen hadde all absolutt maktmonopol i Kina. Slik fortsatte det frem til hans død i 1976.

Etter Maos død, etter to år med maktkamp i Beijing, tok Deng Xiaoping over makten i kommunistpartiet i 1978. Han tok et oppgjør med personkulten rundt Mao, og var ikke en like totalitær maktfigur som sin forgjenger. Nå hadde Kina fått en ny leder med nye ideer og vidstrakte reformvisjoner. Likevel hadde kommunistpartiet med Deng Xiaoping som øverste og ubestridte leder ved det første år med reform i 1979, total politisk, militær og økonomisk kontroll over Kina.

Interne reformer:

Jordbruksreformer fra 1978

Reformer

Tofilssystemet for reform startet i 1978 med rask og omfattende liberalisering av jordbrukssektoren. Et av de viktigste bidragene var fjerningen av kommune-brigade systemet for kollektiv jordbruksdrift som ble erstattet med at bøndene kunne leie land som tidligere tilhørte kommunene til privat drift. Bøndene som leide var fremdeles forpliktet til å produsere et visst kvantum i henhold til den overordnede produksjonsplanen, men stod i en fri stilling til hva de ønsket å gjøre med produksjon over dette kvantumet. De stod nå også friere til å velge hva de ville produsere.

Ved å skatte bøndene med en fastsatt kvote, blir de i realiteten beskattet med en lump-sum på privat produksjon, noe som medfører at husholdningene står ovenfor markedsmekanismer hva produksjonsbeslutningene angår. Jordbruksreformene satte også en svært stor andel av arbeidsstokken utenfor direkte kontroll fra staten.

Likevel beholdt staten kontrollen på et viktig område, nemlig distribusjonen av landrettighetene. Leietiden var 5 år, men den ble i 1984 utvidet til 15 år for land med årlige avlinger, og igjen utvidet til 30 år i 1994. (*Institute for International Economics, s. 14*). Prisene på jordbruksvarer ble heller ikke sluppet helt fri, de ble først økt for å gi insentiver til større produksjon, og så ble markedspriser gradvis mer gjeldende. Tofilssystemer innbar også ulike priser på de varene som ble produsert for kvoten og de som bøndene selv rådet over. De private varene kunne selges på det frie marked eller til staten til forhandlede priser.

Velferdsgevinster ved omlegging

Jordbruksproduksjonen økte kraftig etter 1979, og det er liten tvil om at reformene i jordbrukssektoren har forbedret levekårene i distriktene, og hjulpet mange ut av akutt fattigdom. Likevel er det stor debatt om tilstrekkeligheten av og omfanget av reformene, samt de fremtidige utsiktene for jordbrukssektoren i Kina.

Jordbrukssektoren i Kina på slutten av 70-tallet stod for nesten 40 % av BNP og 70 % av den arbeidsaktive delen av befolkningen var sysselsatt i jordbruk. (*Sachs og Woo, 1997, s.7. Prisene er målt i 1990 relative priser siden prisene i 1978 var regulert for å favorisere industriproduksjon.*) Med slike forholdstall vil en solid økning i effektivitet og produksjon i jordbruket gi store velferdsgevinster for samfunnet som helhet.

Bønder som før var underlagt byråkratiske oppsatte produksjonsplaner og arbeidet i kollektive bruk med faste lønninger, hadde få insentiver til innsats. Da de selv kunne bestemme produksjonskvantum, som ville øke med økt egeninnsats, og beholde overskuddet, ville bøndene av egen interesse øke produksjonen. Økte salgspriser på sluttproduktene deres gav mer igjen for innsatsen og virket som ekstra insentiver. Oppgivelsen av Mao-tidens enorme fokus på spesialisering, gjorde at bøndene kunne produsere varene som var mest hensiktsmessige på deres jord. Det gav effektivitetsgevinster ved at bøndene kunne utnytte lokale komparative fortrinn, både i jordsmonnet og ved produktspesifikk produksjonskunnskap.

Producer goods:	1978	1985	1991	1995	1999	2003
Marked price	0	13	46	78	86	87,3
State guided	0	23	18	6	4	2,7
State fixed	100	64	36	16	10	10,0

Retail sales:	1978	1985	1991	1995	1999	2003
Marked price	3	34	69	89	95	96,1
State guided	0	19	10	2	1	1,3
State fixed	97	47	21	9	4	2,6

Farm commodities	1978	1985	1991	1995	1999	2003
Marked price	6	40	58	79	83	96,5
State guided	2	23	20	4	7	1,6
State fixed	93	37	22	17	9	1,9

Tabell1: Andel av priser som ble sluppet fri, i prosent mellom 1978 og 2003. (OECD:2005, s. 29)

Som vi også kan se over ble prisene på jordbruksprodukter gradvis mindre regulerte. At bøndene står ovenfor markedspriser bidrar til at produksjonstilpasningene deres i større grad reflekterer kundenes betalingsvilje og preferanser. Effektivitetsgevinster gjør seg gjeldene ved

at flere av ressursene settes i sin beste anvendelse, og markedet klareres i større grad både for innsatsfaktorer og sluttprodukter. Når markedet klareres, vil konsumentene kunne maksimere sin velferd gitt budsjettbeskranking, og bøndene kan til passe seg slik at innsatsfaktorene deres kommer i sin beste anvendelse ved å maksimere sin profitt.

En annen viktig effekt av reformene var at flere på landsbygda nå stod friere til å velge annet arbeid i andre sektorer i sine nærområder. Hvis de finner seg arbeid som gir høyere marginalprodukt enn deres jordbruksinnsats, vil det bidra til velstandsøkning for dem selv og samfunnet. Alternativt arbeid kan være ulike former for tjenesteyting eller lokal industri, for eksempel i TVE. Hvordan det førte til stor vekst i den lokale økonomien vil bli diskutert i avsnittet for TVE.

Fra vekst til stagnasjon

Reell privat konsum pr. innbygger doblet seg i rurale områder mellom 1979 og 1983. (*Sachs og Woo, s. 30*). Reformene reverserte også midlertidig den trenden at veksten i privat konsum var høyere i urbane strøk relativt til rurale. Men fra 1985 var de relative vekstratene igjen høyere i urbane områder. I 1994 var privat konsum pr. innbygger 3-1 i favør til urbane strøk, noe som faktisk var litt i overkant av 1978-nivået.inntekt pr. innbygger var fremdeles tre ganger så høyt urbant enn ruralt så sent som i 2004. (OECD:2005, s. 46)

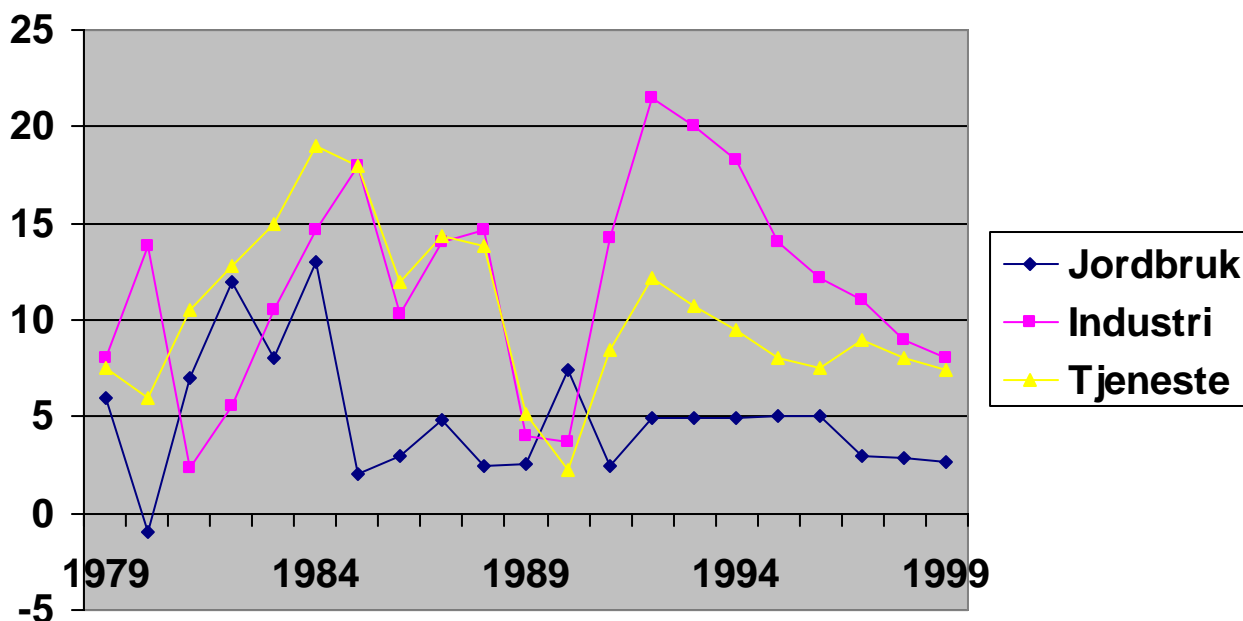

Diagram1: Sektorvise vekstrater i perioden 1979 til 1999. (*Forfatterens kalkulasjoner basert på Hagen, 2002, s. 9*)

Som vi kan se fra tallene over hadde jordbrukssektoren imponerende vekstrater i de første årene etter 1979, med unntak av 1980, men fra 1985 faller veksten og flater ut til rundt 5 %. Det tyder på at omleggingen av jordbruket gav en ”engangsgevinst” som langt på vei var oppbrukt i tiden etter 1985.

En av årsakene til den midlertidige veksten kan være at reformene og omleggingen fra 1978 hjalp vekstbanene for effektivitet i jordbruket tilbake til sine underliggende trender. Trendveksten var blitt undertrykt under kollektiviseringen av jordbruket mellom 1956-77 (kollektiviseringen skjøt fart etter 1956 og kuliminerte i det katastrofale ”store spranget” i 1958). Da effektivitetsveksten hadde funnet tilbake til trend, flatet veksten ut og stabiliserte seg.

En annen forklaring på at veksten flatet ut er selv om bøndene ble gitt en friere stilling i forhold til produksjon og priser, måtte de fremdeles leie jorden av lokale myndigheter som ved leieperiodens slutt tok jorden tilbake og distribuerte på nytt. Det var ingen garanti for at bøndene fikk disponere den samme jordlappen etter den nye utdelingen Dette fører til en usikkerhet hos leietakeren om hva som vil skje ved leietidens slutt, spesielt når leietiden initialt var kun fem år. Bøndene hadde derfor ikke insentiver til å foreta tilstrekkelige langtidsinvesteringer for å holde jorden ved like (for eksempel grave brønner, bygge vanningsanlegg, ikke pine jorden eller bruke organisk fremfor kunstgjødsel). En slik utvikling vil uunngåelig på sikt føre til svekkelse av vekstratene på grunn av fallende kvalitet på jordsmonnet. Mangelen på egeninvestering fra bøndenes side skjedde parallelt med at de statlige investeringene i jordbruket ble kraftig redusert. I 1994 var nivået på statlige investeringer i jordbrukssektoren 58 % av 1978 nivået. (*Sachs og Woo, 1997, s. 32*)

Intern industriell reform i statlig sektor, SOE

Reformer

I starten av reformprosessen med store omveltninger i jordbruket, ble strukturen i SOE ikke forsøkt forandret. Men i andre halvdel av 80-tallet la de små isolerte reformene lansert i 1981-82 grunnlaget for en omfattende industriell reform.

I 1983 ble det gamle systemet med direkte overføring av overskudd over budsjettet til myndighetene, erstattet med en direkte selskapsbeskatning. Bedriftene blir gradvis gitt mer autonomi i forhold til profitten de oppnådde. Skattesystemet ble igjen revidert i 1994.

I 1984 utvides to-fils systemet for prising av varer, som først ble innført for jordbruksprodukter, til å gjelde en rekke industriprodukter. Som for jordbruksprodukter blir varer som produseres opp til kvoten solgt til en fastsatt pris, mens øvrig produksjon kan selges på det frie marked eller til staten for forhandlede priser. Gradvis sank den delen av varene som stod ovenfor fastpriser.

Ett nytt arbeidskontraktssystem ble innført i 1986 for alle nyrekrutterte ansatte i SOE. Ved kontraktidens slutt kunne både bedriften og den ansatte velge å avslutte ansettelsesforholdet. Arbeidsvilkår blir bestemt av den individuelle kontrakten. I tillegg ble det satt opp et arbeidsløshetsforsikringssystem for å kompensere arbeidsledige.

I 1986 innføres en konkurslov for de statlige bedriftene. Den anvendes likevel sjeldent i de første årene pga. sterk motstand fra arbeiderne, og statlige forpliktelser om å opprettholde sysselsettingen. Utover på 90-tallet endret holdingene i samfunnet ovenfor konkurser seg og

loven blir hyppigere anvendt. Mye av grunnen var et bedre etablert arbeidsledighets- og forsikringssystem for de skadelidende, og at fremveksten av private bedrifter absorberte mye av arbeidskraften som ble fristilt. (*Institute for International Economics, s. 16*)

Nye reguleringer for SOE blir innført i 1992 som slår fast at ledelsen skal gis mye mer frihet til å fatte beslutninger. Rettighetene inkluderer mulighet til å bestemme hva som skal produseres, hvordan de skal prise og markedsføre varene sine, hvordan de skal investere sine midler, ansettelse og avskjedigelser, valg av leverandører og retten til å drive selvstendig lønnspolitikk. Som et resultat av de nye rettighetene må de nå også stå ansvarlig for sine egne underskudd, og skal enklere kunne slås konkurs. (*Institute for International Economics, s. 16, (Hagen, 2002, s. 34)*)

Produktivitetsvekst i teorien

Det er alltid et problem i planøkonomier at bedriftene selv har lave insentiver til å prestere utover de fastlagte kravene. I systemet før reformprosessen startet ble overskuddet og underskuddet fra bedriftene direkte absorbert av staten. Når bedriftene fra 1983 selv kunne råde over deler av profitten, ville det være i deres egen interesse å jobbe for at bedriften skulle bli så profitabel som mulig. Ledelsen ville ha insentiver for profitt som kunne brukes til nyinvesteringer og vekst for bedriften de kontrollerte, men også deler av profitten kunne utbetales som bonus som gav ekstra personlige insentiver.

To-fils systemet for prising av industrivarer førte til en delvis fristilling av prisene for bedriftenes sluttprodukter. Når prisene bestemmes av det frie marked, vil de reflektere kundenes betalingsvilje og preferanser. SOE kan da tilpasse seg de tilbakemeldingsmekanismene som markedet gir dem. Markedet vil i større grad klareres, og både produsentene og forbrukerne vil nyte effektivitetsgevinster i form av riktigere pris på varene, og at rett kvantum tilbys. SOE sto nå også friere til å velge riktigere produktsammensetting basert på de innsatsfaktorene de hadde til rådighet. Fristilling av priser i faktormarkedene vil gi bedriftene mulighet til å velge optimal faktorinnsats i stedet for løsninger basert på kunstige priser. Resultatet vil bli en effektivitetsgevinst som kan slå ut i økt profitt for bedriftene og/eller større konsumentoverskudd.

I en markedsøkonomi står ansatte ovenfor en usikkerhet om å beholde jobben i fremtiden, og de betales i større grad enn i en planøkonomi på bakgrunn av den verdiskapningen de tilfører bedriften. I SOE var arbeiderne livstidsansatte og hadde faste lønninger med liten sammenheng mellom faktisk innsats og utbetalt lønn. Dette fører til at de ansatte har få personlige insentiver til å yte en ekstra innsats siden jobben er sikret, og lønnen er den samme uansett. Ved mer fleksibilitet for bedriften med å sparke folk kan de bli kvitt udugelige medarbeidere, og de ansatte vil ha større insentiver til innsats for at skal bli tilbudt kontraktsforlengelse. Arbeidskraft er en av de viktigste innsatsfaktorene for bedrifter, og økt innsats hos de ansatte vil føre til effektivitetsforbedringer for bedriften.

At bedriftene i en planøkonomi ikke er ansvarlige for bunnlinjene, fører til en form for passivitet da hele bedriften vet at selv om det går aldri så dårlig vil subsidier og ny kapital bli tilført for å holde bedriften gående. På samme måte vet ledelsen og de ansatte at de vil miste jobben på grunnnet konkurs. I en planøkonomi garanterer staten for bedriften fordi de verdsetter den kvantumsbaserte produksjonen høyere enn den faktiske verdiskapningen

bedriften bidrar med. De kinesiske SOE var ikke noe unntak. Ved å la SOE bli ansvarlige for sin egen bunnlinje, og ta bort sikkerheten i at bedriften vil overleve gir det insentiver til både ledelse og ansatte til å sørge for å drive lønnsomt. Frem til midten av 90-tallet hørte likevel konkursbegjæringer av SOE til sjeldenhetene.

Før reformperioden var ledelsen i SOE svært lite autonome i forhold til rekke viktige beslutninger som angikk driften. I følge reguleringene fra 1992 ble ledelsen gitt mye videre fullmakter. Retten til å kontrollere ansettelse og lønninger gir en mulighet til å stimulere ansatte med økte materielle belønningsmekanismer, og kvitte seg med ansatte som ikke leverer. Når det gjelder marked og driftsbeslutninger, er det en stor fordel at ledelsen selv kan ta disse. De kjenner bedriften og omgivelsene bedre enn sentrale myndigheter, og kan ta beslutninger som er best i forhold til bedriftens målsetninger og posisjon, fremfor å basere de på statens preferanser. Det gav mulighet for mer effektive løsninger for SOE sine produksammensetninger, relativ faktorbruk og nyinvesteringer.

Produktivitetsvekst i empirien

Det er et omdiskutert emne hvorvidt SOE faktisk oppnådde noen særlig produktivitetsvekst i reformperioden. Estimater varierer fra gode tall til negative produktivetsgevinster. Xu (2000) (*Hagen, 2002, s.42*) viste at selv om insentivkontraktene til de ansatte faktisk reduserte arbeidskraftsproduktiviteten i utvalget av bedrifter i årene 1980-89(*1), kompenserte de positive innvirkningene fra større autonomi i produksjonen og lønnssettingen, høyere andel av profitt som bedriftene fikk beholde, mindre andel av produksjonen bestemt av planen og andre institusjonelle endringer mer enn nok for dette. Totalt kan om lag 35 % av produktivitetsveksten tilskrives reformene, noe som inkluderer effektene av økt konkurranse.

(*1): EN studie utført av Choe og Yin i (2000) viser at insentivkontrakter ikke nødvendigvis fører til at ledelsen finner det i sin interesse å maksimere profitt med mindre kontraktene er hensiktsmessig konstruert. Xu (2000) viste at kontraktene ikke ble konstruert slik at de gav de ønskede virkninger. Lederne hadde fremdeles insentiver til å forfølge egne mål, og ikke eiernes. I SOE tilfelle førte det til at kontraktene lederne ble gitt for at principal-agent problemene skulle reduseres, faktisk virket stikk motsatt, og forverret de.

Fallende profitt tross produktivitetsvekst

Selv om produktiviteten i SOE økte på 1980- og 90-tallet, bidro ikke denne økningen i produktivitet til noen forbedring i den viktigere indikatoren profitt. Den gjennomsnittlige avkastningen før skatt i kinesiske SOE falt fra 23,8 % i 1985, til 12,4 % i 1990 og ble igjen halvert til 6,6 % i 1995. (*Hagen, 2002, s.42*). Noe som kanskje er mer bekymringsverdig for myndighetene er at skatteinntektene fra SOE har falt kraftig både relativt til BNP, og i form av absolutte statsinntekter. I tillegg steg subsidiene til tapsbærende SOE frem til ca. 1990. Utviklingen i skatteinntekter kan vi se fra de to diagrammene under.

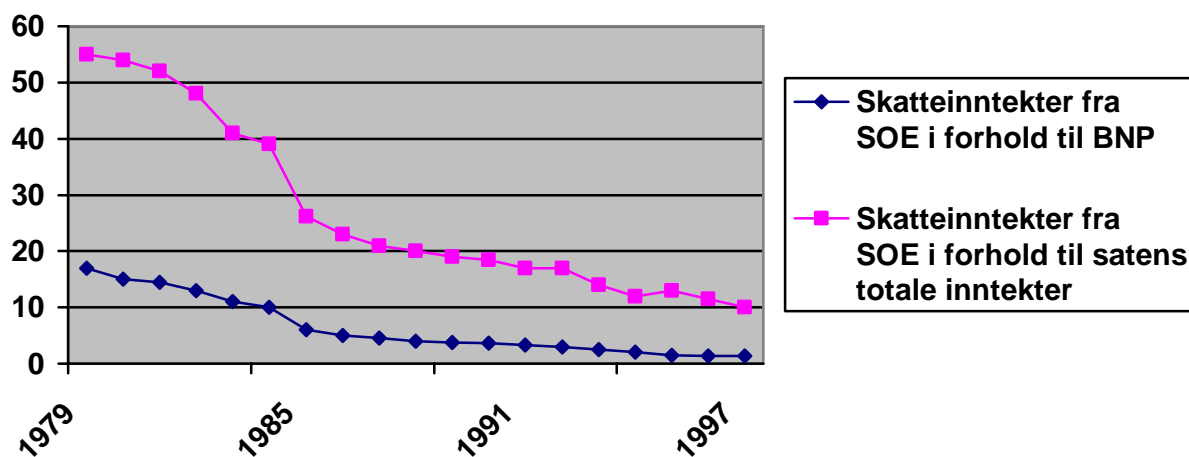

Diagram2: Skatteinntekter fra SOE som andel av BNP og statens totale inntekter I perioden 1979-97. (Forfatterens kalkulasjoner basert på Hagen, 2002, s. 43)

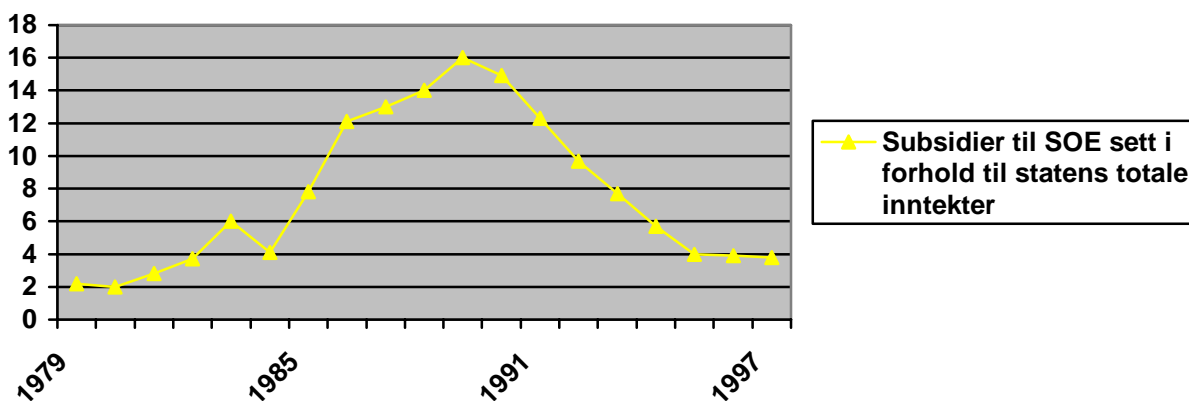

Diagram3: Subsidier gitt til SOE i forhold til statens totale inntekter i perioden 1979-97. (Forfatterens kalkulasjoner basert på Hagen, 2002, s. 43)

Det er flere grunner til at SOE sin profitt har falt til tross økende produktivitet. Det ene stammer fra konkurransen SOE ble stilt ovenfor for første gang etter reformene startet. De konkurrerte med hverandre, med lokal industri (Town and Village Enterprises, forkortet TVE) og med utenlandske selskaper. TVE og utenlandske selskaper hadde en rekke konkurransefortrinn ovenfor SOE. TVE står ovenfor mindre rigide regler med tanke på lønninger, ansettelser og valg av produksjon enn SOE. De utenlandske selskapene ofte har bedre teknologi og kunnskaper om konkurranseorientert forretningsdrift. (Emnet blir utdypet i både kapitlet om TVE og FDI). Konkurransen har ført til press på SOE sine bunnlinjer og fallende profitttrater i markedene de operer i. Det er på sin plass å nevne at konkurransesituasjonen varierer svært mye ettersom hvilken tidsperiode, region og bransje en ser på.

Et annet moment er at SOE ofte har andre mål og oppgaver i tillegg til å maksimere profitten. Velferdsbyrdene som SOE står ovenfor, medfører betydelige kostnader og forverrer konkurransesituasjonen. Størrelse er en annen faktor. En størst mulig bedrift er gunstig for lokale myndigheter og ledelsen i den byråkratiske kampen om statlige overføringer, men er ikke nødvendigvis profittmaksimerende. Bedrifter over optimal størrelse medfører avtagnede

marginalprodukt på produksjonen og forverret konkurranseevne. Her er insentivene til ledelsen deler av problemet. Groves (1995) fant at kvantum solgt, ikke profitt, var basis for lønningene til ledelsen i Kinesiske bedrifter. (Hagen, 2002, s.45). Under slike forhold har ledelsen større insentiver til å oppnå kvantumsbasert vekst, enn å gjennomføre effektivitetsforbedringer innenfor eksisterende produksjonsramme. Resultatet ble at SOE forsatte å ese til tross for at det ikke var økonomisk forsvarlig.

Forbedringer fra slutten av 90-tallet

Finansielle indikatorer viser at SOE har vist solide forbedringer i prestasjonene siden slutten av 90-tallet. Profittrentene økte betydelig fra 1998 til 2003. Profittveksten er imidlertid kun delvis grunnet bedring i total faktorproduktivitet, men hovedsakelig fra en mer markedsbasert allokering av statskapital og investeringer i SOE. Bedre kapitalallokering har bidratt til høyere avkastning på egenkapitalen, og høyere profittrenter. (OECD2005, s. 100).

Diagrammet og tabellen under viser de relativt beskjedne forbedringene som forekom i total faktorproduktivitet, sammenlignet med imponerende profitt og kapitalavkastningsrater i SOE mellom 1998 og 2003.

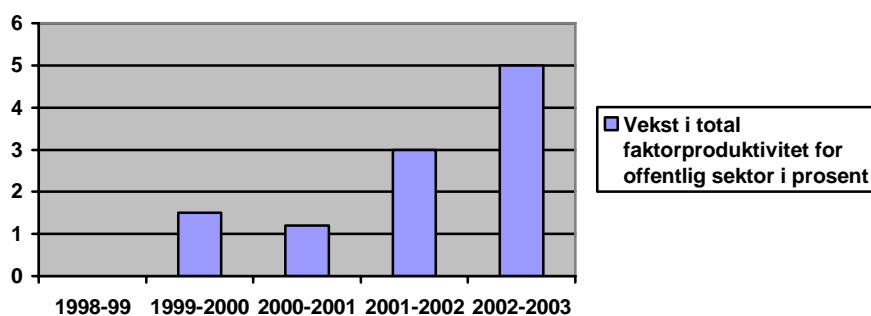

Diagram4: Vekstrater i faktorproduktivitet i perioden 1998 til 2003 i prosent. (Forfatterens kalkulasjoner basert på OECD2005, s. 99)

	1999	2000	2001	2002	2003
Avkastning på kapitalen før skatt	10,8	11,7	12,6	14,6	16,5
Profitt	7,9	21,1	18,4	20,6	27,0

Tabell2: Vekstrater i faktorproduktivitet i perioden 1998 til 2003. (Forfatterens kalkulasjoner basert på OECD2005, s. 99). (Forfatterens kalkulasjoner basert på OECD2005, s. 99)

Forbedringene har ikke forekommet jevnt spredt over hele utvalget av SOE. De største forbedringene i resultat og produktivitet, har kommet fra de SOE som allerede drev mest lønnsomt. De 20 % av SOE som før 1998 var mest lønnsomme, står faktisk for 80 % av helhetens resultatforbedringer fem til 2003. Midtsjiktet viste ikke særlig tegn til fremgang, mens resultatforbedringer i bunnsjiktet av SOE står for mesteparten av de resterende 20 % av fremgangen. Dette gir utslag i at andelen tapsbærende SOE ble redusert fra 42 % til 35 % i perioden 1998 til 2003. (OECD2005, s. 101).

Veien videre

Kina trenger en ny konkurslovgivning som sørger for at konkursbegjæringer blir oftere brukt. Det er et problem at alle mulige politiske prioriteringer hindrer konkurs for firma som rett og slett ikke presterer. Dette fører til sløsing av ressurser ved at kapital blir anvendt i tapsbærende SOE i stedet for til prosjekter som er lønnsomme. Det er fremdeles en stor andel av SOE som opererer med tap og er svært gjeldstynget. Det er en stor finansiell byrde for kinesiske myndigheter. (OECD 2005, s. 100)

For at SOE skal kunne konkurrere i det frie marked, må de fritas for sine sosiale oppgaver. Kinesiske myndigheter bør ta på seg det ansvaret selv, ved å gjennomføre velferdsreformer slik at SOE kan få en mer hensiktsmessig kostnadsstruktur. WTO medlemskapet øker konkurransen i en rekke sektorer, og øker presset på SOE om å prestere for å overleve. Skal de hevde seg i et konkurransepreget marked, kan de ikke stille med åpenbare konkurranseulempesom hindrer deres potensial. Hvis SOE ikke blir gitt rammebetingelser som gjør at de kan konkurrere, vil de før eller senere måtte slås konkurs.

Intern industriell reform i statlig sektor. Town and Village Enterprises, TVE

Den raske veksten i industriproduksjon i reformperioden var ikke kun et resultat av reformene i SOE. Den mest dynamiske industrielle sektoren i Kina i de første årene med reform var faktisk TVE.

Reformer

I 1978 gav sentralkomiteen i kommunistpartiet grønt lys for videre utvikling av rural industri, og fra 1984 ble det offisiell politikk å aktivt støtte og utvikle den rurale industrien, privat som offentlig. Ved oppløsningen av brigade- og kommunesystemet fra 1979 ble aktiviteter som ikke tilhørte jordbruksproduksjonen gruppert inn i produksjonsenheter som nå kalles TVE.

Bruddet med Mao-periodens anti-spesialisering førte til at rural industri ikke lenger var underlagt så strenge restriksjoner på hva de skulle produsere. Det ble mulig å produsere de varer som det var mest gunstig å produsere, samt importere andre.

Reformene i jordbrukssektoren hadde stor innvirkning på TVE. Det ene var at arbeidskraft fra jordbruket ble fristilt, og nå kunne settes til produksjon av andre varer. Økte priser på jordbruksprodukter, og effektivitetsøkning i jordbruket gav høyere inntekt og sparing hos den rurale befolkningen. Denne utviklingen førte til økt etterspørsel etter industrielt produserte varer samt økte midlene til rådighet for investering lokalt. Liberaliseringen av markedene for enkelte innsatsfaktorer og produkter gav også insentiver til, og gjorde det lønnsomt å utvide rural industriell produksjon.

Fra midten av 80-tallet da skattesystemet ble lagt om, ble lokale myndigheter mottakere av større deler av skattene samlet inn i deres område. Siden bedriftsbeskatning er en av de viktigste kildene til inntekt, er det i deres beste interesse å opprettholde lokal industri. Lokale myndigheter, gjennom ledelsen de setter inn, har også egeninteresse av å maksimere profitten til TVE, siden deres lønninger og karrierer avhenger direkte av suksessen til den lokale industrien. På den måter reduseres prinsipal-agent problemene som ofte er betydelige i offentlig kontrollerte bedrifter. Dette i kombinasjon med at faktormobiliteten var begrenset gav sterke insentiver til utvikling av industri på lokalt plan. (*Hagen, 2002, s. 28*)

Imponerende vekst hos TVE

TVE har vært en av de mest dynamiske kreftene i den kinesiske økonomien siden 1978. Rask vekst i produksjon har hevet den rurale befolkningens inntekter, og redusert andelen som lever i fattigdom. TVE har også vært svært delaktig i Kinas formidable eksportsuksess de siste 30 årene. Fra å ansette 7 % av Kinas arbeidere og stå for en relativt beskjeden andel av produksjonen, hadde TVE ved årtusenskiftet beskjeftiget rundt 20 % av den nasjonale arbeidstokken, stod for 30 % av BNP og 40 % av total eksport. (*OECD 2005*)

Reformene i jordbrukssektoren hadde stor innvirkning på TVE

Du (1990) (*Hagen, 2002, s.51*) hevder at rural industri fant nye muligheter i markedet ettersom plansystemet gradvis avtok i viktighet. Fristilt arbeidskraft fra jordbruk, økte inntekter hos befolkningen fra økte priser på jordbruksprodukter, og høyere sparingsrater hos befolkningen gav solide vekstmuligheter i markedet TVE. I tillegg kunne de utnytte markedsnisjer som SOE overså. De kumulative virkningene av veksten for TVE, i forhold til velferdsgevinster for rurale områder, førte til ytterligere potensial i markedet for TVE. Økte inntekter hos befolkningen førte til høyere etterspørsel etter goder fra TVE som igjen økte produksjonen og ansatte flere folk. Dette førte til høyere inntekter som igjen førte til nye vekstmuligheter osv. I så henseende var veksten delvis selvopprettholdbar. Selv om denne forestillingen nok er noe overdrevet, illustrere den et viktig poeng, nemlig at veksten i rurale områder i seg selv la grunnlaget for ny vekst, og at vekst og reform i en sektor smitter over på andre.

Jordbruk i utviklingsland er ofte karakterisert av høy arbeidsintensitet i produksjonen, lavt marginalprodukt pr. arbeider og lave lønninger. Kina er ikke noe unntak der en stor andel av befolkningen som arbeider i jordbruket driver jorden på tradisjonelt vis, og er relativt fattige. Fristilling av arbeidskraft fra jordbruket da tvangskollektiviseringen opphørte, betydde at befolkningen stod friere til å velge annet arbeid. At lavproduktiv arbeidsinnsats i jordbruket blir erstattet med relativt mer produktiv innsats i industrien, fører til mer verdifull produksjon og legger grunnlaget for økte lønninger som igjen fører til høyere skatteinngang for lokale myndigheter.

Det var sterke insentiver til innsats for TVE

De lokale lederes politiske og byråkratiske karrieremuligheter avhang av suksessen til den lokale industriutviklingen. Det var derfor i ledelsen av TVE og hos lokale byråkrater sterke insentiver til å tilrettelegge for, og maksimere profitten til lokale bedrifter. I tillegg kan det

som kan kalles sosialt ansvar være viktig. Kinesiske landsbyer har en oversiktlig befolkningsstruktur og befolkningen er ofte knyttet sammen via familiebånd og lokal tilhørighet. Under det rigide hukou-systemet som legger hindringer på utflyttingsmuligheter, kunne både landsbyboerne og lokale ledere regne med å bli i landsbyen hele livet. Lokale ledere vil derfor søke optimal profitt ikke bare for sin egen del, men også for å sikre arbeid og inntekt til landsbyen som helhet. Hukou-systemet er nå under endring, og fremover vil mobiliteten gradvis bli bedre slik at en ikke lenger kan regne med at alle innbyggerne vil bli i landsbyen hele livet.

Resultatet er at det på alle nivåer i TVE finnes sterke insentiver for innsats, og for å finne innovative løsninger som forbedrer driften. Det kan forklare en del av den initiale dynamikken og produktivitetsøkningen i lokal industri i den første tiden etter at reformprosessen startet. Et annet poeng er at hukou-systemet førte med seg at selv de dyktigste og mest innovative personene ble værende i landsbyen, og bidro med sin kompetanse lokalt fremfor å søke lykken i byen. (*Hagen, 2002, s. 56*)

Brudd med spesialisering gav gevinster for rural industri

Mulighetene for TVE å spesialisere seg innefor produktgrupper, gav produktivetsgevinster i produksjonen. Det ble mulig lokalt å produsere for salg til andre provinser, og importere varer hvis produksjon ikke lønnet seg lokalt. Fristillingsgevinster kommer at det ble mulig å utnytte lokale komparative fortrinn ved salg for eksport, og importere varer med komparativ ulempe. Dette gir velferdsøkninger og muligheter for høyere totalkonsum, og gir muligheter for å skape nye arbeidsplasser og grunnlag for høyere lønninger.

Ved mer fleksibilitet i produksjonsbeslutninger, gis de lokale aktører større mulighet til å basere beslutningene på kunnskap om lokale forhold. De vet bedre enn sentrale myndigheter hva det lokale samfunnets styrker og svakheter i produksjonen. I tillegg vil innsatsfaktorbruken bli mer hensiktsmessig ved større fleksibilitet i valg av leverandører, og nærhet til markedet.

TVE har hatt bedre betingelser enn SOE

TVE er i mye større grad enn SOE ansvarlige for sine bunnlinjer, siden eierne deres verken kan trykke penger eller har statlig bankgaranti. I tillegg har TVE mye mer operasjonell frihet og færre sosiale velferdsoppgaver enn SOE. De kan fritt ansette og sparke, og må ikke tilby omfattende velferdsordninger til sine ansatte som for eksempel boliger og pensjoner. TVE nyter også en mye større frihet til å implementere institusjonelle innovasjoner uten godkjenning fra sentrale myndigheter. (*Sachs og Woo, s. 39*)

TVE konkurrerer med SOE i mange produktmarkeder og har som nevnt over hatt bedre rammebetingelser enn SOE. En rekke av problemene som SOE har stått ovenfor med manglende insentiver til innsats, passivitet siden konkurs var utelukket og betydelige velferdsbyrder har TVE ikke hatt. I SOE sektor reformeres det kontinuerlig for å rette opp feiltilpasninger og ineffektive løsninger, mens TVE stod ovenfor bedre betingelser fra starten av. Dette gav muligheter til produktivetsforbedringer og bedre vilkår for vekst. TVE har hatt mye bedre vekstrater enn SOE, spesielt i starten av reformprosessen, og det kan delvis

forklares ut i fra de ulike betingelsene de stod ovenfor som gjorde at TVE kunne utnytte mulighetene som markedet gir. (Hagen, 2002, s. 44)

TVE står likevel ovenfor problemer i fremtiden

Det er imidlertid noen problemer med den kollektivt eide TVE-strukturen kan føre til avtagende vekstrater og problemer. Selv om bedriftene blir gitt autonomi, vil kollektivt eierskap (som ofte er ensbetydende med offentlig eierskap siden bedriften vil bli overvåket av representanter for eierne, nemlig lokale myndigheter) invitere til offentlig intervensjon i bedriftens anliggende når myndighetene finner det nødvendig. Under slike omstendigheter vil det alltid være en usikkerhet knyttet til lokale myndigheters skiftende preferanser, og hindre TVE i å operere fritt i markedet. Et annet problem er at kollektivt eierskap hindrer diversifisering av risiko. Når det lokale samfunnet investerer i og driver et snevert spekter av bedrifter, risikerer de ved konkurser å miste alt på en gang, både arbeidet og oppsparte midler.

Lokal forretningsdrift kan også hindre vekst utover et viss punkt, siden både arbeidskraft og finansielle midler er begrenset lokalt, og dermed hindrer utnyttelse av skalafordeler. (Sachs og Woo, s. 41). Det er også mulighet for at en del TVE har blitt for kapitalintensive i forhold til hva som er optimalt. Det kan skyldes at det forekommer knappheter på arbeidskraft pga. av begrenset migrasjon samtidig med at lokale myndigheter foretrekker å holde finansielle midler innenfor sine egne grenser. Dette vil gi vridninger mot en mer kapitalintensiv produksjon. Overdreven kapitalintensiv produksjon kan redusere konkurranseevnen til bedriftene ved at de lokale komparative fortrinnene ikke blir utnyttet skikkelig. (Hagen, 2002, s.69)

Det kan tenkes at TVE, som er en svært uvanlig bedriftsstruktur internasjonalt, er et transisjonsfenomen som vil forsvinne når Kinas omforming til en tradisjonell blandingsøkonomi er blitt gjennomført. TVE har bidratt til lokal vekst og økte inntekter både for innbyggerne, og lokale myndigheter samt bedret levekårene for den rurale befolkningen. Likevel har TVE sin evne til å levere avtatt utover 90-tallet da vekstratene stagnerte og profitratene svekket seg. Som en konsekvens av dette har det fra midten av 90-tallet kommet en bølge av privatiseringer. TVE sin andel av produksjonsverdi i rural industri falt fra 64 % til 40 % fra 1995 til 1999. Reduksjonen reflekterer den pågående privatiseringen som vil bli diskutert i neste kapittel. (Hagen, 2002, s. 49 og 60)

Privatisering, privat eiendomsrett og konkurranse

Kort om reformene

Den formelle holdningen hos de sentrale myndighetene ovenfor private bedrifter har gradvis bedret seg gjennom hele reformprosessen. Det startet i 1981 da den supplementære rollen til ”individuelle” bedrifter i økonomien ble anerkjent. Med ”individuelle” bedrifter mente myndighetene firma med opp til åtte ansatte. Fra 1988 ble også private bedrifter med mer enn åtte ansatte tillatt. Eierskapet kunne være organisert ved selveie, et partnerskap eller med flere eiere. Den 14. partikongressen bifalt i 1993 målet om å skape en sosialistisk markedsøkonomi, men det var ikke før 1997 at privat foretningsdrift ble anerkjent som en

integrrert del av visjonen. Kulminasjonen kom i 1999 da private eiendomsrettigheter ble innskrevet i grunnloven. I 2004 ble rettighetene til private aktører ytterligere forankret ved nye vedlegg som slo fast at ”staten vil fremme, støtte og tilrettelegge for den private økonomien”. (Hagen, 2002, s. 61) (World Bank, 2006 s. 88)

Tradisjonelt sett har det vært store barrierer for handel mellom provinsene i Kina, både på produkt- og faktormarkeder. Denne trenden ble imidlertid snudd på 90-tallet bl.a. med ”Urettmessig konkurranselov” fra 1993 og reformene i det fiskale systemet. I tillegg har markedsintegrasjon mellom provinsene vært en del av kravene i henhold til WTO-medlemskapet i 2001. (OECD, 2005, s. 114). Implementeringen av forpliktelsene i henhold til WTO ledet til også til en reduksjon i inn- og utgangsbarrierer i en rekke bransjer både for lokale og utenlandske aktører.

”Urettmessig konkurranselov” fra 1993 omfatter i hovedsak handlinger som bidrar til urettmessige fortrinn (bestikkelser, villedende reklame, bedrag, lekkasjer osv). Det er ikke så mye i lovteksten om handlinger som bidrar til å hindre frikonkurranse. Det er for øvrig en ny anti-monopollov underveis, hvis arbeid startet allerede i 1994. Grunnen til forsinkelsen er til dels oppfatningen om at Kina har så lav konsentrasjon av bedrifter at det ikke er nødvendig med en slik lov, og at loven vil komplisere sammenslåing av bedrifter. Med lav konsentrasjon menes det at de fleste bedrifter i Kina er relativt små, og derfor har beskjeden markedsrett.

I 1997 ble en ny runde med reformer myntet på SOE lansert. Det var tydelig at hvis ikke insentiver ble gitt til ledelsen samt ansatte, og eierskapsrettigheter overholdt slik som i markedet ellers, ville de statseide bedriftene slite med å oppnå effektivitet og lønnsomhet. En fullstendig privatisering av de statseide bedriftene ville virket som den logiske måten å oppnå målene på, men i stedet ble det lansert en typisk kinesisk delvis reformpakke. Tusenvis av små statsbedrifter ble privatisert, og mange av de tapsbærende ble lagt ned. Likevel ble mesteparten av de middels og store statsbedriftene enten fremdeles eid av staten, eller gjort om til aksjeselskaper der staten beholdt den dominerende eierandelen.

En stor del av grunnen til dette var de sosiale funksjonene som SOE fremdeles spilte i samfunnet, og de konsekvensene som privatisering eller nedleggelse av bedriftene ville medfølge. Myndighetene var redde for massearbeidsledighet ved nedleggelse, noe som virket ekstra skremmende siden det sosiale sikkerhetsnettet var svært dårlig utbygd. Det var nettopp SOE selv, som stod for de sosiale ytelsen til arbeiderne, og ved konkurs ville også disse forsvinne. (World Bank, 2006, s. 17)

Det private næringsliv er i sterk vekst i Kina

Ved starten av reformprosessen var det få og små private bedrifter i Kina. Selv om privat næringsliv aldri helt forsvant etter opprettelsen av Folkerepublikken var deres rolle i økonomien neglisjerbar. I 1978 var kun 0,2 % av den urbane arbeidsstokken ansatt i private bedrifter og mange av de private bedriftene var små enkeltmanns eller familieforetak.

År	SOE	TVE	Andre kollektive	Individuelt eide	Andre
1985	64,9	14,7	17,4	1,9	1,2
1986	62,3	16,2	17,3	2,8	1,5

1987	59,7	17,7	16,9	3,6	2,0
1988	56,8	19,5	16,7	4,3	2,7
1989	56,1	19,6	16,1	4,8	3,4
1990	54,6	20,2	15,4	5,4	4,4
1991	56,2	17,8	15,2	4,8	6,0
1992	51,5	20,7	14,4	5,8	7,6
1993	47,0	21,8	12,2	8,0	11,1
1994	37,3	25,3	12,4	10,1	14,8
1995	34,0	25,9	10,7	12,9	16,6
1996	28,5	27,7	11,6	15,5	16,6
1997	25,5	Ikke tilgjengelig	Ikke tilgjengelig	17,9	18,4

Tabell3: Andeler i brutto industriell produksjon fordelt på selskaper med forskjellig eierskapsstruktur i perioden 1985-97. (Hagen, 2002, s. 31)

Som vi kan se fra figuren over, har individuelt eide industrielle firma vokst kraftig i hele reformperioden. Veksten i kategorien ”andre” har tendert til å være enda raskere. Denne kategorien omfatter joint-venture med utenlandske firma samt selskaper eid fullstendig av utlendinger. Det kan være verdt å merke seg at bedrifter i denne kategorien har nytt store fortrinn med tanke på reguleringer og skatter i forhold til private kinesiske bedrifter. Veksten for denne kategorien skjøt virkelig fart rundt 1992 da boomen i FDI virkelig begynte å gjøre seg gjeldende.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Privat sektor	50,4	52,5	52,8	55,5	57,4	59,2
Offentlig sektor	49,6	48,5	47,2	44,5	42,6	40,8
Hvorav Stats kontrollert	36,9	37,1	37,3	35,7	34,6	33,7
Hvorav Kollektivt kontrollert	12,7	11,3	10,0	8,8	8,0	7,1

Tabell4: Andeler av total verdiskapning i privat og offentlig sektor. (OECD, 2005, s. 81)

Utviklingen fortsetter i samme retning som vi kan se fra tallene fra 1998-2003. Privat sektor har nå med overveldende margin passert offentlig med tanke på verdiskapning. Endringen gir også store utslag i arbeidsmarkedet. I perioden 98-03 mistet den offentlige kontrollerte næringslivssektoren 22 millioner ansatte, samtidig som det ble skapt 18 millioner nye jobber i privat sektor, hvorav 12 millioner i industrisektoren. I 2004 alene ble det skapt nærmere ni millioner jobber i privat sektor i Kina. (OECD, 2005, s. 35). Et annet illustrerende eksempel er å se på andelen av verdiskapning i 23 av bransjene som ikke er definert som kjernebransjer av myndighetene.*2. I 1998 stod privat sektor for over 50 % av verdiskapningen i kun fem av 23 bransjer, mens i 2003 var dette tilfellet i samtlige bransjer.

*2 Kjernebransjer er bransjer som er ansett av myndighetene som svært viktige og hvor staten beholder sin dominerende posisjon. Kjernebransjene er petroleum, metallsmelting, tobakk og produksjon av transportutstyr, og de er utelatt fra sammenligningen.

Veksten i privat sektor er likevel ikke jevn utover landet. En svært stor andel av produksjonen fra private firma blir produsert i de østlige kystregionene. Det er provinsene som har vært i førersetet gjennom reformprosessen som leder an, spesielt Zhejiang, Guangdong og Jiangsu. Mange av de vestlige, sentrale og nordøstlige provinsene ligger flere år etter, men veksten der har tatt seg opp noe som tyder på at de begynner å ta igjen forspranget. (OECD, 2005, s. 85)

Private bedrifter er mer effektive

Det er en rekke problemer med statlig eierskap av produksjonsmidlene knyttet til ineffektiv drift, lave insentiver og feilaktig tilpasning i produktmarkedene. I en markedsøkonomi med private aktører vil det være mye mindre problemer fordi alle aktørene i økonomien vil ha insentiver til å maksimere profitten. De vil allokere ressursene på den måte som maksimerer deres nytte, der alle ledd i bedriften må yte for å overleve. Produkter og tjenester vil selges i markedet, og reflektere kundenes preferanser gjennom pris og kvantum. Privatisering av statsbedrifter og fremvekst av private aktører i økonomien, vil føre til en mer hensiktsmessig allokering av ressursene og velferdsgevinster for samfunnet som helhet.

Som vi kan se i figuren under har private bedrifter en mye bedre total faktorproduktivitet enn statlig eide bedrifter i Kina. Det er derfor hensiktsmeddig for ressursallokeringen nasjonalt at private firma med effektiv drift prioriteres. Ressurser bør overføres fra statlige til private bedrifter for best utnyttelse, og for å maksimere velferd. Et interessant aspekt her er at de kollektivt eide bedriftene har en svært høy faktorproduktivitet i forhold til de statlige.

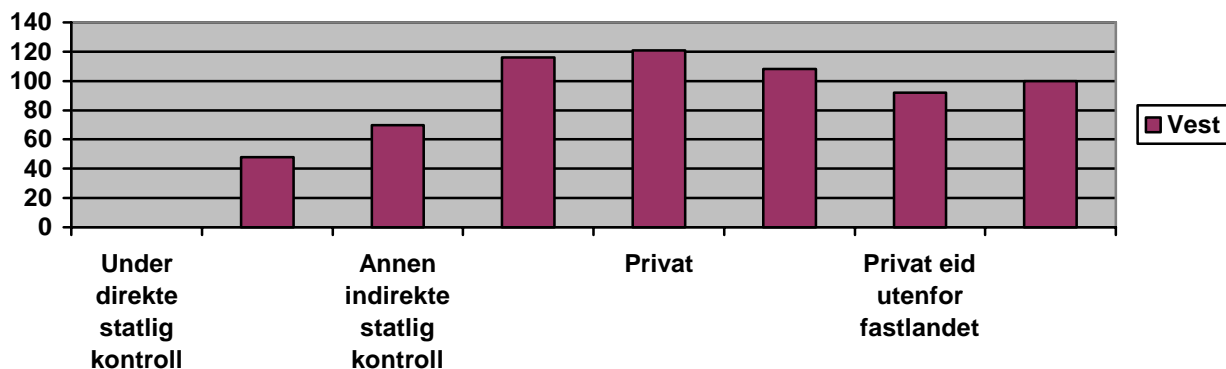

Diagram5: Ulike grader av total faktorproduktivitet for firma under ulike former for eierskap. Sett relativt til bedrifter under direkte statlig kontroll. (OECD, 2005, s. 86)

En kombinasjon av nedleggelse, salg av og sammenslåinger har ført til at antall SOE har falt fra 300 000 i 1995 til 150 000 i 2005. (OECD, 2005, s. 95). Det er det likevel for mange bedrifter som drives av staten, og mange av de er tapsbærende. De sløser med ressurser og hindrer vekst. Det er derfor viktig at privatiseringsprosessen fortsetter slik at Kina kan høste ytterligere gevinstene ved å fristille SOE fra statlig kontroll. Mange SOE er bedrifter med stort potensial og som kontrollerer store menneskelige og materielle ressurser. Disse ressursene vil kunne bli bedre utnyttet under privat eierskap og drift.

Det er også viktig å sikre den private eiendomsretten samt garantere for private aktørers rettigheter for å skape stabilitet og sikkerhet i markedet. Tidligere hersket det stor usikkerhet om myndighetenes vilje til dette. Usikkerhet angående rettigheter demper interessen for private investeringer og forretningsdrift. Nå har kommunistpartiet slått fast at den private sektor er, og vil forbli en essensiell del av den markedssosialistiske økonomi.

Friere konkurranse og vareflyt mellom provinsene

For at ressursallokeringen på nasjonalt plan i produkt- og innsatsfaktormarkedene skal kunne bli optimal, er det viktig at handelsbarrierer mellom provinsene fjernes. Tradisjonelt har det vært strenge restriksjoner på handel mellom provinsene, noe som fører til at markedet ikke klareres skikkelig og hindrer effektivitetsgevinster fra frihandel. For at effektiviteten i produksjonen skal bli optimal, må innsatsfaktorene kunne allokerees fritt. Det samme gjelder i markedet for sluttprodukter. Fremveksten av distribusjonstjenester som gir muligheter for å bedre utnytte skalafordeler kan også bli resultatet. WTO-medlemskapet førte til at mange lover og reguleringer som ble ansett for å hindre frikonkurranse, ble fjernet. Det var lover som hindret flyt av varer mellom provinser, og som favoriserte lokale produsenter.

Frikonkurranse på tvers av provinsene vil også redusere den markedsmakten som lokale produsenter har, og bryte opp lokale monopoler. Det vil komme konsumentene til gode, og sikre en mer hensiktsmessig ressursallokering. Monopoler fører med seg effektivitetstap som samfunnet som helhet lider under.

Observasjon av prisforskjeller mellom provinser tyder på at barrierer på handel mellom provinser har blitt redusert kraftig. Prissjokk som inntreffer kun i noen provinser har det blitt markant færre av utover 90-tallet, og prisene på varer som lett kan transporteres er tilnærmet like i kyst- og innlandsområdene. (*Xu og Woon, 2003 og Huang 2003 fra OECD, 2005, s. 114*). En studie av Fan og Vei fra 2003 som omfatter en stort antall ulike produkter viser, at prisene ikke varierer mer mellom provinser i Kina enn mellom statene i USA og Canada. Det indikerer at handelen og integrasjonen mellom provinsene begynner å bli god. (*OECD, 2005, s. 114*)

Hvorfor har staten trukket seg ut?

Mye av statens tilbaketrekking fra sin dominerende stilling i mange bedrifter skyldes kombinasjonen av at Kina har innført markedliberalisering samtidig som lokale myndigheter har blitt mer ansvarlige for sine egne bunnlinjer. Veksten i ikke-statlig sektor med påfølgende konkurranse har satt SOE under press og svekket profittmarginene deres. Mange av de gikk med tap, og måtte subsidieres av lokale myndigheter. Når lokale myndigheter ble gjort ansvarlige for egne budsjetter var det ikke lengre så attraktivt å subsidiere. Dette gav et press om å legge ned eller privatisere tapsbedriftene. De samme mekanismene har vært gjeldene for TVE som også i stor grad har blitt privatisert på initiativ fra lokale myndigheter. Siden mye av initiativene for privatiseringen ble foretatt på lokalt nivå, har en stor del av privatiseringsreformene kommet fra bunnen og opp, ikke omvendt. (*OECD, 2005, s. 97*)

Men mye gjenstår

Det er fremdeles inngangsbarrierer for private entreprenører i Kina. Problemene de møter er blant annet forsinkelser, favorisering av lokale bedrifter, press for å betale uoffisielle avgifter og diskriminering i forhold til utenlandske aktører. Selv om det har blitt satt i gang tiltak for å bedre forholdene, er det mye som gjenstår. WTO medlemskapet vil også føre til en gradvis harmonisering av betingelsene som inn og utenlandske aktører står ovenfor, blant annet skattesatsene som nå divergerer mye mellom innen- og utenlandske aktører. Å tilrettelegge for entreprenører er viktig både for økonomisk effektivitet og for å redusere fattigdom. Undersøkelser viser at deler av Kinas regionale ulikheter skyldes de ulike muligheter entreprenører har til å etablere seg. I områder der entreprenører møter vanskeligheter vil oppstart av lokal industri i mindre grad kunne bidra til verdiskapning. Slik går samfunnet glipp av arbeidsplasser og inntekter entreprenørvirksomhet kan bidra med. (OECD, 2005, s. 91)

Det kan også stilles spørsmålsteget ved den gradvise privatiseringen av de statseide bedriftene. I stedet for å selge seg ut og privatisere bedriftene fullstendig, skjer det gradvis slik at mye av ineffektiviteten og problemene de står ovenfor ikke blir løst. De tapsbærende bedriftene vil da fortsette å tappe samfunnet for ressurser, og fortrenge bedre løsninger som nye eiere vil kunne bidra med. Mange av SOE er ikke levedyktige i et moderne marked, og må nedlegges eller privatiseres uansett. Det er derfor lite hensiktsmessig i å holde de kunstig i live på ubestemt tid, noe som kun vil føre til mindre hensiktsmessig ressursallokering og hindre nye og mer vitale bedrifter i å etablere seg.

Faktormarkedet

Reformer Hukou:

Myndighetene i Kina har nå forstått at forflyttingen av rural arbeidskraft til urbane områder ikke er et sosialt problem som må minimeres, men en naturlig konsekvens av omstillingen til en markedsøkonomi. De har derfor kommet frem til at det ikke bør settes barrierer som hindrer denne utviklingen

Hukou-systemet er dermed under endring. I 2001 annonserte myndighetene en fem års gradvis utfasing av restriksjoner på migrasjon til byer med under 200 000 innbyggere. Selv om dette er et skritt i riktig retning, er ikke byer av den størrelsen de mest attraktive destinasjonene for immigranter. På den 16. partikongressen i 2002 erklærte kommunistpartiet en målsetning om å avvikle hele hukou-systemet.

Implementeringen av målsetningen om å fjerne hukou-systemet skjer gradvis. To provinser har gått foran, Guandong og Zheijian, og avviklet i 2005 skillet mellom urban og rural hukou. De provinsene var også foregangsprovinsene i forhold til liberalisering av handel og investeringer da reformprosessen startet på slutten av 70-tallet. Likevel er det en rekke problemer med innføringen av denne målsetningen, blant annet argumenterer lokale myndigheter for at budsjettene deres ikke er i stand til å betale for offentlige tjenester til alle immigrantene, og at det ikke er plass til de i byene. (OECD, 2005, s. 48, 112)

Hukou har skapt kunstige lønnsforskjeller

Hukou-systemet har blant annet bidratt til å opprettholde lønnsforskjellene mellom urbane og rurale strøk. De administrative reguleringene som hindrer flytting, og opprettholder lønnsforskjeller på kunstig vis, bidrar til kostnader for samfunnet og ikke-optimale løsninger i sysselsettingen.

Sosiale og økonomiske kostnadene knyttet til flytting og de høyere levekostnadene som byene bidrar også til lønnsforskjeller. Det imidlertid naturlig og er ikke kilder til kunstige lønnsforskjeller.

Høyere lønninger er en stor del av motivasjonen til å flytte til de mer urbane områdene. Analyser viser at rurale innbyggere ville være i stand til å heve livstidsinntekten sin med over en tredjedel om de ble tillatt å til å permanent flytte til urbane strøk. Ofte er ikke avstanden mer enn 30 kilometer, men pendling kan være vanskelig siden det er restriksjoner på hvilke jobber en innbygger med rural hukou kan ta. Slik hindrer administrative reguleringer til at så enkle ting som å pendle noen kilometer blir umulig. (Liu, 2004 fra *OECD, 2005, s. 48*)

Det at en arbeider tar arbeid som gir høyere lønn, vil ofte reflektere det faktum at marginalproduktet han bidrar med i den nye jobben er høyere. Dette gir velferdsgevinster for arbeideren selv og for samfunnet som helhet. Studier viser at hvis 1 % av den rurale befolkningen flyttet til urbane strøk, ville gjennomsnittslønningene øke med 0,6 %. (Yang, 2004 fra *OECD, 2005, s. 48*). Det er enorme potensielle velferdsgevinster til Kina ved at den rurale befolkningen blir tillatt å flytte på seg. Utviklingen er ikke ulik den befolkningsmessige utviklingen i Europa under den industrielle revolusjonen på 1800-tallet, da mennesker flyttet fra bygda inn til de industrialiserte byene og velstanden steg.

De kunstige lønnsforskjellene fører til et effektivitetstap for samfunnet. Bransjene i skjemaet under vil tilsvare rurale- og urbane bransjer. Likevektlønnen blir for høy i byene og for lav på landet, siden for mange er sysselsatt på landet og for få i byen i forhold til likevekt. Dette fører til et effektivitetstap for samfunnet siden forskjellen i lønningene ikke skyldes ulikt marginalprodukt, men antallet arbeidere tilgjengelig. Slik må mengder av bønder bli på landet med lav inntekt, mens lønningene i byene vil bli budt opp grunnet mangel på arbeidskraft. Lave lønninger ruralt hemmer veksten, og ødelegger fremtidsutsiktene for innbyggerne der. Et oppadgående press på lønningene urbant kan bidra til at Kinas komparative fortrinn innenfor arbeidsintensiv industri forringes, og at de taper konkurransevne i forhold andre lavkostland.

Reformer kapitalprising

Selv om Kina har et relativt bra investeringsklima i forhold til andre utviklingsland på samme utviklingsnivå, f. eks India og Thailand, er tilgangen på kapital ofte svært dårlig, og spesielt for små bedrifter. Mange må ty til uformelle kilder for kreditt hos for eksempel pantelånere eller venner og familie. Ofte er renten mye høyere for denne type lån.

Det har vært gjennomført en rekke tiltak for å bedre finansieringen for små bedrifter. I 2003 ble ”loven for å fremme små og mellomstore bedrifter” innført. Den skulle fungere som et grunnleggende rammeverk for en rekke ulike typer støtte til små og mellomstore bedrifter. Resultatet var imidlertid noe blandet, så fra 2005 ble nye retningslinjer satt ned for å prøve å forbedre finansieringen ytterligere. (*OECD, 2005, s. 117*)

WTO-medlemskapet fører med seg en liberalisering av bank- og forsikringssektoren i Kina. Når bankene står ovenfor konkurranse, vil de måtte drive forsvarlig i forhold til markedets regler. Banker som legger profitt til grunn for driften, vil foreta grundige vurderinger av kundene, og legge ulike rentesatser til grunn avhengig av prosjektrisiko. Det vil føre til en riktigere prissettingspolitikk på kapital, og mindre diskriminering av lokale aktører siden de vil få finansiering hvis deres prosjekter er gode nok. Det har tradisjonelt ikke vært selvfølge i Kina. Kina har forpliktet seg i henhold til WTO-medlemskapet å åpne banksektoren for utenlandsk konkurranse fra 2006.

Kapitalallokering

Entreprenører i Kina møter en rekke problemer med å skaffe kapital til sine prosjekter. International Finance Corporation (2000)(*OECD, 2005, s. 48*) hevder at kun 1 % av banklån til arbeidskapital går til den private sektor. I sin studie finner de at 90 % av startkapitalen til nye prosjekter ble finansiert av entreprenøren selv. Problemer med å skaffe kreditt holder tilbake utviklingen av den innenlandske eide private sektor. Utenlandsfinansierte joint-venture prosjekter stiller helt klart bedre i forhold til å skaffe nødvendige midler.

Innenlandske kapitalisters problemer med å skaffe nødvendig kapital skyldes ikke kun politisk og byråkratisk diskriminering, men er også drevet av risikoaspektet. Det er selvsagt knyttet risiko til entreprenørprosjekter, og kinesiske banker har begrenset mulighet til å variere rentesatsen etter risikoen på prosjektene. Siden bankene ikke kan kreve risikopremie, har de lave insentiver til å støtte risikofulle prosjekter selv om de er potensielt lønnsomme. Det er dessuten vanskelig å få tilstrekkelig innsikt i firmaenes finansielle situasjon siden bokholderstandarder i Kina er nokså mangelfull. (*Hagen, 2002 s, 64*)

Det motsatte kan sies å ha vært tilfelle for bedrifter i offentlig sektor som har i mange tilfeller hatt for god tilgang på kapital. De har i ofte ikke behøvd å betale, eller har betalt svært lave renter, og har kunnet finansiere en rekke investeringer av tvilsom kvalitet. Endringer er underveis her, og de statlige selskapene må i større grad betale markedspris for leie av kapital i henhold til WTO-medlemskapet krav om liberalisering av banksektoren. Det er viktig at kapitalen allokeres til de prosjektene som faktisk gir tilstrekkelig avkastning, og som bidrar til vekst for samfunnet. Å binde i kapital i tapsbærende SOE, er ikke en samfunnsmessig god allokering av kapitalen. (*OECD, 2005, s. 117*)

Liberaliseringen av banksektoren har nettopp begynt, og lovene som omhandler kapitalallokering er relativt ferske, så det er ikke så lett å trekke frem håndfaste resultater ennå. Det er imidlertid viktig for samfunnet at entreprenører som vil starte lønnsomme prosjekter i fremtiden ikke blir hindret av kredittbegrensninger, men kan starte opp og bidra til økonomisk vekst. Statlige selskaper må heller ikke få tilgang til billig kapital som fortrenger bedre prosjekter i privat sektor.

Hvordan økonomien var organisert før reformene eksternt

Autarkistisk tilpasning

Kina var ikke et fullstendig autarki i perioden før 1979, men var likevel til en stor grad isolert fra resten av verdensøkonomien. Internasjonal handel var kun et supplement til planproduksjonen, og den begrensede handelen med omverdenen ble utført av 12 statlige handelsselskaper. Handelen, både med tanke på kvantum og med hvilke produkter, ble gjennomført i henhold til den overordnede planen. Flere ulike vekselkurser ble brukt mellom de statlige handelsselskapene og deres innenlandske partnere, med den underliggende grunnen å favorisere enkelte transaksjoner og diskriminere andre. Statsbudsjettet absorberte all profitt og eventuelle underskudd i handelen med omverdenen.

Utenlandske direkteinvesteringer både til og fra Kina var forbudt, og Kina var ikke medlem av multinasjonale organisasjoner som Verdensbanken, IMF eller GATT. (*Hagen, 2002 s, 78*)

Kina var faktisk mer lukket i forhold til internasjonale kapitalbevegelser enn handel, og de hadde nesten ingen utestående gjeld til utlandet ved starten av reformprosessen. Dette er i sterk kontrast til en rekke andre utviklingsland som både var og er svært gjeldstynget.

Eksterne reformer

Det er liten tvil om at åpningen mot utlandet har bidratt sterkt til Kinas formidable vekst de siste 30 årene. Velferdsgevinster fra friere import, muligheter for å utnytte komparative fortrinn ved eksport og åpning for FDI har satt Kina i en særstilling når det gjelder høy og vedvarende BNP vekst.

Utenrikshandel, åpning mot utlandet

Reformer

Desentraliseringen av handelsbeslutninger startet uformelt i 1979 da noen av de statlige handelsselskapene begynte å handle på egenhånd. Denne utviklingen ble ratifisert ex-post, noe som førte til at mange flere statlige handelsselskap ble opprettet både av de sentrale myndigheter og lavere offentlige institusjoner. Senere ble de større SOE og FIE (Foreign Investment Enterprise) gitt handelsrettigheter.

Dette betydde imidlertid ikke at den internasjonale handelen ble fullstendig markedsbasert. Mesteparten av handelen var fremdeles helt eller delvis under planstyring fra myndighetenes side. Selv om andelen av handel som var underlagt priskontroll sank, var det på slutten av 80-

tallet kun 55 % av eksporten som foregikk utenfor planen. Importen var noe mer liberalisert, der en 60 % andel foregikk uavhengig av plan i 1988. (*Lardy 1992 fra Hagen, 2002 s, 76*)

I perioden fra 1992 ble økonomien i Kina markant mer åpen i forhold til utlandet. Det startet med reformer igangsatt av Deng Xiaoping som banet vei for en liberalisering i handel med omverdenen. Åpningen mot utlandet ble gjennomført ved å åpne spesielle økonomiske soner som ble gitt handelsrettigheter, og i 1992 ble antallet økt kraftig. De blir nærmere omtalt i neste kapittel under SEZ.

Importkontroll ble opprinnelig opprettholdt ved hjelp av lisenser og toll. De ble brukt både som et makroøkonomisk virkemiddel for å holde driftsbalansen, og for å beskytte importkonkurrerende bransjer. Tollsatsene ble holdt noenlunde stabile på 80-tallet, men ved reformer i 92, 96 og 97 ble de kraftig redusert. WTO-medlemskapet førte også med seg en ytterligere nedbygging av tollsatsene, og skal også føre til utfasing av andre handelshindringer enn toll, som for eksempel importlisenser og kvoter.

Obligatorisk innblanding fra myndighetene via plan ble i 1991 opphevet for eksport og i 1994 for import. Fra 2004, dvs. tre år etter inntreden i WTO i 2001, skal alle private firma tillates å eksportere som de selv vil. Handel styrt av staten vil likevel bestå i noen få sektorer, hovedsakelig av råmaterialer som anses som strategisk viktige. Eksempler på slike er råolje, såkorn og gjødsel.

Fra autarki til frihandelslikevekt

Kina var ikke et fullstendig autarki før reformprosessen. Likevel kan det være riktig å illustrere utviklingen ved en omstilling fra autarki til frihandel siden handelen var relativt lav og strengt regulert. Selv om det var begrenset handel med omverdenen, var det ikke tilpasning mot verdensmarkedsprisene, og mange sektorer var fullstendig lukket. Ved omstilling fra et autarki til en frihandelslikevekt vil velferdsgevinstene stamme fra fortrinnsvis både fristillingsgevinstene ved handel, og utnyttelse av komparative fortrinn.

Fristillingsgevinster ved handel

Fristillingsgevinsten er kommet av at Kina ikke lenger er låst til å konsumere fra en delvis autarkitilpasset produksjon, men kan importere de varer de ønsker og betale med valuta tjent fra eksport. I tillegg vil fristillingen av prisnivået mot verdensmarkedsprisene gi riktigere konsumenttilpasning. Kinesiske konsumenter står i stor grad nå ovenfor markedspriser på de godene de kjøper, og utvalget øker kontinuerlig på grunn av gradvis mer liberaliserte importkonkurrerende produktmarkeder. Kundene kan derfor selv basere sine innkjøpsbeslutninger fritt ut i fra personlige pris- og kvalitetskrav i økende grad.

I stedet for å produsere alt selv, med den følge at kinesere sto ovenfor lokalt produserte produkter med lav kvalitet og kunstige priser, kan varer importeres i alle pris- og kvalitetsklasser. Økt konkurranse i produktmarkedene vil gi kinesiske bedrifter incentiver til å produsere varer markedet etterspør til priser som reflekterer kundenes betalingsvilje og til en konkurransedyktig kvalitet.

Kinesiske bedrifter vil også kunne tjene på å kunne importere innsatsfaktorer i sin produksjon fra utlandet. Istedenfor å måtte bruke komponenter produsert lokalt kan bedre og muligens billigere komponenter kjøpes på verdensmarkedet. I tillegg vil det bli muligheter for å øke markedet for produserte produkter for eksport. Fremvekst av eksportbedrifter skaper også arbeidsplasser og verdiskapning lokalt.

Denne utviklingen gir muligheter for velferdsgevinster som slår ut i høyere konsumentoverskudd samt vareutvalg for konsumentene, høyere profitttrater for bedriftene og vekst i samlet verdiskapning. Til sammen utgjør de velferdsøkninger for det kinesiske samfunnet og fristillingsgevinstene ved handel med utlandet har definitivt gitt store utslag i Kinas BNP vekst.

Komparative fortrinn

Når Kina åpner sin økonomi for handel med utlandet, betyr det at de får muligheten til å utnytte sine komparative fortrinn. I følge handelsteori med komparative fortrinn vil de da eksportere varer de har fortrinn i, og importere de med ulempe.

Kategori	1980	1990	1997
Primær varer	50,3	25,6	13,1
Hvorav			
Mat	16,5	10,6	6,1
Ikke-mat	9,4	5,7	2,3
Mineraler og drivstoff	23,6	8,4	3,8
Andre primær varer	0,8	0,8	0,9

Kategori	1980	1990	1997
Industrielt produserte varer	49,7	74,4	89,9
Hvorav			
Kjemikalier	6,2	6,0	5,6
Lette industrivarer	22,1	20,3	18,8
Maskiner og transport utstyr	4,7	9,0	23,9
Andre industrielt produserte varer	16,8	39,2	38,6

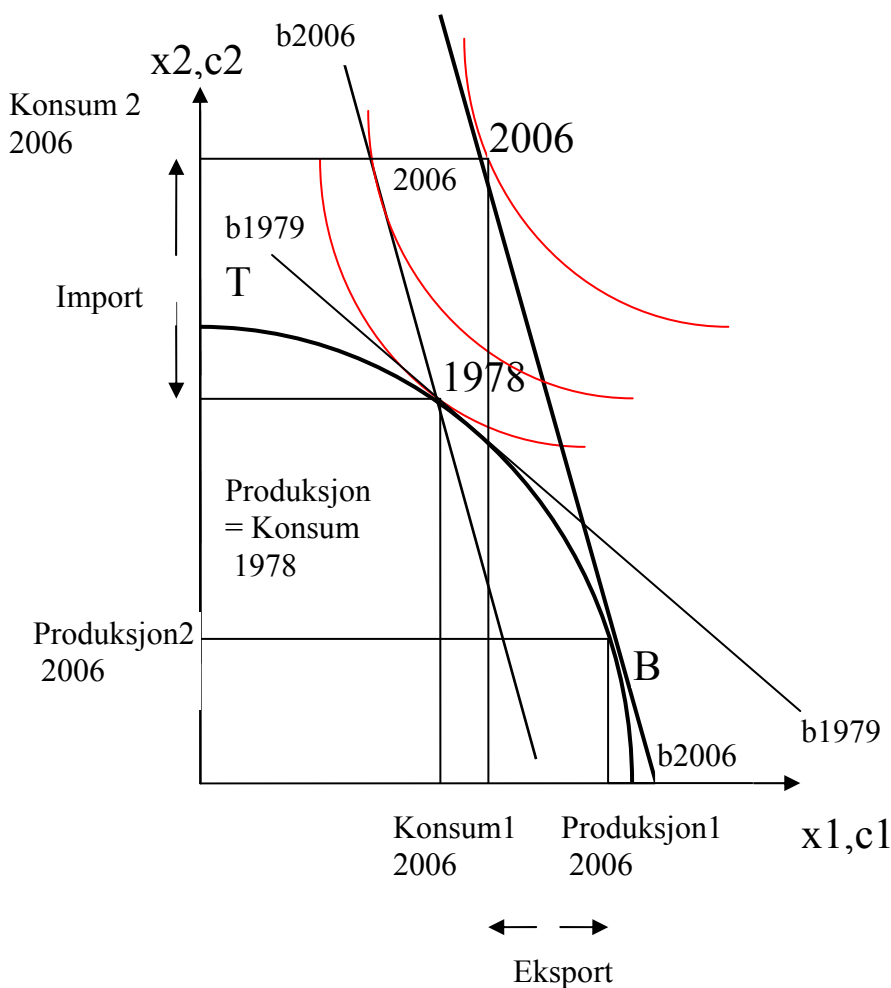
Tabell5: Varer produsert for eksport etter kategori som prosentandeler av totalen. (Hagen, 2002 s, 88)

Kinas eksport ved starten av reformprosessen bestod i stor grad av råvarer med litt over 50 % andel i 1980. Selv om eksporten kunne ha reflektert Kinas komparative fortrinn på den tiden, har naturressursene siden da blitt hardt beskattet på grunn av sterk økonomisk vekst og Kinas industrialisering basert på tungindustri. Tradisjonelt sett er tungindustrien kapitalintensiv, og

fattige land har derfor vanligvis ikke komparative fortrinn i produksjonen av varer innenfor denne sektoren.

Utviklingen mot at Kina eksporterer mer arbeidsintensive lette industriprodukter som teko og enkle elektroniske produkter, mens de importerer kapitalintensive produkter som høyteknologisk utstyr og maskiner kan sees på som at Kina finner tilbake til de eksportmønstre som reflekterer at de har komparative fortrinn i arbeidsintensiv industriproduksjon. (Hagen, 2002 s, 89)

En illustrasjon av Kinas åpning mot verden

Figur18: Illustrasjon av Kinas åpning av økonomien. Tilpasning 1978 og 2006.

I figuren kan vi se at Kina åpner økonomien og omstiller seg fra autarkilikevekt i 1978, til en frihandelslikevekt i 2006. Kina tilpasser seg verdensmarkedsprisnivået b_{2006} . I figuren gir det høyere konsum av begge varer, import av vare 2 samt eksport av vare 1.

For Kina kan figuren illustrere velstandsøkningen som gir kinesere høyere total konsum. De blir gitt muligheter til å importere høyteknologiske kapitalintensive industriprodukter(2), og eksportere arbeidsintensive lavteknologiske produkter(1). I samsvar med teorien om komparative fortrinn. I tillegg fristilles prisnivået fra autarkilikevekten. Da vil Kina kunne øke

sitt total konsum ved vri produksjonen over til eksport av produkter de har komparative fortrinn i, og importere andre varer.

En annen tolkning kan være i relasjon med tabell 5, der Kina i større grad etter åpning ønsker å eksportere arbeidsintensive industriprodukter, fremfor råvarer og teknologiske avanserte produkter som de i større grad må importere. Kina eksporterer teko, plastikk(leker) og andre lette industriprodukter som reflekterer deres komparative fortrinn i 2006, og importerer metaller, kjemikaler og olje. (UNCTAD, 2003, s. 8). Mens de i 1978 eksporterte mineraler, drivstoff og jordbruksprodukter som reflekterte datidens komparative fortrinn, og lagde industriproduktene selv. I 2006 kan Kina konsumere mer av begge varesorter. Dette passer godt med dagens situasjon der Kina er en av verdens største eksportører av lette industriprodukter, i tillegg til at de importerer enorme mengder metaller, olje og trevarer.

Dette blir en illustrasjon som kan tolkes på flere måter for å prøve å forklare Kinas utvikling etter åpningen mot utlandet. Kina var ikke et fullstendig autarki i 1978, og er ikke helt åpen i 2006, likevel belyser figuren viktige elementer ved Kinas utvikling. I begge scenarier skissert kommer Kinas velstandsøkninger og økt konsum, både fra gevinstene ved å fristille innenlandsk prisnivå, og gjennom mulighetene som kommer for å utnytte komparative fortrinn.

Special Economic Zones (SEZ)

Hvis vi ser på Kinas handelspolitiske utvikling i et overordnet perspektiv de siste 25 år, er det viktig å ha i bakhodet at åpningen mot verden verken har vært uniform i tid eller geografi. En må se utviklingen i kontekst av de privilegier som er gitt enkelte bedrifter og geografiske områder, nemlig ved opprettelsen av økonomiske soner hvor andre regler gjelder enn for landet ellers. De sonene er kjent som SEZ.

Reformer

I 1979-80 ble det etablert fire SEZ i de to kystprovinsene Guangdong and Fujian. Tre av dem ble etablert i Guangdong provinsen. De tre var Shenzhen nær Hong Kong, Zhuhai like ved Macao og i Shantou. Det var også en i Fujian provinsen, rett utenfor Taiwan i Xiamen. Lokale myndigheter ble tillatt å la SEZ tiltrekke seg utenlandske investorer og bedrifter. Myndighetene kunne også bygge ut lokal infrastruktur i sonene på eget initiativ hvis de selv skaffet nødvendige midler. Innenfor sonene kunne bedrifter foreta selvstendige investeringer, og selv bestemme sin produksjon og markedstilpassning. Utenlandske selskaper ble gitt gunstige skattesatser, og var fritatt fra importlisenser og toll for en rekke importerte innsatsfaktorer.

Shanghai, Tianjin og Dailan er tre av 14 kystbyer som i 1984 blir ”økonomiske og teknologiske utviklingssoner”, og åpnes for utenlandske investeringer. Lokale myndigheter kunne nå godkjenne industrielle prosjekter finansiert av utenlandske investorer, og bedrifter som opererer innenfor de nevnte byene får tilgang til tilsvarende skatte- og importfritak som i SEZ.

”Pudong New Area of Shanghai” etableres i 1990. Det er en åpen økonomisk sone med mer fleksible regler enn for de allerede eksisterende SEZ. Myndighetene ønsker at Shanghai-området skal bli et viktig økonomisk og finansielt handelssenter for hele Asia-regionen.

I 1992 utvides reformene kraftig. Seks nye ”utviklingssoner” langs Yangtzedeltaet blir opprettet for å integrere utviklingen med ”Pudong New Area of Shanghai”. Ti viktige byer, alle provinshovedsteder og 13 grensebyer ble gitt lignende rettigheter som SEZ allerede hadde.

WTO førte til ytterligere liberalisering. Ifølge medlemskravene skulle alle firma fritt kunne handle med alle varer. Unntakene er noen få varegrupper som anses å være av særlig strategisk viktighet for landet, og blir beholdt de statlige handelsselskapene. (*Hagen, 2002, s. 78*)

SEZ er ikke unikt for Kina

Det å opprette soner for produksjon med tanke på eksport er et mønster som sees i mange utviklingsland. SEZ var i Kina ikke kun eksportsoner, men også ”broer og vinduer” som utlendinger kunne se gjennom inn i Kina, og hvor kinesere kunne se ut på omverdenen før steget ble tatt fullt ut. SEZ var prøveprosjekter hvor styresmaktene kunne eksperimentere seg frem. Det er den typiske kinesiske gradualismen i reformprosessen som gjør seg gjeldende. (*Hagen, 2002, s. 78*)

De regionale forskjellene i Kina har økt

Det var for å eksperimentere og se innvirkningene av en åpning mot utlandet at de første SEZ ble opprettet. Men geografiske privilegier til spesielle områder vil uunngåelig føre til store forskjeller i inntekts- og levekår. Den økonomiske aktiviteten er svært ujevnt spredt utover Kina. De mest utviklede områdene (Beijing-Tianjin korridoren, Yangtzeelvens delta og Pearl River-deltaet) har nesten det dobbelte i gjennomsnittlig inntekt i forhold til det nasjonale gjennomsnittet. Det er også enorme forskjeller innenfor de velstående kystprovinsene. I Guangdong provinsen (som ligger i Pearl River-deltaet) er forholdet 10 til 1 i inntekt pr. innbygger mellom de rikeste og fattigste administrative enhetene. En by, Shenzhen, har til og med nesten trefjerdedeler av inntekten pr. innbygger som Hong Kong har. (*OECD 2004, s. 45*).

Den økonomiske aktiviteten er også drevet av de investeringene som har strømmet inn fra utlandet. FDI er på ingen måte jevnt fordelt utover Kina. Investeringene har bidratt til sterk økonomisk vekst i de sonene hvor utenlandske investeringer ble tillatt. De overnevnte områdene tiltrekker seg investorer, og står i tillegg for en stor del av eksporten fra Kina. De områdene i Kina med best utviklet infrastruktur tenderer til å motta mer FDI, og de opprinnelige SEZ fortsetter å motta mest. (*IMF: Eduardo Aninat, 2001, s. 9*)

Myndigheten i Beijing har ved partikongressen i 2006 uttrykt målsetninger om å spre inntektene mer utover landet, og foreta investeringer i de provinsene som henger etter. Dette er et svar på den økende misnøyen fra de deler av Kina som ikke får ta del i veksten. Likevel

stiller de områdene som opprinnelig ble gitt handelsprivileger i en mye bedre stilling enn resten av landet. De har opparbeidet kunnskapskapital i forhold til eksporthandel, de har et mye bedre investeringsklima samt tilgang på kapital, og en rekke utenlandske selskaper er allerede etablert. I tillegg kommer de naturlige fortrinnene som tilgang til havner, og dermed en større nærhet til markedene.

Clusterdannelse

Selv om soner med privilegier har ført til store velstandsforskjeller i det kinesiske samfunnet, har det også bidratt til soner med produksjon som konkurrerer svært godt internasjonalt. Kina har gjennomgått en enorm eksportvekst, og er nå en av aktørene i verdensøkonomien som virkelig markerer seg. Beijing-Tianjin korridoren, Yangtzeelvens delta og Pearl River-deltaet er ikke bare lokomotiver i Kinas formidable vekst, de er ledende aktører i verdensøkonomien innenfor flere produktgrupper.

Den gradvise åpningen mot utlandet i utvalgte geografiske områder har ført til utviklingen av industri-cluster hvor tilførsel av utenlandsk kapital, teknologi og organisatorisk know-how har bidratt til svært konkurransedyktige miljøer. Hvis myndighetene hadde spredt privilegiene jevnt utover landet fra starten av, er det mulig disse miljøene ikke ville oppstått. Resultatet kunne blitt en geografisk jevnere, men kanskje lavere økonomisk vekst.

Foreign Direct Investments (FDI)

Reformer

Kinesiske myndigheter startet i 1979 med å utvikle et lovverk for FDI. Flere lover fulgte på tidlig 80-tall som spesifiserte skatteregler, og hvordan konflikter mellom utlendinger og deres kinesiske partnere skulle håndteres. I 1980 ble Kina i tillegg medlem av IMF (International Monetary Fund) og Verdensbanken. I årene som fulgte var det midler fra disse institusjonene som utgjorde brorparten av tilførte utenlandske midler. Det var likevel ikke før i 1986-87, da kinesiske myndigheter virkelig begynte å fatte interesse for å tiltrekke seg FDI, at konkrete regler ble fastsatt og implementert. (*Hagen, 2002, s.83*)

I 1992 lanserte Deng Xiaoping reformer som tillot en voldsom økning i antall SEZ. Som nevnt i forrige kapittel var disse tillatt å tiltrekke seg FDI, og denne åpningen førte til en nesten meteorisk økning i utenlandsk investeringer i Kina.

Det ble gitt skatteinsentiver for utenlandske selskaper for å tiltrekke investeringer. Hvor store de ulike skattesatsene var og hvordan de varierte over tid blir ikke diskutert inngående, men det som er sikkert er at skatteinsentivene var svært sjenerøse allerede fra starten av. For eksempel stod utenlandske investeringsselskaper ovenfor en skattesats på 15 % i 1985, i motsetning til 55 % som innenlandske firma måtte betale. Det var også ulike ordninger for skatteferier, og det var mulig å avskrive tidligere tap mot profitt. I tillegg gav lokale myndigheter ofte fritak for skatter og avgifter som var under deres kontroll, samt bidro med ulike subsidieringstiltak. (*Hagen, 2002, s.84*)

Etter det nye skattesystemet ble innført 1994, ble reglene for uten og innenlandske firma noe harmonisert, selv om utenlandske aktører fremdeles ble favorisert. Utlandene ble spesielt tilgodesett hvis firmaene var ansett å være teknologisk avanserte, slo seg ned i spesielle geografiske områder eller hvis de investerte i fysisk infrastruktur med lang tidshorison.
(Hagen, 2002, s. 85)

Det er et paradoks at kineserne i en årrekke har diskriminert sine egne entreprenører ved å favorisere utlendinger. Krav i henhold til WTO medlemskap vil imidlertid føre til en gradvis harmonisering mot et felles lovverk, og slutt på diskriminering av innenlandske aktører.

Selv om utlendinger ble oppfordret til å investere i Kina, har likevel myndighetene forbudt eller bergrenset investeringene i en rekke sektorer. Restriksjoner på FDI har vært spesielt strenge i tjenestesektoren. Selv om myndighetene åpnet for investeringer innen finans og forsikring i 1992, har dette hovedsakelig vært på eksperimentell basis i de østlige provinsene. Medlemskapet i WTO vil føre til en signifikant liberalisering innenfor tjenestesektoren. Kina har blant annet forpliktet seg til å fjerne hindringer for utenlandske investorer innenfor banksektoren innen 2006.

Det har vært en enorm vekst i FDI

Som vi kan se fra figuren under vokste FDI jevnt, og relativt sakte fram til 1992. Det ble da foretatt en signifikant økning av SEZ, noe som førte til en sterk vekst i investeringene. Veksten fortsatte frem til Asia-krisen i 1997 som innebar en midlertidig stagnasjon i FDI. Selv om verdensøkonomien opplevde en lavkonjunktur mellom 2000 og 2003, kunne Kina glede seg over svært god vekst i BNP. Som vi kan se fra figuren under var det god vekst i FDI.

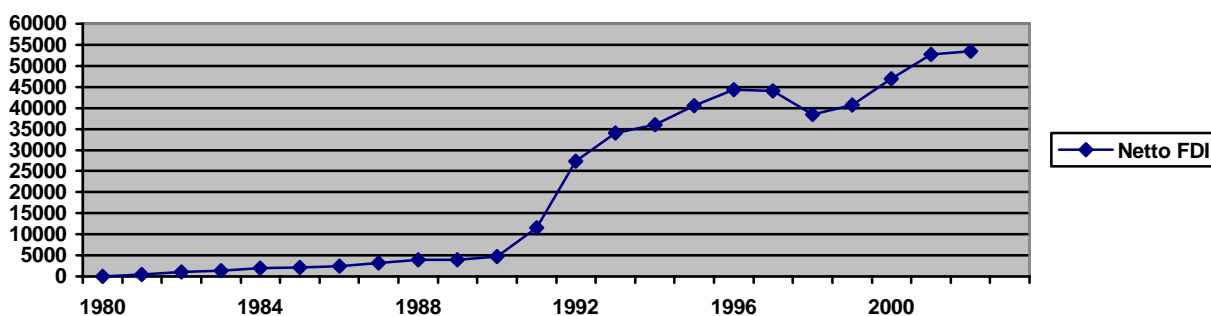

Diagram6: Netto årlig FDI i millioner USD fra 1980 til 2003.
(Hagen, 2002 s. 83, OECD 2005, s. 36)

Det faktum at FDI vokste så kraftig fra 1992, skyldes at Kinas økonomi ble markant mer åpen fra da av. Økningen i FDI gav også utslag i en betydelig eksportvekst og Kinas eksport av industriprodukter steg med 18,5 % årlig i perioden 1992-97. (Hagen, 2002, s. 88). Kinas åpning for FDI har bidratt sterkt til den eksepsjonelle økonomiske veksten Kina har hatt siden 1992. (IMF: Tseng, Wanda, Zebregs, Harm, 2002)

Hvor kommer Kinas FDI fra?

Det er ikke så rart at det har oppstått en boom i FDI med tanke på de skatteincitamentene som ble gitt til utenlandske firma, og en kan trygt si at Kina har lykket i sin politikk med å tiltrekke seg utenlandske investeringer. Likevel er termen FDI litt misvisende når det gjelder Kina siden en svært stor andel av investeringene faktisk kommer fra Hong Kong, Macau og Taiwan. Et fenomen som kalles "round tripping" har oppstått. Det er at kinesiske selskaper oppretter en utenlandsk filial, oftest i Hong Kong, og derfra investerer tilbake i Kina. På den måten kan de nyte de skattefritak og privilegier som utenlandske bedrifter blir tilbudt. Faktisk kom ca. 50 % av kumulativ FDI til Kina i perioden 1983-99 fra Hong Kong. (*Foreign Investments Advisory Service, 2004, s. 6, fra www.worldbank.org, (Hagen, 2002, s. 85)*)

	2000	2001	2002	2003	Bedriftsskattesats i landet.
Hong Kong	15,5	16,7	17,9	17,7	17,5
Jomfruøyene	3,8	5,0	6,1	5,8	1,0
Japan	2,9	4,3	4,2	5,1	42,0
Korea	4,4	4,4	5,4	4,2	40,0
Taipei	2,3	3,0	4,0	3,4	25,5
Singapore	2,2	2,1	2,3	2,1	22,0
West Samoa	0,3	0,5	0,9	1,0	0,0
Cayman øyene	0,6	1,1	1,2	0,9	0,0
Tyskland	1,0	1,2	0,9	0,9	19,0
Prosent av BNP	3,8	4,0	4,2	3,8	-
Sum	34,5	40,6	45,6	45,4	-

Tabell6: Geografisk opprinnelse av Kinas FDI gitt i milliarder USD, og bedriftsbeskatning i opprinnelseslandet i prosent. (*OECD, 2005 s, 36*)

Figuren over viser fordelingen av FDI i 2003. Som vi ser stod Hong Kong for 33 %, mens hvis vi legger til ulike skatteparadis er andelen fra Hong Kong og disse nærmere 50 %. (*OECD, 2005, s, 36*)

Det er imidlertid ikke så rart at investorer fra Hong Kong, Macau og Taiwan har vært dominerende når det gjelder investeringer i Kina (vel og merke var investeringer fra Taiwan forbudt frem til 1991). De tre første SEZ var lokalisert i Guandong-provinsen praktisk talt på dørstokken til Hong Kong. Grunnen til dette var nettopp å tiltrekke seg investeringer fra den kapitalistiske britiske kolonien (Hong Kong var britisk koloni frem til 1997). Den fjerde var plassert i Fujian som er rett ovenfor Taiwan-stredet. En annen faktor som favoriserer "kinesiske" investeringer er det kinesiske språket og forretningskulturen, spesielt viktigheten av personlige kontakter og forbindelser kalt guanxi, som ofte kan virke som en barriere for ikke-kinesere til å drive handel i Kina.

Dårlig beskyttelse av immaterielle eiendeler har også begrenset FDI fra OECD-området. Beskyttelse av teknologien er svært viktig for selskaper fra dette området, ofte i større grad

enn for mange asiatiske selskaper siden de ofte investerer i mindre skala, og bruker mindre avansert teknologi. Dette har ført til at mange bedrifter fra OECD bygger fabrikker, og monterer avanserte produkter som biler og mobiltelefoner i Kina, men vegrer seg fra å produsere selve komponentene lokalt.

Vil FDI tørke inn pga. harmonisering av betingelser?

Det er ulike faktorer som kan virke inn på hvor stor FDI vil bli til Kina i årene fremover. Det ene er om de kinesiske lønningene vil stige og delvis utradere de fortrinnene Kina har fra billig arbeidskraft, som er en stor del av grunnen til at utenlandske selskaper ønsker å produsere i Kina. Foreløpig har produktivitetsvekst og stor pågang til jobbene gjort at markedskostnaden på arbeidskraft ikke har økt. Ved videre vekst i økonomien og muligens bedre arbeids og fagforeningsvilkår for de ansatte kan det bli økt press på lønningene.

Det andre er kravet i henhold til WTO-medlemskapet om harmonisering av skattesatsene for uten- og innenlandske aktører. Det vil få slutt på diskriminering av innenlandske entreprenører og forbedre ressursallokeringen, men vil også bety høyere skattesatser for utlendingene. Denne saken må håndteres på en god måte om ikke Kina skal miste konkurransevne. Den nye skattesatsen må avveies mellom de avskrekkingsmekanismer en økning vil ha for utenlandske aktører, og de tap som kommer fra lavere skattesats til de innenlandske.

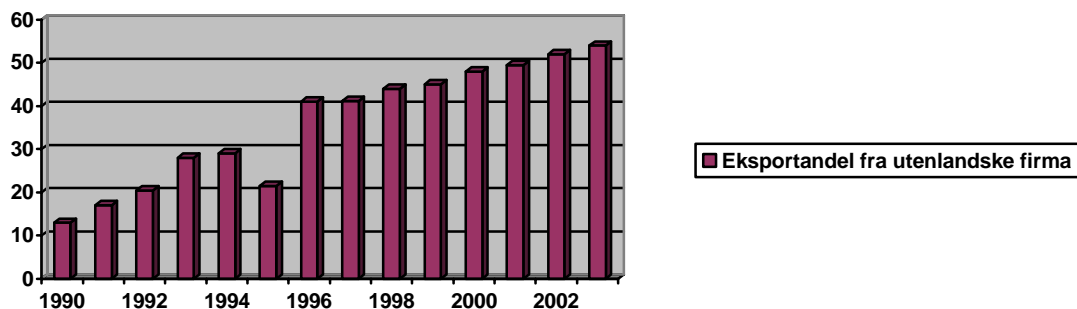

Diagram7: Andel av Kinas eksport foretatt av utenlandske selskaper i forhold til totalen. (UNCTAD, 2005, s. 36)

Som vi kan se fra tabellen over står utenlandske selskaper for en svært stor og voksende andel av Kinas produksjon for eksport. Det er derfor viktig for Kina at utlendingene fortsetter å etablere seg, og at de ikke trekker seg ut. Det vil helt klart være en stagnerende faktor i den kinesiske økonomien hvis utenlandske selskaper i mindre grad ønsker å slå seg ned, eller flytter produksjonen til andre lavkostland.

Samspill mellom eksterne og interne mekanismer

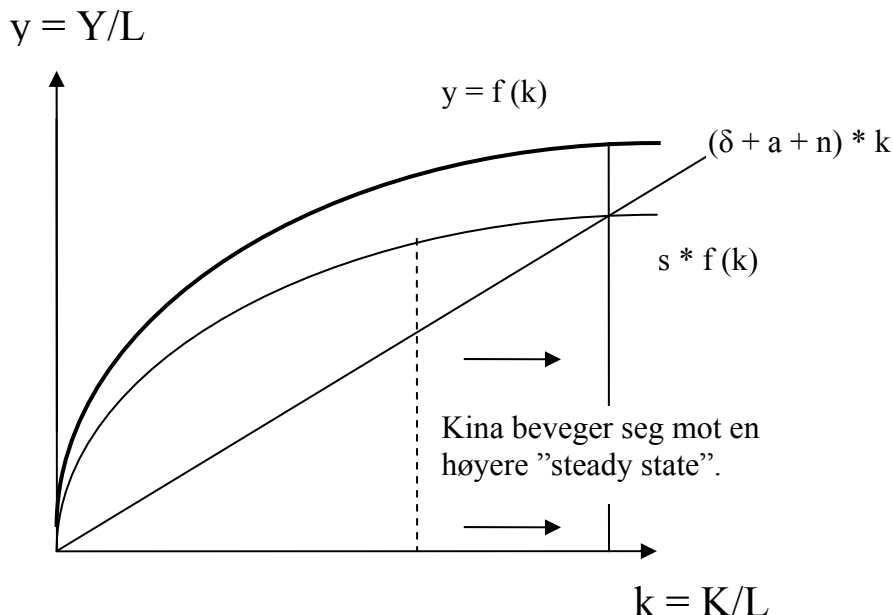
FDI leder til konvergens og komparative fortrinn i forhold til andre u-land

FDI og økende produktivitet hos arbeiderne fører til konvergens mot vest

Strømmen av utenlandske investeringer i Kina er jevn og økende. Med FDI tilføres Kina utenlandsk kapital til prosjekter innen infrastruktur, joint-venture og bedrifter som slår seg ned og bidrar med verdiskapende aktiviteter. Kina har i tillegg også en svært høy sparerate som bidrar til at bankene har mye kapital tilgjengelig. Disse faktorene bidrar til at både den finansielle og i fysiske kapitalmengden i den kinesiske økonomien er økende.

I tillegg fører FDI til at utlendinger driver forretninger og produksjon i Kina. De bidrar med utenlandsk teknologi og organisatorisk know-how til sine kinesiske partnere. Dette er en vel så viktig faktor i Kinas imponerende BNP og eksportvekst som de finansielle bidragene. På denne måten er det riktig å si at det foregår tekniske fremskritt i den kinesiske økonomien selv om de ikke produserer dem selv, men importerer de. Produktiviteten pr. arbeider øker i Kina også på grunn av de forbedringene i utdanningssystemet som har blitt gjennomført.

Hvis en skal forstå den kinesiske utviklingen ut i fra Solow-modellen, vil befolkningen n øke (midlertidig), kapitalmengden k og produktiviteten pr. arbeider a øker. Figuren under illustrerer:

Figur19: Solow-modellen med kinesisk konvergens mot vesten.

Kina er i den situasjonen at befolkningen fremdeles stiger selv om den vil begynne å falle om noen år da effektene fra ettbarnspolitikken begynner å gjøre seg gjeldene. Befolkningsveksten er estimert til 0,6 %, og FDI utgjorde 3,8 % av BNP i 2003 (jamfør tabell6). Det er vanskelig å vite kapitalslitet i økonomien. Men Kinas voksende valutareserver, store handelsoverskudd og enorme FDI-strømmer, tyder på at investeringsratene mer enn oppveier for kapitalslitet i økonomien.

Spareraten(investeringene) i kina da er høyere enn kapitalslitet og innbyggervæksten, noe som fører Kina inn i en catch-up fase mot vesten der de beveger seg mot en høyere ”steady state”. I tillegg vil kontinuerlige tekniske fremskritt og produktivetsforbedringer, konvergere Kinas potensielle produksjon gradvis mot vesten.

I følge Solow-modellen vil derfor Kina konvergere mot vesten i catch-up fasen så lenge tilstrekkelig kapital tilføres, og tekniske fremskritt finner sted. De siste 25 årene har Kina produsert vekstrater høyt over OECD området noe som indikerer at en konvergens mot vesten er en realitet. Under er en figur som viser at Kina har hatt vekstrater langt over verdensgjennomsnittet hvert år siden 1996.

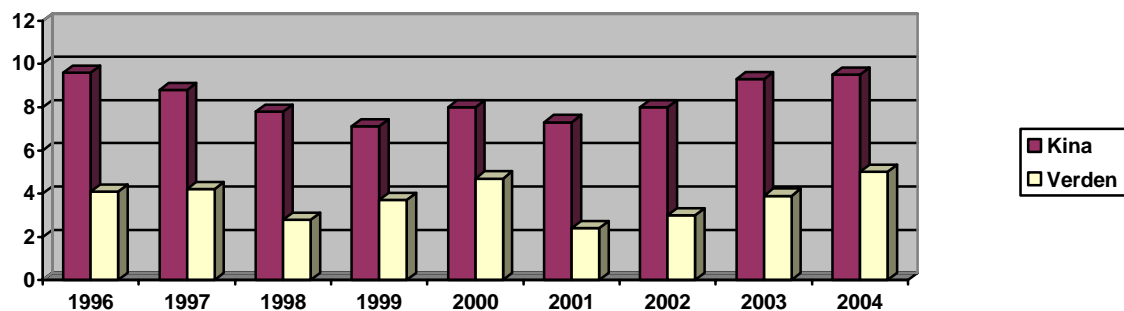

Diagram8: Kinas vekstrater i forhold til verdens totale. I prosent 1996-2004. (UNCTAD, 2005 s. 107)

På sikt vil det være viktig for Kina og sørge for at strømmen av FDI fortsetter og ikke minst satsing på FoU (forskning og utvikling) som vil bidra til egne tekniske fremskritt. De kan kun importere (kopiere) tekniske fremskritt så lenge de henger etter. Når konvergensen mot vest fører dem nærmere, må de selv produsere kilder til varig vekst gjennom FoU. De må også fortsette å satse på utdanning som vil føre til mer produktive arbeidere i fremtiden.

Kina doblet pengebruken på FOU mellom 1998-2002 til 1,6 % av BNP, noe som tyder på at Kinesiske bedrifter blir mer fokuserte på å selv drive den tekniske utviklingen videre. (World Bank, 2006, s. 34)

FDI leder til komparative fortrinn i (relativt til andre u-land) kapitalintensiv industri og eksportsuksess

Kina i likhet u-land har lave lønninger, og tiltrekker seg investeringer fra bedrifter som ønsker å redusere sine produksjonskostnader. U-land kan også ha komparative fortrinn innenfor arbeidsintensiv industri og jordbruksprodukter. Fremstillingen av industrielle produkter krever imidlertid en viss kapitalinnsats. Fabrikker må bygges, maskiner samt utstyr må anskaffes og

arbeidere må læres opp. For et fattig land må investeringene komme fra enten lån eller via utenlandske investeringer.

Jordbruket i Kina sto for 14,6 % av BNP og sysselsatte 49,5 % av arbeidstokken i 2003. Andelen av dyrkbart land er kun 13 % av Kinas totale areal noe som er lavt relativt til de fleste andre land. Det faktum at det er mange bønder og relativt lite jordbruksland kan indikere at Kina har lavere komparative fortrinn innenfor jordbruk enn andre u-land. (UNCTAD, 2005 s, 114). Derimot er Kina troende til å ha komparative fortrinn i arbeidsintensiv industriell produksjon som krever lav til middels kapitalinnsats. Kinas økonomi har i svært stor grad vokst på eksport av arbeidsintensive industriprodukter som krever middels kapitalinnsats (UNCTAD, 2003, s.7).

Land	Milliarder USD
Kina	297,8
Brasil	122,0
Mexico	95,2
Singapore	78,8
Argentina	70,4
Malaysia	46,4
Thailand	36,2
Chile	35,1
Sør Korea	29,5
Indonesia	23,5

Tabell7: De ti u-land som mottok mest FDI kumulativt i perioden 1982-99. (Hagen, 2002, s. 74)

Kina er helt suveren med tanke på å tiltrekke seg FDI i forhold til andre u-land noe som tabellen over viser. Likevel er det verdt å merke seg at selv om Kina mottar en stor del av den samlede FDI til u-land, har Kina også nærmere 30 % av verdens u-landbefolkning.

Det faktum at Kina tiltrekker seg så mye FDI gjør at de kan bygge ut industri for å produsere arbeidsintensive industriprodukter for eksport, og utnytte sine komparative fortrinn. I motsetning til andre u-land som på papiret har like fortrinn, kan Kina på grunn av tilført kapital og høyere kapitalinnsats pr. arbeider, produsere et mye bredere spekter av produkter som har en høyere foredlingsgrad. Mange andre u-land i for eksempel Afrika må drive arbeidsintensiv monokultur innenfor jordbruk for å utnytte sine komparative fortrinn, og er svært sårbare for svingninger i verdensmarkedsprisene på deres hovedeksportartikler.

Tilføringen av kapital til utbygging av infrastrukturen, eksportproduserende bedrifter, clusterdannelse og bedret kvalitet på utdanning vil føre til at effekten er selvforsterkende. Det er attraktivt for videre investeringer i Kinas eksportsoner side de tilbyr mye mer enn kun billig arbeidskraft. Så lenge Kina kan tilby lave lønninger for kvalifisert arbeidskraft, politisk stabilitet som garanterer for utlendingenes investeringer kombinert med konkurransedyktige forretningsmiljøer, vil Kina fortsette å være et fortrukket land for FDI. Det vil være synergieffekter av FDI som fører til mer FDI.

Men ettersom utviklingen forsetter og Kina er inne i en catch-up mot vesten, vil økende velstand i landet som helhet og krav hos arbeiderne føre til press på lønningene. Det er derfor viktig for Kina å tillate migrasjon innenlands, slik at presset på lønningene avtar.

Fristilling av arbeidskraft fra jordbruk, SOE og oppløsningen av hukou

Leder til at arbeidskraft søker mot arbeid med høyere marginalprodukt

Jordbruksreformene førte til en fristilling av arbeidskraft i starten av reformprosessen. Arbeiderne fant seg jobb i lokal industri noe som bidro til høyere marginalprodukt for arbeiderne og større verdiskapning lokalt. Utviklingen fortsetter i den retning at folk forlater jordbruket og finner seg annet arbeid. Liberalisering av oppstartvilkårene for private bedrifter, og mindre diskriminering av lokale entreprenører i henhold til WTO-medlemskapet vil gjøre det lettere å starte lokale bedrifter. I tillegg er det estimert at i 2005 hadde 25 til 50 millioner mennesker blitt arbeidsledige grunnet konkurransepresset som etterfulgte WTO-medlemskapet. (*UNCTAD, 2003, s.5*). Bedriftene vil ha mye arbeidskraft tilgjengelig lokalt. Utviklingen vil ytterligere forsterkes når hukou-systemet blir oppløst. Mengder av arbeidere fra landsbygda vil søke inn til urbane områder for finne seg arbeid.

Reformer som forenkler konkurs i SOE og som legger til grunn større krav om effektivitet, har redusert SOE sin andel av den sysselsatte arbeidsstokken betydelig. Arbeidere som sparkes på grunn av at tapsbærende SOE nedlegges, fristilles til arbeid andre steder. I kombinasjon med at det legges til rette for framvekst av både uten- og innenlandske private bedrifter vil det føre til at arbeidere flyttes fra statlig over til privat sektor. Privat sektor er mer effektiv og skaper større bidrag til velferden i landet pr. arbeider enn offentlig sektor. Effekten vil bli høyere effektivitet for arbeiderne som fører til høyere potensial for lønnsutbetalinger og større vekst i økonomien.

Migrasjon gir muligheter for mer optimal bystørrelse

Migrasjon fra bygda til byen vil også føre til vekst i folketallet i byene. Kina har i forhold til andre markedsøkonomier, mindre byer med jevnere befolkningsstruktur. Bedrifter er ofte mer produktive i større byer enn i mindre befolkede områder. Arbeidsproduktiviteten stiger vanligvis når byer vokser i størrelse siden kostnader kan reduseres på grunn av bedre informasjonsflyt og nærhet til markedene. Utviklingen fortsetter til eventuelle negative eksternaliteter bremser veksten. Tabellen under viser hvor store effektivitetsgevinster som kan høstes ved å øke størrelsen på en by som er under optimal størrelse i forhold til den optimale størrelsen.

Verdiskapning pr. arbeider for en by til å vokse til optimal størrelse, avhengig av hvor mye de allerede er under optimum.

% størrelse under optimum	50	40	30	20
% økning i verdiskapning pr. arbeider	35,0	20,0	9,5	4,1

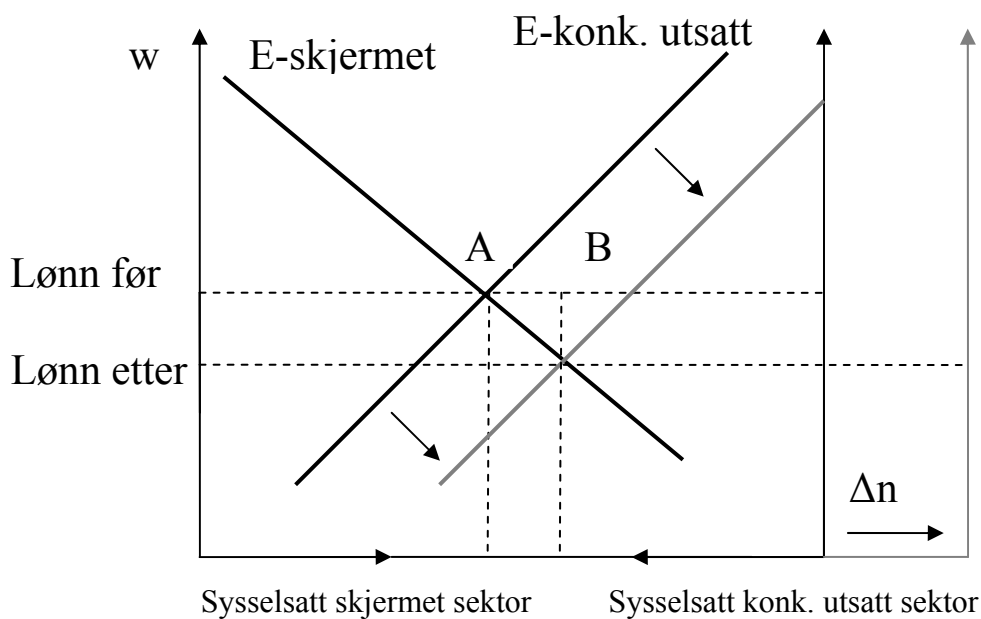
Tabell8: Prosentvis mulig økning i verdiskapning pr. arbeider ved å øke størrelse på en by som er under optimal størrelse, opp til den optimale størrelsen, avhengig av hvor mange prosent den var mindre i utgangspunktet. (UNCTAD, 2005, s. 37)

Det er ikke nok for Kina å øke urbaniseringen, men den gjennomsnittlige størrelsen på byene bør økes. I følge Au og Henderson(2002) (OECD 2005) er 40 % av Kinas byer under optimal størrelse. Oppheving av hukou-systemet vil føre til befolkningsvekst i byene og kan føre til vekst i økonomien hvis myndighetene klarer å håndtere migrasjonen på en god måte. Miljøproblemer, plassmangel (muligens forslumming) og press på utdanning og helsesektoren kan dempe de økonomiske fordelene som en økende urbanisering kan gi.

Leder til komparative fortrinn i arbeidsintensiv industri og eksportsuksess

Kina har mengder av billig arbeidskraft tilgjengelig. Billig arbeidskraft har bidratt til Kinas komparative fortrinn i framstillingen av arbeidsintensive lette industriprodukter. Når Kina åpner økonomien mot vesten, får de anledning til å utnytte sine komparative fortrinn og eksportere varer som de har fortrinn i å produsere.

Komparative fortrinn avtar på marginen, men Kina har den fordelen at det er enorme mengder arbeidere ute i distriktene som venter på å søke inn til byen straks hukou-restriksjonene blir lettet. Det kan dempe presset på økende lønninger slik at Kina kan opprettholde lave lønninger relativt til sine handelspartnere. Dessuten fører utenlandsk kapital og bedringen av utdanningsnivået i samfunnet til produktivetsforbedringer, som hindrer markedsprisen på lønningene å øke siden lønnsøkningene motsvares av høyere produktivitet. På den måten bidrar folkeforflyttingen, og utenlandske investeringer til at Kina har en bedre mulighet til å opprettholde sine komparative fortrinn innenfor arbeidsintensiv industriproduksjon i tiden som kommer. Eksport av arbeidsintensive industriprodukter er en svært viktig komponent i Kinas økonomiske vekst. (UNCTAD, 2003, s.7).

Figur20: Økende urban arbeidstokk, og effektene på likevektslønnen.

I figuren kan Δn illustrere den økende mengden arbeidskraft tilgjengelig urbant grunnet migrasjon fra rurale områder. Bransjene kan foreksempel være skjermet (1) og konkurranseutsatt (2) sektor. Poenget er at det blir ved migrasjon til byen, og til de områdene som produserer for eksport, et negativt press på lønningene. Det vil for Kina bety at flere arbeidsplasser blir skapt i urbane områder, og lavere likevektslønninger. Det sistnevnte bidrar til at Kina bedre kan opprettholde sine komparative fortrinn innenfor arbeidsintensiv produksjon.

Det viktigste er at Kina setter i gang tiltak slik at det skapes nok jobber til alle immigrantene. Det vil kun gi utslag i høyere velferd hvis de kan jobbe og bidra, ikke hvis de blir arbeidsledige. Det må leddes til rette for etablering av arbeidsplasser urbant og investeres i infrastruktur slik at de urbane områdene kan ta imot alle immigrantene, og Kina kan høste velferdsgevinstene. (*World Bank, urban development, 2006*).

Kina har en voksende arbeidstokk i utviklede områder tross avtagende befolkningsvekst

En faktor som er gunstig for Kina i forhold til andre u-land er at FDI fører til at kapitalinnsatsen pr. arbeider kan øke til tross for (midlertidig) befolkningsøkning. Mange andre u-land har sterk befolkningsvekst samtidig som investeringene ikke ligger på et høyt nivå. Dermed vil det bli vanskelig å skape arbeid til den voksende befolkningen fordi kapitalmengden pr. innbygger synker i økonomien. På den andre siden vil land som India som har høye investeringsrater og høy befolkningsvekst, ha store kull med nye arbeidstakere som ankommer hvert år og bidrar til den økonomiske veksten. Kina vil derimot på sikt ha en synkende befolkning og mindre kull med nye arbeidere, noe som skaper problemer med eldrebølge som vi også ser i flere OECD-land.

Kina kan selv med en minkende befolkning likevel være i noe av den samme situasjonen som India med økende kull av arbeidere og økende kapitalmengde. Hvis vi velger å fokusere på verdiskapningen fra industrisektoren, er tilfellet at migrasjon fra landet til byen vil få antallet potensielle arbeidere i industrien til å fortsette å øke selv om arbeidsstokken under ett minker på grunn av den demografiske utviklingen. En kan derfor si at antall arbeidere tilgjengelig i de utviklede områdene øker, og vil fortsette øke en god stund fremover. Siden det er industrien som bidrar med mesteparten av Kinas økonomiske vekst, og at arbeidere som går fra jordbruk til industri medfører overgang fra lav til høy produktiv arbeidsinnsats, kan fremstillingen forsvares. På den måten vil økningen av arbeidere i industrisektoren og at antallet urbane arbeidere øker være en kilde til vekst.

SEZ og oppløsning av hukou fører til befolkningspress mot de rike områdene

Folkevandring til rike områder

Kina har store regionale ulikheter i inntekter, og ikke minst i de karrieremulighetene som innbyggerne har. Opprettelsen av SEZ bidro til stor økonomisk vekst, men også store ulikheter mellom regionene. Oppløsningen av Hukou-systemet vil sannsynligvis føre til en storstilt flytting inn mot de rike urbane områdene. Tilflyttingen vil føre til et økende antall arbeidere tilgjengelig til den raskt voksende industrien, men vil også føre til seg en rekke problemer. Økningen i befolkningen urbant kan overstige det antall nye jobber som skapes. Arbeidsledighet, press på velferdssystemene, økende kriminalitet, fattigdom og forslumming kan også bli resultatet av en storstilt migrasjon til urbane områder som ikke er i stand til å imøtekomme dem.

Arbeidsmigrasjon kan også føre til negativt press på lønningene som bedriftene kan nyte godt av, men for byenes opprinnelige innbyggere vil det nok ikke være så populært at lønningene deres depresierer. Sosial misnøye og konflikter mellom de opprinnelige innbyggerne i byen og "bøndene i byen" kan skape spenninger i samfunnet, sosial uro.

Forskjellene fortsetter på grunn av FDI-strømmen

FDI-strømmen gjenspeiler fremdeles det initiale mønsteret fra tiden da kun SEZ var åpne for handel. De rikeste og mest utviklede områdene mottar fremdeles mest FDI og har størst økonomisk aktivitet. På den måten opprettholdes de geografiske forskjellene og innflyttingen vil fortsette til de samme områdene. Så lenge de økonomiske forskjellene vedvarer geografisk, vil det være insentiver for migrasjon til de samme områdene. Det er en utfordring å sørge for at de rike regionenes vekst ikke dempes på grunn av negative eksternaliteter ved migrasjon som forurensning og forslumming. De kinesiske myndighetene har et stort ansvar for å tilrettelegge for økonomisk vekst i områder som henger etter for å begrense presset på de rike områdene.

Politisk kontroll i Kina i forhold til uregulert kapitalisme

De litt interessante med Kina er at samspill mellom interne og eksterne reformmekanismer i høy grad må sees i lys av det politiske klima. Kommunistpartiet sitter fremdeles med mesteparten av makten, og prøver så godt de kan å regulere utvikling av samfunnet på alle nivåer. En rekke områder i økonomien er strengt regulert, statlig monopolisert eller stengt for utlendinger.

Selv om kommunistpartiet holder på makten med de midler de har tilgjengelig, forsvinner trekkene fra den kommunistiske økonomien gradvis fra Kina. Markedsmekanismene får i større og større grad gjøre seg gjeldene i samfunnet. Dette er en potensiell kime til at kommunistpartiet mister kontroll. Myndighetene er klar over dette og regulerer åpningen mot verden slik at partiet hele tiden har kontroll over utviklingen, og slik at ting ikke går for fort. Dette gir utslag i den spesielle dualismen i den kinesiske reformprosessen.

Derfor blir interne effekter og mekanismer nøye vurdert før reformer ovenfor omverdenen blir igangsatt. Prøveprosjekter og gradvis tilnærming baner vei for fullstendig reform. Likevel kan enkelte sektorer nærmest fullstendig liberaliseres. Et eksempel på det er produksjon av industriprodukter for eksport, på en måte som representerer noe av den mest uregulerte kapitalismen i verden. I spesielle geografiske soner tilbys utenlandske bedrifter dårlige arbeiderrettigheter, svært lave skattesatser, mangelfulle miljøkrav og svært gunstige politiske rammevilkår. Samtidig blir kinesiske aktører diskriminert. Dette kan myndighetene fritt gjøre å siden åpningen skjer i kontrollerte former, gir inntekter til staten, arbeid til folket og styrker maktgrunnlaget til kommunistpartiet.

Motsatt er det i medie- og informasjonssektoren som er betydelig regulert og statlig kontrollert. Kinesiske myndigheter har monopol på fjernsynsformidling, sensurerer pressen og ønsker å kontrollere informasjonsflyten gjennom internett. Utenlandske selskaper er ikke tillatt å drive kringkastning og pressevirksomhet. Liberalisering ville ført til friere forum for kritikk av myndighetene, og redusert kontroll.

Kinas økonomi åpnes, og vokser enormt. Likevel er Kina et land som lever under et kommunistisk ettpartidiktatur som har alle intensjoner om å holde seg ved makten. Stabilitet og kontroll over utviklingen er livsviktig for totalitære regimer, og myndighetene gjør sitt ytterste for å regulere de interne og ekstreme reformmekanismene, og hvordan de tillates å virke inn på hverandre.

Opposisjon slås hardt ned på, politiske og religiøse grupperinger forbys og deres medlemmer forfølges og tortureres, store deler av befolkningen tvinges gjennom hukou til å bli boende på landsbygda uten tilstrekkelig levestandard og sosiale tjenester, og mennesker kan ikke selv bestemme hvor mange barn de vil ha. Samtidig kan de nyrike i Beijing, Shanghai og Shenzhen leve livets glade dager på restauranter der innflyttede servitriser tjener 500 kroner i måneden, og bor på restauranten, kjøre rundt i importerte biler, reise verden rundt og dra på flotte nattklubber der det ikke engang er aldersgrense på alkoholservering. Alt dette er mulig samtidig i landet der alt, og ingenting er lov, samtidig.

Kommunismen som økonomisk system er på vei ut av Kina. De lager seg en egendefinert sosialistisk markedsøkonomi. Ettersom markedsmekanismer blir regelen i økonomien og kommunistiske institusjoner og samfunnsfunksjoner forsvinner, blir diktaturet og undertrykkelsen de eneste kjennetegnene på det gamle kommunistiske regimet som består.

Myndighetene kan ved en dualistisk reformprosess beholde kontrollen selv om de helt eller delvis liberaliserer enkelte deler av samfunnet, siden de holder streng kontroll over utviklingen i andre deler.

Veien videre/Utfordringer

Innenlandske markeder

For Kina som er et stort og folkerikt land bør den langsiktige utviklingen baseres på å ekspandere hjemmemarkedet og stimulere innenlands etterspørsel. Selv om Kina har opplevd en formidabel økonomisk vekst er kjøpekraften pr. innbygger relativt lav, og kun de mer velstående delene av Kina er interessante markeder for mange utenlandske aktører. Det er viktig for Kina å spre velstanden utover landet slik at det vil bli attraktivt å investere i de geografiske områdene som henger etter.

Det er også viktig at de innenlandske markedene blir store nok til at bedrifter kan operere med tanke på salg i Kina, og ikke kun for eksport. På den måten kan innen og utenlandske produsenter drive forretninger for å skape og holde verdier innenfor det kinesiske markedet. Det er viktig at Kina selv kan innovere og lage nye produkter, ikke bare produsere andres produkter billig for eksport. Det vil også være viktig for innenlandske aktører som på sikt vil hevde seg internasjonalt, for eksempel produsenter av biler og elektroniske produkter, at de har mulighet til å vokse innenlandsk og utnytte skalafordeler før de tar steget ut og ekspanderer internasjonalt. (*UNCTAD, 2006 s. 118*)

Miljø, helse og velferd

Store miljøproblemer tross økende bevissthet

Siden reformprosessen startet på slutten av 70-tallet, har Kina hatt en formidabel økonomisk vekst, redusert fattigdom, fått lavere barnedødelighet og økt forventet levealder. Fremskrittene har kommet på bekostning av miljøet, og Kina gikk inn i reformperioden med allerede store forurensningsproblemer. Rask industrialisering og urbanisering har forverret problemene. Kvaliteten på overflate og grunnvannet, luften i urbane strøk og skogressursene har forringet seg kraftig, noe som også har affektet innbyggernes helse og produktiviteten til naturressursene. Miljøet i rurale områder er også skadelidende grunnet veksten i TVE og intensivt og ikke-oppretholdbart jordbruk.

Kinas myndigheter har nå innsett at de tidligere økonomiske vekstmønstrene ikke er oppretholdbare. Fra slutten av 90-tallet har det vært en akselerasjon i utviklingen av lover og regelverk for å bevare miljøet. Selv om det er beviser for at regelverket har hatt en viss effekt, er det fremdeles mye å gå på. Ofte mangler reguleringene realisme og er lite effektive. De institusjonene som har ansvar for å overvåke miljøet har også store problemer med å måle de ulike indikatorene på miljøtilstanden på grunn av lav teknisk standard og manglende ressurser.

Det er helt klart et behov for bedre planlegging av miljøtiltak, og det kan være mye å hente på en tilnærming som er lik den OECD-land bruker. Den inkluderer å sette objektive mål, evaluere progresjonen kontinuerlig, ha gode tilbakemeldingsmekanismer og justere

prioriteringene på grunnlag av data innhentet og fra tidligere erfaringer. Dessuten bør miljøet i større grad vektlegges når videre vekst i økonomien skal evalueres. Det er viktig at det blir tatt hensyn til alle interessentenes behov og at ikke kun videre BNP-vekst prioriteres. (OECD.org; "Environment and governance in China", 24.11.02)

Energieffektivitet

Kina er et lite energieffektivt land. Til tross for at energiintensiteten i forhold til energibruk pr. enhet av BNP i perioden 1992-2002 faktisk ble redusert med 5,6 % årlig, er Kina fremdeles 3-10 ganger mer energiintensive enn andre utviklede land. Kinas energibruk øker også voldsomt som følge av den økonomiske veksten, og er ventet å gå forbi USA i 2020. Dette er spesielt foruroligende med tanke på at 75 % av Kinas primære konsumpsjon av energi kommer fra kull. En stor andel av kullet er i tillegg lokalt produsert, av dårlig kvalitet samt rikt på svovel.

Industrisektoren er den største energikonsumenten og den største kilden til vann og luftforurensning i Kina. Det er ytterst viktig at Kina legger inn en betydelig innsats for å bedre energieffektiviteten i industrien og samfunnet som helhet. I tillegg bør de se seg om etter alternative måter å skaffe energi på enn kull. Det er som kjent ikke bare en ikke-fornybar ressurs, men også svært forurensende.

(Asian Development Bank; project performance audit report for China, 15.6.05)

Styrke helsetilbudet

Myndighetene i Kina bruker bare ca. 1,5 % av BNP på helse. Dette er lavere enn nesten alle OECD-land og faktisk under andelen til de fleste u-land. I tillegg er helsetilbudene svært ujevnt fordelt utover landet, der de rike kystområdene stiller i en særklasse i forhold til de innenlandske områdene. Det er også enorme forskjeller mellom urbane og rurale områder. Sykehusene i rurale områder er svært dårlig finansiert, og de har mangel på det meste, også helsepersonell. (OECD.org, Summary og ch. 2 of OECD publication: challenges for Chinas Public Spending: Toward greater Effectiveness and equity) Svært mye av det kompetente helsepersonellet drar inn til byene for å gjøre karriere, og kun de mindre kompetente blir igjen. (Tenold og Bjorvatn, 2006)

Det er viktig for ethvert samfunn å ivareta helsen til sine innbyggere. Det er også viktig for veksten i tilbakeliggende områder at de ikke gis ytterligere ulemper i forhold til de rike. Kina bør bygge ut et velfungerende og mer rettferdig helsesystem for at ikke befolkningens helse skal være en stagnerende faktor i økonomien.

Velferd

Ettersom Kina utvikler seg hurtig mot å bli en markedsbasert økonomi, er det viktig å bygge ut de sosiale sikkerhetsnettverkene for innbyggerne. Dette er en essensiell komponent i en moderne markedsøkonomi. I dag dekker Kinas velferdsordninger bare en liten andel av befolkningen, hovedsakelig urbane arbeidstakere i SOE og kollektive selskaper. Hoveddelen av befolkningen faller utenfor. Det er de privat ansatte, de innenlandske immigrantene og bøndene.

Kina arbeider nå med å styrke de sosiale velferdsordningene ved å fokusere på urban pensjon, arbeidsledighetstrygd, grunnleggende sykeforsikring og industriell skadeforsikring. En del andre ordninger blir også prøvet ut i utvalgte urbane områder.

Det viktige er at Kina fortsetter med å bygge ut et omfattende og velfungerende sosialt sikkerhetsnett for sine innbyggere. Prioriterte områder innenfor de videre reformene bør være å inkludere immigranter i de urbane velferdsordningene, og samtidig utvikle bedre velferdsordninger for de som lever i de rurale områdene. Fremdeles lever 135 millioner mennesker i Kina på under 1 \$ dagen. (*World Bank, Urban development, 2006*)

Jordbruk

Fremdeles arbeider ca. 50 % av den kinesiske arbeidsstokken innenfor jordbruk, og de utgjør en fattig majoritet av befolkningen. Gitt arealet som er tilgjengelig og de begrensede vanningsmulighetene, bør den videre utviklingen i jordbruket fokusere på å øke produktiviteten i produksjonen og diversifisere produktspekteret. Slik kan bøndene bedre livsgrunnlaget sitt.

En effektiv måte å øke inntektene til bøndene på, er å redusere antall bønder. Det bør skapes flere rurale arbeidsplasser utenfor jordbrukssektoren og fjerne restriksjonene på arbeidsmigrasjon. Dette bør skje parallelt med utbygging av urbane områders evne til å huse immigrantene og inkludere dem i velferdsordningene. Først da kan flyttingen av rurale innbyggere til byen skje i verdige former. (*UNCTAD, 2006, s. 119, World Bank, 2006, s. 19*)

Eldrebølge

Det er økende bekymring i Kina angående den kommende eldrebølgen. Det er en tendens i de fleste OECD land at fødselsratene er lave, og at problemer med mange eldre begynner å bli synlige. Det unike med Kinas tilfelle er at utviklingen er politisk styrt. I tillegg har Kina, i alle fall i de tetteste befolkede områdene, høy befolkningstetthet og svært høy befolkning.

Kina kan vurdere å tillate flerbarnsfamilier for å bremse utviklingen. I de urbane områdene er det sannsynlig at vi vil se like tendenser som i OECD området at en rikere og bedre utdannet befolkning ikke føder så mange barn. Det er da fullt mulig at å oppgi ettbarnspolitikken ikke vil føre til baby-boom. Det vil også være mulig å gi par tillatelse til å ha to barn slik at befolkningen kan holdes stabil. Nå er det imidlertid slik at befolkningen i Kina fremdeles øker siden baby-boom generasjonen lever i beste velgående, og det fødes flere enn de som dør. Problemene med eldrebølgen ligger i fremtiden, men ikke i fjern fremtid.

Det blir også hevdet at Kinas på sikt minkende og eldene befolkning, vil gi sette dem i en ufordelaktig posisjon i forhold til den andre fremadstormende giganten India. I India øker befolkningen, og nye kull med unge arbeidere og studenter vil ankomme i stort antall i mange år fremover. Indias befolkning er forventet å passere Kinas i overskuelig fremtid.

Opprettholdbar vekst basert på kvalitet og effektivitet

Selv om Kina har forbedret den makroøkonomiske styringen av økonomien for å opprettholde den raske veksten og stabiliteten, er fremdeles kvaliteten og effektiviteten til veksten et foruroligende element. Det ressursintensive og lite effektive vekstmønsteret har vært karakterisert av høy bruk av innsatsfaktorer pr. produserte vare, dårlige vilkår for arbeidere og høye miljøkostnader. Dette er langt på vei resultatet av utilstrekkelig økonomiske reform og lite hensiktsmessig økonomisk struktur.

Kina bør opprettholde og akselerere de økonomiske reformene og holde fokus på å hindre lokal proteksjonisme, bryte opp administrative monopoler, fjerne prisintervensjoner, kommersialisere banksektoren og gradvis la renten flyte. Med andre ord bør ikke myndighetene tviholde på dualismen i reformprosessen, men slippe markedet fri. Det vil hjelpe til å effektivisere den totale ressursallokeringen og bidra til opprettholdbar vekst gjennom friere og mer integrerte innenlandske markeder for varer, tjenester, kapital og teknologi. (UNCTAD, 2006 s. 118)

Politisk Utvikling

Kina er stadig et diktatur som styres av et eneveldig kommunistparti. Det kan synes som om det er lite reell kommunisme igjen i landet, gitt den enorme vekten på økonomisk vekst og moderniseringen. Men det gamle kommunistiske tankegodset og den organiserte undertrykkelsen dukker fremdeles opp på flere samfunnsområder.

Ettersom utviklingen fortsetter mot at befolkningen blir bedre utdannet og mer velstående, Kina knyttes sterkere til resten av verden og rike kapitalister blir mer innflytelsesrike, er det sannsynlig at flere interessenter enn kommunistpartiet vil gjøre krav på politisk innflytelse. Kina vokser som internasjonal aktør i verdensøkonomien, og med den utviklingen vil også det internasjonale presset på Kina om demokratisering og respekt for menneskerettigheter øke i fremtiden.

Hittil har myndighetene holdt kontrollen i Kina, og ser ikke ut til å vakle. Kommunistpartiet har nok sett på historien og vet at det ikke når totalitære regimer er på sitt mest undertrykkende de blir veltet, men når de forsøker å reformere seg. Deng Xiaoping hadde dette i bakhodet da han satte hæren inn mot demonstranter på den Himmelske Fredsplass i 1989, og sikret fremdeles kontroll for kommunistpartiet. Kommunistpartiet har gjennom hele reformprosessen sørget for å ikke miste noe av sitt maktmonopol.

Det er omdiskutert hvorvidt et så stort og etnisk diversifisert land som Kina vil overleve som nasjonal enhet under en demokratiseringsprosess. En oppstyking av Kina vil være kommunistpartiets skrekksenario og vil søkes unngått til enhver pris. Likevel kan et land ikke neglisjere menneskers verdi og rettigheter eller fortsette å undertrykke folket på sikt. Kineserne er takknemlige for det kommunistpartiet har gjort for landet, men vil nok ikke i evighet akseptere deres totalitære kontroll over deres nasjonale enhet og ressurser.

Selv om en demokratiseringsprosess kan synes uheldig for dagens myndigheter, vil det på lengre sikt være en uunngåelig utvikling hvis Kina vil aksepteres i det gode internasjonale samfunn, og for å ikke drepe vekstmulighetene for økonomien. Ettersom Kina blir et rikere

land vil myndighetene måtte velge om de vil dele på makten eller stramme grepet for å beholde den, hvor det siste alternativet kun vil gavne makthaverne og ikke folket. Kina vil tape terreng ovenfor demokratiske India, som av USA og verdenssamfunnet vil bli ansett som en mye bedre strategisk partner enn et diktaturisk Kina. De vestlige handelsstormaktene, i tillegg til de Asiatiske tigrene er Kinas viktigste handelspartnere (*IMF: Eduardo Aninat, 2001*), og det er viktig å opprettholde et godt forhold til de.

Kina vil få hele verdens oppmerksomhet under sitt vertskap av OL 2008. Da ønsker myndighetene at Kina skal stå frem som et moderne samfunn, og som ett strålede eksempel på modernisering og utvikling. En kan trekke paralleller til Japans OL vertskap i 1964, da Japans formidable gjenoppbygging og økonomiske suksess ble vist frem for hele verden. Kommunistpartiet har sjansen til vise verden at Kina er en reformnasjon som beveger seg mot fremtiden med demokrati og menneskerettigheter i lys av sin suksess, eller som et depotisk regime fra fortiden som tviholder på makten.

Oppsummering og avslutning

Prosesen

Å skrive denne avhandlingen har vært en lang og krevende, men likevel en interessant prosess. Jeg har alltid vært fasinert av Kina og den tidligere øst-blokken, og har lest mye historie om temaet. Likevel var Kinas økonomiske omstilling og reformprosess, noe jeg ikke visste så mye om ved arbeidets oppstart. Det var svært lærerikt for meg å lese meg opp på emnet, innhente informasjon og skrive avhandlingen.

I dagens medier hører vi svært mye om Kinas fantastiske vekst og potensial. Jeg synes det er viktig å vite hvordan det har gått til og se nyansene. Mitt opphold i Beijing under arbeidet synes jeg bidro med en grunnleggende forståelse for det kinesiske samfunn som jeg håper har bidratt positivt for leseropplevelsen. Det har vært en spennende og utfordrende prosess å ferdigstille avhandlingen.

Jeg vil i tillegg rette en takk til min veileder, Stig Tenold, for god korrespondanse mellom kontinentene. Jeg synes det fungerte på en svært tilfredsstillende måte.

Hovedfunn

Internt

I avhandlingen har jeg analysert Kinas reformprosess gjennom reformer internt i økonomien og eksterne relasjoner med omverdenen samt samspillet mellom dem.

Den kinesiske jordbrukssektoren oppnådde imponerende produktivitetsforbedringer fra slutten av 70-tallet og inn mot midten av 80-tallet. Reformene som ble gjort med fristilling av prisene på jordbruksvarer, mulighet for bøndene til å selv bestemme hva de skulle produsere. Jordbruksreformene og muligheter til å beholde deler av overskuddet, var svært bidragsytende. Likevel flatet veksten ut fra midten av 80-tallet, da engangsgevinsten ved fristilling var oppbrukt.

De store statseide bedriftene, SOE, dominerte den kinesiske økonomien før reformprosessen. De har avtatt i viktighet, og har med svekkede profitttrater og ineffektiv drift blitt et stagnerende element i den kinesiske økonomien. Reformprosessen har bidratt positivt, men fremdeles leverer kun en mindre andel av SOE har tilfredsstillende driftsresultater. Problemene er mangel på insentiver for ledelsen og ansatte, og at SOE har vært fritatt fra konkurslovgivning.

Kollektivt eid og drevet rural industri, TVE, har hatt stor suksess etter at Kinas reformprosess startet. TVE beskjeftiget ved årtusenskiftet rundt 20 % av den nasjonale arbeidstokken, stod for 30 % av BNP og 40 % av total eksport. TVE ble ikke sikret av staten, og var mer autonome enn SOE. De hadde derfor insentiver til, og muligheter for effektiv drift. Fra midten av 90-tallet har profitttratene svekket seg.

Det har vært en bølge av privatiseringer av SOE og TVE, i hovedsak fra midten av 90-tallet.

Det har også vært en enorm vekst i privat næringsliv. Privat næringsliv i Kina er mer effektiv enn den statlige, og står for en stadig større andel av BNP. Kina får enorme velstandsgevinster ved at ressursene før bundet i statlige foretak under ineffektiv detaljstyring, nå brukes i mer effektive private bedrifter. Kommunistpartiet har nå slått fast at privat næringsliv er en fundamental del av den sosialistiske markedsøkonomien.

Kina har opprinnelig hatt et registreringssystem for husholdninger, kalt hukou, som i praksis betyr at kinesere må bli boende der deres mor har hukou. Systemet har ført til kunstige lønnsforskjeller, og er under endring. Avviklingen av hukou vil føre til en massiv innflytting til byene, og de rike områdene i Kina.

Kapitalallokeringen i Kina har vært svært mangelfull, og banksektoren har vært stengt for utlendinger. I henhold til kravene om WTO-medlemskap, vil kina åpne banksektoren i 2006. Det vil føre til en mer markedsbasert kapitalallokering.

Eksternt

Kina har gått fra å være et tilnærmet autarki i 1978, til en åpen økonomi i 2006. Omstillingen har gitt gevinster fra fristillingen av produksjonen og prisnivået, samt muligheter for å utnytte komparative fortrinn i det internasjonale varebyttet. Utviklingen kan sees i Kinas eksport- og importmønstre i dag.

Da Kina åpnet økonomien fikk utlendingene kun tilgang til visse økonomiske soner, SEZ. SEZ ble gitt en rekke fordeler i forhold til resten av landet, og mulighet til å gi tiltrekke seg utlendingene ved svært lukrative betingelser. Resultatet ble svært dynamiske industrielle cluster som konkurrerer internasjonalt, men også store regionale forskjeller i Kina.

Kina har vært i en særstilling i å tiltrekke seg, og er en av verdens største mottagere av FDI. Investeringsstrømmen har ført til enorm økonomisk vekst, og har vært bidragsytende til Kinas suksess.

Samspill

FDI har gitt Kina store fortrinn ovenfor andre u-land i produksjon av arbeidsintensive lette industrivarer med middels kapitalinnsats for eksport. Økende kapitalmengde kombinert med importerte tekniske fremskritt, fører til en konvergens mot vesten, som gir utslag i imponerende kinesiske vekstrater.

Fristilling av arbeidskraft fra jordbruk, SOE og avviklingen av hukou fører til at arbeidskraft kan søke over mot privat næringsliv, og jobber med høyere marginalprodukt. Kinas enorme arbeidsstokk og lave lønningen har ført til komparative fortrinn innenfor arbeidsintensiv industriproduksjon, og eksportsuksess. Ved oppløsningen av hukou vil innflyttingen til urbane områder bidra til negativt press på lønningene, og mulighet til å beholde de komparative fortrinnene.

Oppløsningen av hukou vil bidra sterkt til den allerede storskilte migrasjon mot urbane områder. Opprettelsen av SEZ førte til store regionale forskjeller. FDI-strømmen i dag fortsetter til de samme områdene. Kinas migrasjon vil fortsette til de rike områdene og skape problemer for de å ta imot alle sammen, og press på velferdssystemene.

Kommunistpartiet i har totalitær makt i Kina, og er svært strenge på mange områder. Ingen opposisjon er tillatt, hukou og streng regulering av enkelte sektorer er eksempler på det. Samtidig står Kina for noe av den mest uregulerte kapitalismen i verden, der gunstige skatteinsentiver, dårlige arbeidsrettigheter og liberale miljøkrav tilbys utenlandske bedrifter som vil slå seg ned. Det er den typiske kinesiske dualismen i reformprosessen som gjør seg gjeldene.

Utfordringer i fremtiden

Kina bør utvikle konkurransedyktige hjemmemarkeder og spre den økonomiske veksten utover landet. Slik kan bedriftene utnytte innenlandske skalafordeler, og senere vokse internasjonalt. Og spre velstanden til tilbakeliggende områder, vil gi utenlandske bedrifter større insentiver til å slå seg ned i markedene der.

Kina er et lite energieffektivt land, og veksten har gitt store miljøskader. I tillegg er det rurale helsevesenet i forfall, og velferdssystemet er svært mangelfullt. For at kina skal kunne forsette veksten på sikt, må den være opprettholdbar. Innbyggerne må få dekket grunnleggende velferdsbehov for at produktiviteten skal opprettholdes.

Effektiviteten i det kinesiske jordbruket er ikke god, og det er alt for mange bønder. Ved å lette på hukou-restriksjonene kan bøndene migrere og finne seg annet arbeid. Det vil gi gevinst siden bøndene finner annet arbeid, og fordi antall bønder reduseres.

Kina er fremdeles et totalitært ettpartidiktatur. For Kinas relasjoner med resten av verden, og for innbyggernes skyld bør Kina respektere menneskerettigheter, og starte en gradvis demokratiseringsprosess. Slik kan Kina bli en respektert og integrert del av det internasjonale samfunn

Måloppnåelse

Avhandlingen har fokusert på Kinas omstilling fra en kommunistisk planøkonomi til en markedsøkonomi, og på å forklare den økonomiske utviklingen i lys av de reformer gjennomført i økonomien internt, og reformer i Kinas eksterne økonomiske relasjoner med omverdenen samt samspillet mellom reformenes effekter.

Jeg føler avhandlingen lykkes i å belyse Kinas utvikling i reformprosessen og samspillet mellom interne og eksterne mekanismer samt skissere de utfordringer Kina står ovenfor i fremtiden.

Jeg tror leseren av utledningen etter gjennomlesning føler en økt forståelse for de utfordringer den Kinesiske økonomien står ovenfor i omstillingen, og hvordan Kinas reformprosess gradvis utviklet den situasjonen Kina er i nå, og har fått få grunnlag til å forstå Kinas utfordringer i fremtiden.

Angrepsvinklingen ved å bruke teori jeg behersker og dokumentert empiri i kombinasjon med førstehånds erfaringer av det kinesiske samfunnet, synes jeg fungerte som et godt utgangspunkt for å foreta en analyse av Kinas økonomiske utvikling. Informasjon om utvikling av den kinesiske økonomien siden 1978 ble samlet i en oppgave, som også bærer preg av at forfatteren var i begivenhetenes sentrum under arbeidet.

I ettertid vil jeg kanskje si at å skrive utredningen mens en er på utveksling muligens ikke er den beste ide. Det oppstår litt problemer, både med tid, og ikke minst tilgang til kilder. På NHH har man et stort bibliotek, og tilgang til en rekke databaser. I Beijing fant jeg meg litt avskjært fra begge.

Når en skriver en teoretisk avhandling, vil en alltid ønske det var mer tid. Jeg skulle gjerne fordypet meg mer i emnet, oppsøkt flere kilder og teoretiske rammeverk. Likevel må en innse tidens og omfangets begrensninger.

Det har vært en interessant prosess, og jeg føler jeg fikk belyst emnet på en ny måte. Jeg er godt fornøyd med oppgaven slik den endte opp, og mener jeg har kommet frem til noen interessante nye momenter i analysen av Kinas vekstmirakel de siste 30 år.

Litteraturliste

Litteratur:

Aschenhoug og Gyldendahl (1985): "*Aschenhoug og Gyldendahls store leksikon*", Oslo: Kunnskapsforlaget.

Burda and Wyplosz (2001): "*Macroeconomics*", Oxford: Oxford University Press,

Isachsen Arne Jon, Hamilton Carl B, Gylfason Thorvaldur, (1992): "*Omstilling til marked, økonomiske utfordringer*", Oslo: Universitetsforlaget.

Kissinger Henry, 1994 "*Diplomacy*", New York: Simon and Schuster

Mao Zedong, "*Maos lille rode*", Beijing

Normann Viktor (2001), "*Næringstruktur og utenrikshandel*", Oslo: Gyldendahl Norsk Forlag,

Pindyck and Rubinfeld (2001), "*Microeconomics*", USA: Prentice-Hall Inc

Tilleggs litteratur:

De Grauwe Paul (2003), "*Economics of Monetary Union*", Oxford: Oxford University Press.

Hanesson Rögnvaldur (1998), "*Petroleum Economics*", USA: Quorum Books.

Kindleberger Charles P (2000), "*Maniacs, Panics and Crashes*", USA: John Wiley and sons Inc.

Publikasjoner:

Asian Development Bank; project performance audit report for China,
15.6.05

Chinas economic reforms, chronology and statistics

Gautam Jaggi, Mary Rundle, Daniel Rosen and Yuichi Takahashi, Institute for International Economics, working paper 96-5, 1996

China, globalisation and the IMF, Deputy managing director IMF: Eduardo Aninat, China 2001

Det kinesiske vekstmirakelet i perspektiv

Stig Tenold og Kjetil Bjorvatn, Artikkel 3, Økonomisk tidsskrift, Norge 2006

IMF: FDI I China, some lessons for other countries, Tseng, Wanda, Zebregs, Harm, 2002

In Transit: Chinese Economic Performance 1978-2001

Rune Jensen Hagen, Institute for research in economic business administration, Bergen 2002

OECD economic Surveys: China

Organisation for economic co-operation and development, 2005

The World Bank: Two Decades of reform: The Changing Organization Dynamics of Chinese Industrial reform

Shahid Yosuf and Kaoru Nabeshima, Development Economics research group
The World Bank, Policy Working Paper 3806, 2006

The World Bank: China Urban Development quarterly, flere forfattere,
2006

Understanding China`s economic performance

Jeffrey D. Sachs and Wing Thye Woo, National Bureau of economic research,
Cambridge 1997

UNCTAD: China in a globalizing world

United Nations conference of trade and development, New York 2005,
UNCTAD rapport, flere forfattere.

UNCTAD: Some implications of accession to WTO for Chinas economy, S.
M. Shafaeddin, New York og Geneve, 2003

Nettsteder:

www.asiandevelopmentbank.org

www.cia.org

www.leksikon.org

www.oecd.org

www.unctad.org

www.wikipedia.com

www.worldbank.org

Andre

NRK

TV2